

A. Antepli

SBKP 27.Kongresi'nin Ardından

EMAR VAKFI

YAYINA HAZIRLAYANIN NOTU:

Ayla Antepli'nin bu inceleme ve değerlendirme yazısı, 1986 Şubat'ında toplanan SBKP 27.Kongresi'nin değerlendirmesidir. Yoldaşın *Yiycek Sorunu* başlıklı Çek-Al'ını da konuyu tamamlaması ve Sovyetler Birliği fenomenini bugün daha iyi kavrayabilmemiz açısından e-kitaba ekledik.

Ayla yoldaşın bu çalışması, biçimsel açıdan, R.Yürükoğlu'nun SBKP 26. Kongresi'ni değerlendirdiği *Yaşayan Sosyalizm* kitabına benziyor. Üzerinde büyük emek var, kaynak araştırması var ve en başta konuya hakimiyet var.

Ancak benzerlik burada sona eriyor. Bugün, yaklaşık 40 yıl sonra, bu metine, o dönemin siyasal gelişmelerine, Sovyetler Birliği'nin SBKP elinde 1991-1993 döneminde çöküp dağılmasına baktığımızda, R.Yürükoğlu'nun bir önceki kongreyi değerlendiren çalışmasının, hem Marksizmin hem de komünist partisi olmanın ruhuna daha yakın olduğunu teslim etmek gerekiyor.

Antepli'nin değerlendirmesi, şu beklentiyle başlıyor:

“Genel Sekreter olarak seçilmesinden bu yana tüm davranışlarında, Gorbaçov yoldaş, Sovyetler'deki yeni liderliğin, eski liderlikten önemli farklılıklar taşıdığını ve bunun bir ilerleme olduğunu göstermeye çalıştı, çalışıyor.”

Yani, öz olarak söylemek gerekirse, A. Antepli, sanki

Gorbaçov'a "umutla" bakıyor. Onun liderliğinin, SBKP'de ve dolayısıyla SSCB'de RY'nin Marksist temelde şiddetle eleştirdiği "gidişatı" değiştireceğini "ümit ediyor". Bütün Avrupa komünist partilerinde ve birçok başka komünist partisinde görülen sahte ümit besleme alışkanlığının izlerini, dolayısıyla A.Antepli yoldaşın çalışmasında görmek olanaklı oluyor.

Yoldaş, yaptığı analizin sonuçlarına baktığı zaman, Gorbaçov'un yaklaşımının ve siyasal tutumunun aslında ne anlama geldiğini görmüyor değil, görüyor ve şöyle diyor:

"Gorbaçov yoldaş çelişki-sınıf savaşı devrim-toplumsal ilerleme arasındaki ilişkiyi ve bağı atlıyor.

"Böyle bir atlama, başka bir çerçeve içinde anlaşılabilir. Ama bu, komünist partisinin kongresine hem de devrim yoluyla iktidara gelmiş bir partinin kongresine sunulan rapordur...

"Böylece Gorbaçov yoldaşın çağdaş dünya çözümlemesinin ta başında, sınıf çelişkilerinin ürünü ve tek çözümü olarak *devrimin yadsınması* yer alıyor."

Perşembenin gelişi çarşambadan bellidir. Ancak bunu değerlendirmesinin sonunda belirleyici vargı olarak yeterince vurgulayamıyor. Bir irrasyonel umut var: Ya işleri düzeltir de partiyi ve ülkeyi "doğru yola" sokarsa...

Yıl 1986. Daha gelişmelerin çok başındayız. R. Yürükoğlu'nun 26.Kongre değerlendirmesi, Marksist yöntemin şaşmaz gücüyle perşembenin geleceğini söylüyor. Amasız fakatsız, geviş getirmeden, komünist disiplini koruyarak, ama doğrudan eleştiri yöneltiyor. Bu, üstelik, parti belgeleri arasında yerini almış bile: Sovyetler

Birliği ve sosyalist sistemin çözölme, dağılma tehlikesi var!

Buna rağmen, Ayla Antepli yoldaş, SBKP'deki durum hakkında (Gorbaçof'un) söyledikleri "... Gorbaçof yoldaşın ve SBKP liderliğinin bütün teorik anlayışı hakkında ciddi sorunlar uyandırıyor" demesine rağmen, yine de öteki yorumlar, irrasyonel bir "umut" beslendiği izlenimini uyandırıyor.

O da, aynen R.Yürükoğlu gibi bugün yanlış olduğunu düşündüğümüz "sosyalizm" tanımını yapıyor, "sosyalizmle ilgili olarak akılda tutulması gereken ilk şey ... *O, bir geçiş dönemidir ve hem kapitalizmin hem de komünizmin öğelerini içinde taşır. Sosyalizm, bu her iki sistem arasında bir yarışma ve savaşım dönemidir* diyor. Dolayısıyla genel tahlilde aynı yanlışları yapıyor. Ama öte yandan, Sovyetler'deki gelişmeleri Yürükoğlu'nun bakışındaki keskinlikle ve kesinlikle göremiyor. "Ya göle çalınan maya tutarsa"... Okurken satır aralarına sıkışmış ifadelerden böyle bir mantık yürütmeyi hissediyorsunuz.

Antepli, 1986'da "*SBKP ileriye değil geriye bakıyor. Pratikte bunun ne ölçüde olacağını söylemek için çok erken. Ancak, daha şimdiden bunun belirtileri vardır*" diye bitiriyor.

Öte yandan, yıllar hızla geçti ve 1986 ile 1993 arasında çok hızlı ve çok çıkışlı inişli bir süreç boyunca yaşananları hepimiz izledik.

Sonuçta, 1917 Devrimi'nin muzaffer partisinin, faşizmi dize getirmiş ve Sovyetler Birliği'nin sosyalizme ilerleme sürecinin merkezinde, en başında yer almış Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin elinde koca Sovyetler Birliği unufak oldu, çöktü dağıldı. Bu şerefsizliğin hesabını verecek kimse de kalmadı ortalıkta.

Öte yandan, şu sorunun yanıtının verilmesi ihtiyacı hâlâ bakidir:

Sovyetler Birliği ne idi nasıl çöktü, nedenleri neydi?

Bu sorunun doğru Marksist yanıtını tatminkâr açıklamayla vermedikçe, Türkiye'de (ve dünyada) komünist ve işçi sınıfı hareketinin yerden kalkması, toparlanarak yeniden saldırıya geçmesi önünde çok engel bulunacağı kanısındayız. Marksist teoriye yabancılaşma ve yoğun karşı-propaganda sürdükçe bu engellerin zayıflatılması zor olacaktır diye düşünüyoruz.

Eski kitapları, eski Sovyet yayınlarını temel alarak eski ağızları papağan gibi tekrarlayarak herhangi bir yol alınamadığı görülüyor. Yeni dünya koşullarında, küresel tek dünya pazarında, bilimsel-teknolojik devrim sürecinde bugün dördüncü ve hatta beşinci endüstri devriminin tartışıldığı, ortaya çıkan muazzam değişikliklerin toplumsal yaşamımızı, iş örgütlenmesini ve daha birçok alanı derinden etkileyip altüst ettiği günümüzde genç kuşakların bilincini ilerletmek için gerçeğe daha sıkı sarılmak gerekiyor. Marks'ın teorisini daha derinden kavramak yaşama yeniden militan Marksizmin merceğinden bakmak gerekiyor. Kutsalımız yok, ama devrimci gerçeğimiz var.

Sovyetler Birliği'nde ve çevresindeki ülkelerdeki gelişmelere ilişkin gözlem ve uyarılarımızı aşağıdaki dipnotta verdiğimiz kaynaklarda işçi kamuoyuna yansıtmaya çalıştık. Tarihe düşülmüş bu notlar yeterince

aydınlatıcıdır.¹

¹https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1988/is356_0688.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1988/is357_0788.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1988/is358_0788.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1988/is359_0888.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1988/is360_0888.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1989/is370_0289.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1989/is371_0289.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1989/is372_0389.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1989/is383_1189.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1990/is389_0290.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1990/is390_0390.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1990/is394_0590.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1990/is395_0590.pdf

https://emarakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1990/is396_0690.pdf

Bu anlayışla, 2025 yılında, içinde yaşadığımız dönemin özellikleri ve yazıda işlenen fikirlerin artan önemi dolayısıyla, EMAR Emek Araştırmaları Vakfı olarak, Ayla Antepli yoldaşın bu çalışmasını bir e-kitap olarak yayınlıyoruz. İyi okumalar

EMAR VAKFI

Aralık 2025

https://emarmvakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/Kavga-Kervan/PDF/Kavga/kavga_s7_0991.pdf

https://emarmvakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/Kavga-Kervan/PDF/Kavga/kavga_s8_1091.pdf

https://emarmvakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1990/is398_0790.pdf

https://emarmvakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1990/is404_1090.pdf

https://emarmvakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1990/is405_1090.pdf

https://emarmvakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1990/is409_1290.pdf

https://emarmvakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1991/is411_0191.pdf

https://emarmvakfi.net/wp-content/uploads/EMAR/PDF/6.KTP_RYurukoglu_SiyasalYazilar_final.pdf

E-kitabı yayına hazırlayan: İsmail Büyükakan

Yayıncı: EMAR Emek Araştırmaları Vakfı

(www.emarvakfi.org);

Yazışma adresi: bilgi@emarvakfi.org

Bu kitapta yer alan yazıların *İşçinin Sesi*'nde yayınlanmış nüshalarına, yukarıda verdiğimiz adreste ÇEK-AL bölümünde ulaşabilirsiniz.

EMAR VAKFI

İÇİNDEKİLER

SBKP 27.KONGRESİ'NİN ARDINDAN I	11
II.....	38
III.....	60
IV	79
V	105
VI	126
YİYECEK SORUNU	151

SBKP 27.Kongresi'nin Ardından²

I

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 27. Kongresi geçtiğimiz şubat ayında (1986-Ed.) Moskova'da yapıldı. SBKP Merkez Komitesi Politik Raporu SBKP Merkez Komitesi Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov yoldaş tarafından okundu.

Bundan beş yıl önce, SBKP'nin 26. Kongresi'nden sonra, Yürükoğlu yoldaşımız o kongrede Brejnev yoldaş tarafından okunan raporun ayrıntılı değerlendirmesini yapmıştı.³ Biz de şimdi, ona benzer bir biçimde 27. Kongre Raporu'nu değerlendirmeye çalışacağız.

Bu değerlendirme boyunca iki şey yapmaya çalışacağız:

Birincisi, raporun kendisini ve kapsadığı fikir, öneri ve formülasyonları teker teker kendi içinde değerlendireceğiz.

Bunların tutarlı ve bizce doğru olup olmadığına bakacağız.

İkincisi, 27. Kongre Raporu'ndaki görüşlerde, daha önceki yıllarda sunulan raporlarda belirtilen görüşlere göre bir değişiklik olup olmadığını anlamaya çalışacağız. Eğer böyle bir değişiklik varsa, bunun ne kadar büyük ve ne biçim bir değişiklik olduğunu anlamaya çalışacağız. Yani bu rapordaki görüşlerin, SBKP'nin

² *İşçinin Sesi*'nin introsu: Bu sayımızda, Ayla Antepli yoldaşımızın SBKP MK Genel Sekreteri Gorbaçov yoldaşın 27.Kongre'ye sunduğu Politik Rapor'u değerlendiren yazısını yayınlamaya başlıyoruz.

³ *Derleyenin notu*: Bu kaynak için bakınız: https://emarvakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/Kitaplar/PDF/ryurukoglu_yasayan_sosyalizm_rs.pdf

görüşleri ve politikalarında ne kadar, nasıl ve hangi çerçeve içinde değişiklik oluşturduğuna bakacağız. Bu yaklaşımın çeşitli nedenleri var.

Birincisi, bilindiği gibi, 1981 yılında yapılan son kongresinden bu yana SBKP, Gorbaçov yoldaşın başa gelmesiyle yeni bir liderliğe kavuştu. Hem bu raporunda, hem de Genel Sekreter olarak seçilmesinden bu yana tüm davranışlarında, Gorbaçov yoldaş, Sovyetler'deki yeni liderliğin, eski liderlikten önemli farklılıklar taşıdığını ve bunun bir ilerleme olduğunu göstermeye çalıştı, çalışıyor.

İkincisi ve daha da önemlisi, bu değişiklik, raporun deyimiyle, "ülkenin ve bir bütün olarak çağdaş dünyanın hayatında can alıcı bir dönemeç noktası" ile denk düşüyor. Bu temelde, 27. Kongre Raporu, Sovyet toplumundaki "ekonomik ve sosyal gelişmenin hızlandırılması" ve dünya gelişmelerindeki derin değişiklikler açısından "bütün faktörlerin geniş bir çözümlemesinin ve yeniden değerlendirilmesinin yapılması" için çağrıda bulundu. Bugünkü durumunun böyle bir anlatımının, yaklaşımda da bununla tutarlı değişiklikler getiriyor olması gerekir. Biz hem bu değişiklikleri saptamaya, hem de ne kadar derin olduklarını anlamaya çalışacağız.

İçindekiler

27. Kongre Raporu'nun değerlendirilmesine raporun içindekilere bakarak başlayalım. Raporda kısa bir önsöz dışında altı ana bölüm var:

1. Çağdaş dünya: Ana eğilimleri ve çelişkileri.
2. Stratejik rota: Ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesinin hızlandırılması.
3. Toplumun daha da demokratikleştirilmesi ve halkın sosyalist öz-yönetiminin düzeltilmesi.

4. Partinin dış politika stratejisinin temel amaç ve yönleri.

5. Parti.

6. Parti programının yeni basımının ve Parti Tüzüğü'ndeki değişikliklerin tartışmasının sonuçları.

Burada içindekilerin bazı yönlerine, yani raporun *biçiminin* bazı yönlerine işaret etmek istiyoruz.

Birincisi, çağdaş dünya çözümlemesi ile SBKP'nin dış politikası ayrı (biri birinci, ötekisi dördüncü) bölümlerde yer almıştır. Şimdiye kadar kongre raporları her zaman ikisini beraber, tek bir bölümde ele aldı. Eski raporlarda Sovyetler Birliği'nin dış politikası, uluslararası durumu ve SBKP'nin dış politikasını inceleyen ana bölümünün bir alt bölümünü oluşturuyordu.

İkincisi, ilk defa bir kongre raporunda toplumun daha da demokratikleştirilmesi ve halkın sosyalist öz-yönetiminin ilerletilmesi, ayrı bir bölüm oluşturuyor. Bu, başlı başına, bu konuya ayrı bir önem verildiğini anlatıyor.

Üçüncüsü, çeşitli alanlardaki durumları anlatmak yerine, iç ve dış politikayla ilgili net bölüm başlıklarının kullanılması, raporun belli bir strateji sunduğunu gösteriyor. İleride göreceğimiz gibi bu da eski alıştığımız raporlardan farklı olarak, 27. Kongre Raporu'na, kendi içinde bir bütünlük, bir tutarlılık ve yönlendirme veriyor. Aynı zamanda, Sovyetler'in hem iç hem dış politikasının altında tek bir yön ve amacın yattığını daha açıkça ifade ediyor.

Son olarak, raporda "parti programının yeni basımının ve Parti Tüzüğü'ndeki değişikliklerin tartışmasının sonuçları" başlıklı bir bölüm var. Bu konuya ileride döneceğiz ama burada şunu söylemek gerekir:

Kongre hazırlıklarını bağlamak üzere, Nisan 1983'de toplanan SBKP MK Plenumu bir karar aldı ve yeniden yazılmış

Program ile Tüzük'te yapılan değişiklikler konusunda genel MK raporundan ayrı raporlar gerekli değildir dedi. Ama eğer 1961 yılında kabul edilen Program'daki bilinen ciddi yanlışlıkları, Program'ın yeni basımında geniş değişiklikler yapıldığını, Gorbaçov yoldaşın parti hayatındaki çarpıklıkları ve eksiklikleri eleştirdiğini ve yine Gorbaçov yoldaşın parti işlerinde daha açık tartışma ve daha dürüst yaklaşım için yaptığı çağrıyla gözönünde tutarsak, bu karar bize yersiz ve yanlış gibi geliyor.

Önsöz

Raporun başındaki kısa önsöz, raporda gelecek herşeyin havasını belirliyor. Burada kullanılan ifadeler ve canlandırılan imajlar bütün rapor boyunca sürekli tekrarlanıyor. Örnek olarak, birinci paragrafı okuyalım:

"SBKP'nin 27. Kongresi, ülkenin ve bir bütün olarak çağdaş dünyanın hayatında canalcı bir dönemeç noktasında toplanıyor. Partiye ve Sovyet halkına olan sorumluluğumuzun derin bir anlayışıyla işimize başlıyoruz. İçinde yaşadığımız dönemi Leninci bir biçimde geniş olarak kavramak ve amaçlarımızın yüceliğini kendi reel kapasitemizle, partinin planlarını her insanın umut ve beklentileriyle organik olarak birleştirecek gerçekçi ve iyi düşünülmüş bir eylem programı geliştirmek görevimizdir. 27. Kongre kararları, önümüzdeki yıllar ve onyıllar boyunca, Sovyet sosyalist toplumunun niteliksel olarak yeni bir durumuna doğru hareketimizin hem karakterini, hem de hızını belirleyecektir." (SBKP Merkez Komitesi'nin 27. Parti Kongresi'ne Politik Raporu, İngilizce basım, Novosti Press, Moskova 1986, s.3)

Daha birinci paragrafta birkaç önemli fikir ya da konu var. Birincisi, hem Sovyetler Birliği'nde hem de dünya çapında

"canalıcı dönemeç noktası" fikri. Tabii ki bu kısa girişte bu dönemeç noktasının içeriğinin tam anlatımı beklenemezdi. Bu konuda Rapor'un bütününden, çok doğrudan olmasa da bir sonuç çıkıyor. Bunu ileride göreceğiz.

İkincisi, bu giriş paragrafı, sorumluluk, gerçekçilik ve partinin "gerçek kapasitesi"ni vurguluyor. Vurgu partinin yapabildiklerinin sınırları ve bu sınırları kabul etmek sorumluluğundadır.

Üçüncüsü Sovyetler Birliği'nin "Sovyet sosyalist toplumunun niteliksel olarak yeni bir duruma" doğru ilerlediği fikri var. Bu fikre de ileride döneceğiz.

Girişten başka bir paragraf daha okuyalım:

"Uzun yıllardır Parti ve hükümet organlarının yaptıkları ve eylemleri, dönemin ve hayatın ihtiyaçlarının gerisinde kaldı - yalnızca objektif nedenlerden ötürü değil, ilk başta subjektif nedenlerden ötürü. Ülkenin gelişmesinin önündeki sorunlar, çözümünden daha hızla arttı. Yönetim biçim ve metodlarının ataleti ve katılığı, çalışmamızda dinamizmin düşüşü ve bürokrasinin çoğalışı – bütün bunlar hiç de küçük zararlar vermiyordu. Durgunluk işaretleri toplumun hayatında açıktan gözükmeye başladı.

"Durum bir değişiklik gerektiriyordu, fakat merkezi organlarda ve yerel düzeyde, hiçbir şeyi değiştirmeden işleri düzeltme yolları arayan belli bir psikoloji egemen olmuştu. Ama, böyle bir şey yapılamaz yoldaşlar. Bir deyim var: Bir an dur, bir mil geride kalırsın. Ortaya çıkmış olan sorunlardan kaçmamalıyız. Böyle bir tutum hem ülke, hem devlet, hem Parti için çok pahalıya patlar. Onun için bunu yüksek sesle ve açıkça söyleyelim!" (agy, s.4)

Burada ilk defa, atalet, katılık ve bürokrasinin Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmin gelişmesini engellediği ve de bu

eksikliklerin hem ülkede, hem de partide, belli bir durgunluk ve geride kalmaya yol açtıkları söyleniyor. Geride kalmanın ana nedenlerinin subjektif olduğunun da ifadesiyle beraber, bu açıklama önemli bir ilerleme oluşturuyor.

Dünyadaki dönemeç noktasıyla ilgili olarak Gorbaçov yoldaş şunu söylüyor:

"Durum yalnızca iç değil dış olaylarda da bir dönüm noktasına gelmiştir. Bugünkü dünya gelişmelerindeki değişiklikler öyle derinden gidiyor ve önemli ki, bütün faktörlerin geniş bir analizinin ve yeniden değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir.

"Nükleer çatışmanın yarattığı durum, yeni yaşanımlar, metodlar ve farklı sosyal sistemler, devletler ve bölgeler arasında yeni ilişki biçimleri gerektirmektedir." (*agy*, s.4-5)

Buradaki kilit sözler, "yeniden değerlendirmeler" ve "yeni yaşanımlar, metodlar ve ilişki biçimleri". Burada bir belirsizlik ve belki de bir çarpıtma var.

Yeni değerlendirmelere ve yeni yaşanımlara olan ihtiyaç, "nükleer çatışmanın yarattığı durum"a bağlanıyor. Ama ne nükleer çatışma, ne de onun yarattığı durum kendi içinde yeni değildir. 1945 yılından beri devam ediyor. Onun için bugün bu açıdan kendi başına yeni bir yaşam gerektirmiyor.

Değişmiş olan, yeni olan ama ne burada, ne de raporun sonraki bölümlerinde yeni yaşanımlarla ilgili olarak söylenmeyen, Amerika'nın, Avrupa'ya Cruise füzeleri yerleştirerek, MX füzeleri geliştirerek ve Star Wars programını başlatarak, bu nükleer çatışmayı yeni bir düzeye getirmesi ve dolayısıyla Sovyetler'i zor duruma düşürmesidir.

Bizce Rapor'da bu açmazın açıkça söylenmemesi, Rapor'un bir sonraki bölümünde önerilen yeni yaşanımlar ve metodların ve bunların teorik çerçevesinin doğruluğunu, uygunluğunu ta

baştan sorguya çekiyor.

Dahası, bu nükleer çatışmanın yarattığı durum konusundaki ilk belirsizlik, bu konuda bütün Rapor boyunca görülen tutarsızlığa, eklektikliğe yol açıyor. Bu tutarsızlık, en çarpıcı olarak, emperyalist ülkeler, özellikle de Amerika'da egemen sınıfın düşüncesinde "aklı başında" değerlendirmelerin etkisi konusunda görülebilir. Örneğin, önsözde şunu okuyoruz:

" ... Kapitalist dünya hegemonyacılık ideoloji ve politikasını bırakmadı, onun yöneticileri toplumsal intikam ümitlerini henüz kaybetmediler ve üstün güç illüzyonlarıyla kendilerini oyalamaya devam ediyorlar. Ne olup bittiğinin akli başında bir değerlendirmesi, egemen sınıfın düşüncesinde, yoğun bir önyargılar çalılığı arasından zorlukla yol alıyor." (*agy*, s.5)

Aynı fikir birkaç sayfa sonra, Rapor'un başka bir bölümünde yer alıyor:

"Özellikle Amerika'da siyasi güçlerin arasında bir kutuplaşma" var ve "ilerici eğilimler kendi yolunu zorlukla açıyor. .." (*agy*, s.10)

Ama bundan birkaç sayfa sonra şunu okuyoruz:

"Bir toplumla uğraşıyoruz ki, egemen çevreleri, dünyanın gerçeklerini ve perspektiflerini akli başında değerlendirmeyi ya da kendilerinin ve başkalarının deneyimlerinden ciddi sonuçlar çıkarmayı reddediyorlar. Tüm bunlar, (bu toplumun – İ.S.) 'bağlaşıklık sistemindeki' eskimeyi, egemen güçlerin politikasında köklü değişikliklerin olasılığını düşüren ve onun pervasızlık derecesini yükselten toplumsal bunaklığını anlatıyor." (*agy*, s.14)

Bunun daha çok sayıda örnekleri var ve rastladıkça onlara değineceğiz. Burada şunu belirtmek yeterlidir: Raporun

uluslararası durumu ele alışı büyük çoğunlukla Amerikan egemen sınıfının tutumuyla, düşüncesiyle ve bunları değiştirme çabasıyla doludur. Buna rağmen raporun çok yerinde bu tutumun değişebilme yeteneği sorguya çekiliyor.

Önsözde bundan sonraki ana fikir Marksizm-Leninizmle ilgilidir. Gorbaçov yoldaş şunu söylüyor:

" ... Uzun vadeli ve temel görevleri formüle ederken merkez komite toplumsal gelişmenin gerçek bilimsel teorisi olan Marksizm-Leninizmi rehber olarak aldı ...

"Bize rehberlik eden teoriyi her yerde ve tüm koşullar altında geçerli olacak çeşitli katı şema ve formüller demetine döndürmeye yönelik her türlü çaba, kesinlikle Marksizm-Leninizmin özüne ve ruhuna ters olur. 1917 yılında Lenin, Marks ve Engels'in salt 'formül' ezberlemek ve tekrarlamakla haklı olarak alay ettiklerini yazdı. 'En iyi durumda bile bu formüller, yalnızca, her özel dönemin somut ekonomik: ve politik koşullarınca zorunlu olarak değiştirilebilen genel görevlere işaret edebilir.' Bu sözler, yoldaşlar, hepimizin düşünmemiz ve üzerinde harekete geçmemiz gereken sözlerdir.

"İçinde bulunduğumuz somut ekonomik ve politik durum ve Sovyet toplumunun ve tüm dünyanın içinden geçtikleri tarihsel sürecin özel dönemi Partinin ve her bir üyesinin, kendi yaratıcılığını, yenilikler getirme ve alışılmış ama şimdiden eskimiş fikirlerin sınırlarını aşma yeteneğini göstermesini gerektiriyor." (agy, s.5-6)

Genel olarak bunda itiraz edilecek birşey yoktur. Ancak Rapor'un bütünü içinde, aşılması gereken *"alışılmış ama şimdiden eskimiş olan fikirler" in Marksizm-Leninizmin ta kendisi olduğu gibi bir izlenim uyanıyor.* (abç-Ed.)

Raporun çok az yerinde açık teorik genellemeler ve

öneriler yapma çabası olduğu halde, çok yerinde tam ve açıkça işlenmemiş çok sayıda teorik fikir ve ipuçları var ki bunlar çeşitli pratik siyasal önerilere teorik bir çerçeve ve temel oluşturmak için kullanılıyor.

Dahası, bu teorik çerçeve ve Rapor'da sunulan politikalar, hep bilim ve tarihsel gelişmenin kuralları temeline oturmuş bir yaklaşım çerçevesinde getiriliyor. Ve bu temelde, yani kendi bilimselliğine dayanarak, bu yaklaşım bu politikalardan başka bir alternatifi olmadığını iddia ediyor.

1. Çağdaş dünya: ana eğilimi ve çelişkileri

Raporun birinci bölümü "Çağdaş dünya: onun ana eğilim ve çelişkileri" başlığı altındadır. Bu bölümde Gorbaçov yoldaş Sovyetler Birliği'nin çağdaş dünyaya olan yaklaşımının bilimsel ve felsefi temelini oluşturmaya çalışıyor. Bunu yaparken Gorbaçov yoldaş 3 temel fikir geliştiriyor ve onlara dayanıyor. Bölüme egemen olan bu 3 fikir şunlardır:

1. Toplumsal ilerleme

2. Çelişkiler

3. Global bütünlük ve etkileşme – bu temelde bu çelişkilerin çözülmesine olan ihtiyaç, bu çözümün olasılığı ve biçimleri.

Gelişmenin yasallıkları

Bu üç fikir Gorbaçov yoldaşın çağdaş dünyayı analizinin tuğlalarını oluşturuyor. Aynı zamanda uluslararası sorunlara belli bir yaklaşımın gerekçelerini veriyor. Ama bu fikirlere gelmeden önce onlara giriş oluşturan başka bir fikir var. O da *gelişmenin yasallıkları* fikridir.

Gorbaçov yoldaş çağdaş dünyanın analizini şöyle başlatıyor:

" ... Marksizm bu 'değişmelerin ve onların tarihsel

gelişmesinin yasalarını ... ve objektif mantığını' bulmuştur...

"(...)

"Dünya gelişmeleri, Marksizm-Leninizmin temel saptamasını toplumun tarihinin şans unsurlarının bir toplamı değil, ... yasaların egemenliğinde ilerleyen bir süreç olduğunu kanıtıyor... Onun çelişkileri ... toplumsal ilerlemenin bir kaynağı ve itici gücüdür. Bu da, sömürü ve sömürücü sınıflar var olduğu sürece kaçınılmaz olan bir savaşımın koşulları altında yürüyen bir ilerlemedir." (*agy*, s. 7-8)

İlk bakışta bu çağdaş dünyanın çözümlemesine iyi bir başlangıç gibi geliyor. Çünkü gerçekten de, tarihsel gelişmenin yasaları ve objektif mantığı, böyle bir çözümlemenin temelini oluşturmaktadır.

Ama böyle bir giriş yaptıktan sonra Gorbaçov yoldaş, bu yasaların ve objektif mantığın ne olduğunu anlatmıyor. Tam tersine, bu konu burada bitiyor. Böylece bu noktadan sonra söylenecekler bu yasaları ve bu mantığı ifade edecekmiş gibi bir izlenim yaratılıyor. Yani çözümlemeye bu biçimde başlayarak Gorbaçov yoldaş, kendi değerlendirmesini ve sunduğu önerileri, hiçbir dayanak göstermeden objektif yasa düzeyine yükseltiyor.

Bu bilimsel görünen yaklaşım, aynı zamanda en bilimsel olmayan ve belirsiz formülasyonlarla beraber getiriliyor. Daha da önemlisi, bu yaklaşım, çelişkiler ve toplumsal ilerleme konularının değerlendirilmesiyle çelişiyor. Toplumsal ilerlemeden başlayalım.

Toplumsal ilerleme

Daha önce gördüğümüz gibi, toplumsal ilerleme fikri şöyle getiriliyor: Gelişmenin "çelişkileri... toplumsal ilerlemenin kaynağı ve itici gücüdür. Bu da, sömürü ve sömürücü sınıflar

varolduğu sürece kaçınılmaz olan bir savaşımın koşulları altında yürüyen bir ilerlemedir."

Söylenmesi gereken ilk şey şudur: Gorbaçov yoldaşın çelişki ve toplumsal ilerleme arasında kurduğu bağ eksik kalıyor. Çelişkilerin bir "savaşımın koşulları altında yürüyen" ilerlemenin "kaynağı ve itici gücü" olduğunu söylemek yetmiyor. Çelişki, savaş ve toplumsal ilerleme arasındaki mantıksal bağı göstermek gerekir. Toplumdaki çelişkiler kendilerini savaşta sınıf savaşında dışa vuruyor. Toplumsal ilerleme bu sınıf savaşımının bir *ürünü* olarak ortaya çıkıyor. *Temel sınıf çelişkilerinin kendilerini dışa vuruşunun en yüksek biçimi ve tek gerçek çözümü devrimdir. Bu da aynı zamanda toplumsal ilerlemenin en yüksek biçimidir.* (abç-Ed.)

Gorbaçov yoldaş çelişki-sınıf savaşı devrim-toplumsal ilerleme arasındaki ilişkiyi ve bağı atlıyor.

Böyle bir atlama, başka bir çerçevede içinde anlaşılabilir. Ama bu, komünist partisinin kongresine hem de devrim yoluyla iktidara gelmiş bir partinin kongresine sunulan rapordur. Ayrıca Gorbaçov yoldaş bu rapora kendi bilimsel yaklaşımını ve tarihsel gelişmenin yasalarını vurgulayarak başladı.

Böylece Gorbaçov yoldaşın çağdaş dünya çözümlemesinin ta başında, sınıf çelişkilerinin ürünü ve tek çözümü olarak *devrimin yadsınması* yer alıyor. (abç-Ed.) Bunun için, bu temelde, Gorbaçov yoldaş, daha ileride, çelişkilerin başka bir "çözümü"nü öneriyor.

Şimdi raporun anlattığı toplumsal ilerlemenin unsurlarına teker teker bakalım. Dört, hatta beş unsur var.

1. Dünya sosyalizmi

2. "Sömürgeciliğe karşı devrimler, ulusal kurtuluş hareketleri, çok sayıda ülkenin yeniden doğuşu ve onlarca ülkenin yeni ortaya çıkışı".

3. "Uluslararası komünist hareketin ve işçi sınıfı hareketinin gelişmesi ve günümüzün yeni, yığınsal demokratik hareketinin savaşa ve nükleer silahlara karşı olan hareket dahil, büyümesi".

4. Bilimsel-teknolojik devrim.

Bunların hepsi gerçekten de toplumsal ilerlemenin unsurları olabilir. Ama böyle bir raporda böyle bir sıralama bilimsel olmaktan uzaktır. İşçi sınıfı neredeyse hiç sıralanmayacakmış. Öte yandan, toplumsal siyasal olgularla, toplumsal ekonomik olgular aynı sıralamaya katılmış.

Açık ki toplumsal ilerlemenin unsurlarının bu anlatımı belli bir siyasal amaca hizmet ediyor. O da raporun başka bir bölümünde sözü edilen, SBKP'nin komünist olmayan hareketler, örgütler ve hükümetlerle ilişkilerinin gelişmesidir. Amaç, bütün bunların ortak bir ana isteği olduğunu göstermektir. O da toplumsal ilerlemeyi korumak ve geliştirmektir. *İşçinin Sesi*'nin dört yıl önce şu dediği bugün de geçerlidir.

"Ne var ki bu kavram, gerek dünyada gerekse Türkiye'de oportünistlerin elinde, dünya devrimini oportünistçe yorumlamanın, devrimci hareketi sosyal demokrasinin kuyruğuna takmanın belgilemiş simgesi durumuna getirilmiştir." (*İşçinin Sesi*, sf. 190-191) https://emarvakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/IscininSesi/PDF/1982/is190-191_0382.pdf

Burada da bitmiyor. İleride göreceğimiz gibi, toplumsal ilerlemenin birlikte korunması ve geliştirilmesi için potansiyel adaylar, batı yönetici sınıfının "aklı başında" kesimlerini de kapsıyor.

Toplumsal ilerlemenin birinci unsuru *dünya sosyalizmidir*. Burada, hem yeni toplumsal sistem haklı olarak övülüyor, hem de onun yaşadığı hatalardan ve subjektivist sapmalardan söz ediliyor. Ama burada devrim kavramını özel olarak geri çeken bir

ifade var. Rapora göre dünya sosyalizmi çeşitli ülkelerde çeşitli biçimlerde "filizlenmiş". Bu sosyalizmin devrimci doğuşunun üstünü kapatmaktır.

İkinci unsur, "sömürgeciliğe karşı devrimler, ulusal kurtuluş hareketleri, çok sayıda ülkenin yeni doğuşu ve onlarca ülkenin yeni ortaya çıkışı".

Bu uzun formülasyon 26. Kongre raporunda yer alan ve Yürükoğlu yoldaşın *Yaşayan Sosyalizm* kitabında eleştirilen "yeni özgür ülkeler"in yerini alıyor. Bu uzun formülasyonun yanı sıra, bu kategorideki ülkelerin listesinin ya da birkaç örneğinin bile olmaması, şu izlenimi yaratıyor ki, artık böyle genel bir formülasyonun geçerliliğini yitirmiş olduğu anlaşılmıştır ama açıkça söylenmek istenmiyor. Rapor'un ilerideki bir bölümünde, kapitalist dünyada "yeni kuvvet merkezleri"nin çıkma olasılığından söz edilmesi de bu izlenimi pekiştiriyor.

Ama Rapor'un hiçbir yerinde bu kategorideki ülkelerin arasında gelişme düzeyi açısından büyük farklar olduğu söylenmiyor. Ne de bu durumun dünya barışı ve dünya komünist hareketi için yarattığı sorunlara değiniliyor. Tam tersine, bu konuya değinen paragrafta şunu okuyoruz:

"Bu ülkeler, siyasal bağımsızlık kazandıktan sonra gerilik, yoksulluk ve bazen aşırı yokluğu aşmak için çabalıyorlar." (agy, s.9)

Sanki bu ülkelerin başka hiçbir çaba ya da amaçları yok!

Dünya komünist hareketine gelince - ki bundan Rapor'da yalnızca iki kere söz ediliyor - burada tek bir cümlede demokratik hareketle birlikte ele alınıyor. Bu nedenle bu "unsur" gerçekte iki unsur sayılabilir. Bu paragrafta Amerika'daki siyasal durumla ilgili şöyle ilginç bir saptama da var:

"(Toplumsal ilerleme - İ.S.) kapitalist dünyadaki, özellikle emperyalizmin merkezi olan ABD'deki siyasal

güçlerin kutuplaşmasında da görülüyor. Burada ilerici eğilimler kendi yolunu zorlukla açıyor. .." (*agy*, s.9-10)

ABD'deki bu kutuplaşma fikrinin neyi kastettiği ve bu ilerici unsurların ne olduğu pek belli değil.

Toplumsal ilerlemenin dördüncü (ya da beşinci) unsuru bilimsel ve teknolojik devrimdir. Burada Gorbacov yoldaş bazı ilginç noktalar getiriyor. Bir kez, sömürücü toplumda ilerlemenin çelişkili karakterini anlatıyor. Ondan sonra şunu söylüyor:

"İnsanlığın ilerlemesi bilimsel ve teknolojik devrimle de doğrudan bağlıdır. Bu yavaş bir şekilde ve giderek olgunlaştı ve ondan sonra, yüzyılın son çeyreğinde insanın maddi ve ruhsal olanaklarında dev bir artışı başlattı. Bunların ikili bir doğası var. İnsanlığın üretici güçlerinde niteliksel bir sıçrama vardır. Ama aynı zamanda, yıkıcı güçlerinde, askeri alanda, tarihte ilk kez insana yeryüzündeki tüm hayatı yok edecek fiziki kapasite veren, niteliksel bir sıçrama vardır." (*agy*, s.10-11)

Burada yine girişte gördüğümüz çarpıtma var. insanlar dünyada tüm hayatı yok etme olasılığını ilk defa yüzyılın en son çeyreğinde elde etmediler. O olasılık yüzyılın ikinci yarısı boyunca da vardı. Burada hem nükleer tehlikenin yükseldiği yönünde bir saptama var, ama aynı zamanda bu yükselişin kaynağını ve karakterini belirtmekte isteksizlik de var.

Bilimsel ve teknolojik devrim çerçevesi içinde başka bir ilginç nokta militarizmle ilgilidir: "Militarizm büyük ölçüde silahlanma yarışından besleniyor ve giderek iktidarın politik kaldıraçlarına egemen olmaya çalışıyor." (*agy*, s. 11) Militarizmin politikaya ve politikacılara egemen olma tehlikesinden raporun birkaç yerinde söz ediliyor.

Gorbacov yoldaş bilimsel ve teknolojik devrimin, sosyalist toplum içinde sorunlar yarattığını söylüyor ve şöyle diyor:

"Modern bilim ve teknolojiyi halkın hizmetine koymak için sosyalizm, ihtiyacı olan herşeye sahiptir. Ama bilimsel-teknolojik devrimin sosyalist toplum için hiç sorun yaratmadığını düşünmek yanlış olurdu. Deneyim gösteriyor ki onun ilerlemesi, toplumsal ilişkilerin iyileşmesini, zihniyette bir değişikliği, yeni bir psikolojinin biçimlendirilmesini ve dinamizmi bir hayat biçimi ve kuralı olarak kabullenmeyi içeriyor. O, egemen olan yönetimin biçimlerinin sürekli bir yeniden değerlendirilmesini ve hizaya sokulmasını ısrarla gerektiriyor. Başka bir deyişle, bilimsel-teknolojik devrim yalnızca ufuklar açmıyor, aynı zamanda ülkelerin iç hayatının ve uluslararası ilişkilerin bütün örgütlenmesinden daha yüksek istemlerde bulunuyor." (agy, s. 11)

Burada söylenmek istenen şu ki, Sovyetler Birliği bilimsel ve teknolojik devrimin, özellikle yüzyılın son çeyreğinde gerçekleştirilen dev büyümenin *gerisinde kalmıştır*.

Aynı zamanda burada Gorbaçov yoldaş, bilimsel ve teknolojik devrimin, yalnızca askersel olarak değil, *genel olarak* uluslararası ilişkilerin örgütlenmesinin önüne daha yüksek istekler getirdiğini söylüyor.

Burada önemli ama tüm rapor boyunca gölgelenmiş olan bir sorun var. Bu daha yüksek istekleri hangi faktör getiriyor? Yani hangi faktör, dünya gelişmelerinin yeni bir değerlendirmesini ve uluslararası ilişkilerde yeni yaklaşım ve yeni biçimler istiyor? Bilimsel ve teknolojik devrimin kendisi mi, yoksa Sovyetler Birliği'nin geride kalması mı? Buna daha ileride döneceğiz.

Çelişkiler

Toplumsal ilerlemeyi ele aldıktan sonra Gorbaçov yoldaş bu dönemin "belki de tarihin en ürkütücü dönemi olduğu

düşüncesini getiren tehlikeler ve çelişkiler"e değiniyor. (agy, s.12)

Burada önemli bir kayma oluyor. Birkaç sayfa önce "toplumsal ilerlemenin kaynağı ve itici gücü"nü oluşturan çelişkiler, şimdi tehlikelerdir. Aynı çelişkiler, bu bölümün sonuna doğru ise "uluslararası hayatın acil, siyasal anlaşmalar ve işbirliği ile çözülmesi gereken sorunlar" oluyor.

Gorbaçov yoldaş çelişkileri 4 guruba ayırıyor.

1. Birinci ve en önemli gurup "iki sistemin ülkeleri arasındaki ilişkilerle, iki formasyonla ilgilidir." (agy, s.12)

2. İkinci gurup kapitalist dünyanın kendi iç çelişkileridir.

3. Emperyalizm ve gelişen ülkeler ve halklar arasındaki çelişkiler.

4. Global çapta ve medeniyetin varoluşunun temellerini etkileyen çelişkiler.

Şimdi her guruba ayrı ayrı bakalım.

1. İki sistemin ülkeleri arasındaki ilişkiler

Burada ilk söylenmesi gereken şey, eski geleneksel formülasyonun yerine yeni bir formülasyonun gelmesidir.

Eski formülasyon şöyleydi:

"Çağın ana çelişkisi olan, sosyalizm ve kapitalizm arasında dünya çapındaki çelişki".

Şimdiki formülasyon ise şöyledir:

"İnsanlığın geleceği açısından birinci ve en önemli gurup çelişki, iki sistemin ülkeleri arasındaki ilişkilerle, iki formasyonla bağlıdır. Bu çelişkilerin uzun bir tarihi vardır. Rusya'da Büyük Ekim Devrimi'nden ve dünyanın toplumsal-sınıf ilkesi temelinde bölünmesinden beri, hem günlük gelişmelerin değerlendirilmesine, hem de dünyanın toplumsal ufkuna ilişkin olarak temel farklılıklar doğmuştur." (agy, s.12)

Yani iki üretim biçimi, iki sistem arasındaki çelişkiden bu iki sistemin ülkeleri arasında, "çağdaş gelişmeler ve dünyanın toplumsal ufku" konularında temel farklılıkların olmasına geldik. Bu önemli bir vurgu farkıdır. İki üretim biçimi arasındaki çelişki devrimsiz çözümlenemezken, önemli konularda da olsa görüş farkları çözülebilir.

Bu bölümde bir başka önemli formülasyon da şudur:

"... Emperyalizmin doğasında olan nedenler ve sosyo-ekonomik özü, onu, iki sistem arasındaki rekabeti, askeri karşılaşma diline çevirmeye itiyor. Sosyal doğası yüzünden emperyalizm durmadan saldırgan, serüvenci politika doğuruyor." (agy, s.12)

Saldırganlığın emperyalizmin özünden kaynaklandığını söyleyen bu doğru anlayış, aynı cümlede "politika" sözcüğüyle gölgeleniyor. Zira "politika" sözcüğü emperyalizmin saldırgan ve saldırgan olmayan politikalar arasında seçenek yapabildiği fikrini barındırıyor. Bu da Lenin'in *Emperyalizm* kitabında açıkça eleştirdiği bir sözcük ve yanasımdır.

Bu bölümde Gorbaçov yoldaş, sürekli, saldırganlık ve savaşın emperyalizmin doğasının kaçınılmaz ürünü olduğu anlayışıyla, bunların emperyalizmin kötü siyasal yöneticilerinin seçtiği bir politika olduğu anlayışı arasında gidip geliyor.

Yukarıdaki alıntıda öncelik birinci anlayışa verilirken, dört paragraf sonra öncelik ikinci anlayışa veriliyor:

"Tam bir çekişme ve askersel çatışma siyasetinin hiç geleceği yoktur. Geçmişe kaçmak, geleceğin getireceği sorunlara yanıt değildir. Bu, daha çok ümitsiz bir harekettir, ancak ümitsiz olması gidişatı daha az tehlikeli yapmaz. Washington, yaptıklarıyla, bunu ne zaman ve ne dereceye kadar anladığını gösterecek. Biz, kendi adımıza, uluslararası durumu radikal olarak düzeltmek için elimizden geleni

yapmaya hazırız." (agy, s.13)

Yani hem emperyalizm politikasını değiştirebilir, hem de Sovyetler buna yardımcı olacak.

Burada iki şey birbirine karıştırılıyor. Bir yandan emperyalizmin çekişme, askersel çatışma yoluna başvurma tarihin gelişmesini durduramaz, bu anlamda onun geleceği yoktur deniyor. Bu doğrudur. Ama öte yandan bu, emperyalizmin durumu anlamasıyla, ya da Sovyetler'in yardımcı olmasıyla değil, dünyada devrimci savaşımın dayatmasıyla gerçekleşebilir. Rapor'da böyle bir anlayış ise yoktur!

Bu bölümde devrime ilişkin geçen tek fikir, devrim ihracına karşı çıkmaktır:

"Tarihin gidişatını zorla durdurmaya, geçmişte neyi varsa onu geri kazanmaya çalışan emperyalizmden farklı olarak, sosyalizm, hiçbir zaman, kendi özgür iradesiyle, geleceğini uluslararası sorunların herhangi bir askeri çözümüne bağlamamıştır. Bunu, ta Büyük Ekim Devrimi'nin zaferinden sonra Partimiz'de geçen ilk büyük tartışma göstermiştir. O tartışma sırasında, hatırlayacağınız gibi 'Sol Komünistler'in ve Troçkistlerin, sosyalizmi başka ülkelere taşıyacağını iddia ettikleri 'devrimci savaş' teorisi kesin bir biçimde reddedilmişti. Bu konum, Lenin'in 1918'de vurguladığı gibi 'Markizme tamamen ters düşerdi, zira Marksizm, devrimleri doğuran sınıf zıtlıklarının keskinliğinin artmasıyla gelişen devrimleri 'itmeye' her zaman karşı olmuştur.' Bugün de kesin olarak inanıyoruz ki, devrimleri dışarıdan harekete geçirmek ve hele ki askersel yollardan bunu yapmak boşunadır ve kabul edilemez." (agy, s.12-13)

Bir kez burada Gorbaçov yoldaş 26.Kongre raporunda getirilen bir görüşü izliyor. O raporda Brejnev yoldaş şunu söylemişti: "Biz devrim ihracına karşıyız ama aynı zamanda karşı-

devrimin de ihracına karşıyız." Gorbaçov yoldaş karşı-devrime itirazı dışarıda bıraktı. Bu buna karşı olmadığından değil ama Sovyetler'in kendini bu tür konulara karşı çıkamayacak denli güçsüz hissetmesindendir.

İkincisi, devrimci savaş konusunda getirilen görüşü, Gorbaçov yoldaşın sözünü ettiği, Lenin'in 66 yıl önce getirdiği görüşle karşılaştırmakta yarar vardır.

O özel anda (1918'de) Sovyetler'in neden devrimci bir savaşa katılamayacağını, neden bunun olanaksız olduğunu somut olarak anlattıktan sonra Lenin şöyle devam ediyor: "Kuşkusuz, bu yol ağzında bile devrimci savaşa *hazırlanmalıyız*." "Bu yol ağzında gerçekten devrimci bir savaş, sosyalist bir cumhuriyetin burjuva ülkelere karşı, başka ülkelerde burjuvaziyi devirmek amacıyla - sosyalist ordunun net olarak tanımladığı ve tam olarak onayladığı bir amaçla - yürüttüğü bir savaş olurdu." (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.26, s.446-447)

Böylece Lenin, devrimci savaş fikrini hiç de genel olarak reddetmedi. Özel bir anda özel bir devrimci savaşı reddetti: "... Şimdi, hemen bir devrimci savaş yürütmek olanaklı mıdır, değil midir sorusu, tamamen maddi koşulların buna elverip elvermediği ve başlamış olan sosyalist devrimin çıkarları açısından kararlaştırılmalıdır ... Şu anda açıktır ki biz bu amacı koyamayız." (Lenin, *agı*)(abç)

Bundan sonra gelen bir paragrafta Gorbaçov yoldaş Sovyetler ile Amerika arasındaki ilişkilerin gelişmesini ele alıyor. Bu sefer vurgu yine değişiyor:

"... Giderek daha açıklık kazanmaktadır ki, savaş yolu, ne uluslararası planda ne de içeride mantıki sonuçlar getiremez. Dünyanın gelişmesindeki perspektiflere yönelik, karşıt yaşayışların çatışması ve savaşımı, özellikle karmaşık bir karakter kazandı.

"Öyle gözüktüyor ki, gelecek yıllarda savaşım, barışı koruyabilen politikanın içeriği etrafında yoğunlaşacak. Bu zor ve çok yönlü bir savaşım olacak. Çünkü öyle bir toplumla uğraşıyoruz ki egemen çevreleri, dünyanın gerçeklerini ve perspektiflerini akıllı başında değerlendirmeyi veya kendilerinin ve başkalarının deneyimlerinden ciddi sonuçlar çıkarmayı reddediyorlar. Tüm bunlar, (bu toplumun – İ.S.) ... egemen güçlerinin politikasında köklü değişikliklerin olasılığını düşüren ve onun pervasızlık derecesini yükselten toplumsal bunaklığını anlatıyor.

"Bu nedenle, şimdiki durumda, sosyalist ülkelerle kapitalist ülkelerin, Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki ilişkilerin geleceği hakkında kehanette bulunmak, hiç de kolay birşey değil. Burada belirleyici unsurlar şunlar olacak: Dünya sahnesindeki güçlerin karşılıklı ilişkisi, barış potansiyelinin büyümesi ve aktifliği ve onun nükleer savaş tehlikesini etkili bir şekilde geri itme yeteneği. Çok şey de durumu değerlendirirken Batı egemen çevrelerinin göstereceği gerçekçiliğe dayanıyor." (agy, s.14)

Sovyet-Amerikan ilişkilerinin perspektifini etkileyebilecek başka ülkelerde devrim gibi herhangi bir dış etken yoktur bu formülasyonda. "Dünya çapında güçlerin karşılıklı ilişkisi" çok genel ve belirsiz bir formülasyon. Ama bununla genel olarak, Sovyetler Birliği'nin askersel ve diplomatik gücü kastediliyor. Onun dışında tek bir belirleyici unsur var, o da barış hareketi.

2. Kapitalist dünyanın kendi iç çelişkileri

Gorbaçov yoldaş kapitalist dünyanın 6 tane iç çelişkisini sıralıyor: Kapitalizmin genel krizi, emek-sermaye çelişkileri, emperyalistler arası çelişkiler, uluslarüstü tekelci sermayenin güçlenmesi, uluslarüstü şirketlerle toplumun ulusal-devlet

biçimindeki politik örgütlenmesi arasındaki çelişkiler, bugünkü emperyalizmin üç ana merkezi arasındaki ilişkiler. Biz bu çelişkilerin yalnızca bazılarının bazı yönlerini ele alacağız.

İlk olarak *kapitalizmin genel krizi* geliyor. Burada bir ilginç nokta var. O da şöyle: Kapitalizmin genel krizinin bu aşaması emperyalizme "somut ekonomik, askersel, siyasal ve diğer konumlarını korumaya ve hatta bazı alanlarda toplumsal intikam, daha önce kaybettiklerini geri alma olasılığına alan. bırakıyor". (agy, s.15)

Bu, bir yanıyla bu raporda daha önce söylenen başka bir sözle çelişiyor: "Sürekli olarak toplumsal ilişkileri geliştirerek ... sosyalizm, savaş ve militarizmin ideoloji ve politikasına, gericilik ve zora, insandışılığın tüm biçimlerine karşı giderek daha güvenilir bir engel kuruyor." (agy, s.9)

Başka bir yönüyle bu sözler, sanki komünist kamuoyunu, bazı kazanımları yitirmeye hazırlama çabası yansıtıyor.

Kapitalist dünyanın ikinci iç çelişkisi *emek ve sermaye arasındaki çelişkidir*. Bununla ilgili olarak rapor 1970'lerin ortasından beri sermayenin emekçi halka yönelik bir saldırı içinde olduğunu söylüyor ve şöyle devam ediyor:

"Emperyalizmin egemen çevreleri, kuşkusuz farkındalar ki, böyle bir durum, sosyal patlamalarla ve siyasal dengesizliklerle yüklüdür. Fakat bu, onların siyasetini daha çok düşünceli kılmıyor. Tersine, egemen sınıfın en uzlaşmaz gerici gurupları, daha çok son yıllarda öne çıktı." (agy, s.16)

Burada kullanılan dil dünyanın askersel tehlikelerle yüklü sıcak noktalarına ilişkin kullanılan dilin aynısı! Sanki emperyalist ülkelerdeki savaşları ve patlamaları da söndürmek gerekiyor! Yukarıdaki sözler sosyal demokratların sosyal patlama "tehlikesine" karşı ettikleri sözleri çağrıştırıyor.

Başka bir nokta: Emek ve sermaye arasındaki temel çelişkinin gelişmesi "emekçi halkın kendi hakları için yürüttüğü savaşım" ile belirlenecek. Sınıf savaşı değil, haklar için savaşım.

Son olarak şöyle ilginç bir uyarı var:

" ... Bazı kapitalist ülkelerde tümüyle iç durumun, siyasetin sağa doğru köklü olarak biraz daha kaymasının uluslararası ilişkilere ciddi bir tehlike oluşturacağını belirtmek gerekir. Böyle bir gelişmenin sonuçlarını önceden kestirmek zordur ve bunların tehlikesini küçümsememeliyiz." (*agy*, s.16-17)

3. Emperyalizm ile gelişen ülkeler ve halklar arasındaki çelişkiler

Bu bölümde ilk göze çarpan, "gelişen ülkeler" teriminin kullanılmasıdır. Daha önce söylediğimiz gibi 26. Kongre Raporu'nda bunun yerine "yeni özgür ülkeler" kavramı girmişti.

Kullanılan terim ne olursa olsun 27. Kongre Raporu, bu kategorideki ülkelerin sosyo-ekonomik karakterinin, gelişmesinin ve bu ülkeler arasında gelişme düzeyi açısından olan farklılıkların üstünü kapatıyor. Bu ülkelerdeki durumu şöyle ifade ediyor:

"İnsanlığın çoğunluğunu kapsayan ulusların hayatında yavaş, çetin, ama geri çevrilemez bir sosyo-ekonomik değişimler süreci ilerliyor. Az sayıda olmayan temel değişimler getirmiş olan bu süreç, bir takım zorluklarla da karşı karşıya geldi." (*agy*, s.19)

Aşağıdaki paragraf bu zorlukların dış karışmalardan kaynaklandığını belirtiyor. Bu çerçevede içinde Rapor borç krizini ele alıyor.

"Borçlar sorununu alın. Gelişmiş ülkelerden her yıl yüklenip taşınan karlarla birlikte birikmiş borçların bir tek

anlamı var: Bu ülkelerin gelişme perspektifleri küçülmüştür ve şu andaki derin sosyo-ekonomik ve öteki sorunların daha da kötüleşmesi kaçınılmazdır.

"Varolan koşullarda, bu ülkeler tabii ki borçlarını geri ödeyemeyeceklerdir. Ve eğer adil bir çözüm bulunmazsa, durum, uluslararası arenada ciddi sosyo-ekonomik ve siyasal sonuçlarla yüklü olacaktır. Emperyalist çevrelerin burada yatan tehlikeye kör olduğunu söylemek yanlış olur. Fakat onların tüm ilgisi bir tek şeye iniyor. O da, gelişen ülkelerin halklarının sömürüsü ve süper sömürüsüyle, zenginliklerini arttırma sistemini nasıl kurtaracaklarıdır.

"Şu öteki şey de kesindir: Bu ülkelerin trilyonlara ulaşmış borcuyla, son on yılda ABD askeri harcamalarının trilyonları aşmış büyümesi arasında reddedilmez bir neden sonuç ilişkisi vardır. Gelişmekte olan ülkelerden her yıl pompalanan 200 küsur milyar dolar ve ABD askeri bütçesinin pratikte bununla aynı olması bir rastlantı değildir. Bu nedenle militarizmin, yeni sömürgeci süper sömürü sistemini korumada ve sıkılaştırmada doğrudan çıkarı vardır.

"Kapitalizmin çelişkilerinin keskinleşmesi ve egemenlik alanının küçülmesiyle, açıktır ki yeni sömürgecilik, tekelci sermayeye, sosyal manevra, önde gelen burjuva devletlerinde sosyal gerginliği azaltma ve çalışan halkın bazı kesimlerini rüşvetle satın alma olanağı sağlama yolunun giderek artan önemde bir kaynağı oluyor. Gerçekten de olağanüstü bir kaynaktır. Zira ileri kapitalist ülkelerde bir işçinin saat ücreti, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde günlük kazançtan bazen birçok kat daha fazladır.

"Bütün bunlar ilelebet süremez. Ama tabii, bir mucize de beklenemez. Bu durum kendi kendine düzelecek değildir. ABD'nin statükoyu sürdürmek, tekellerin ve askersel-

endüstriyel kompleksin çıkarlarını korumak ve yeni özgür ülkelerde herhangi bir ilerici değişimin daha olmasını önlemek için bel bağladığı askersel güç, yalnızca durumu karmaşıktır ve yeni çelişkiler yaratır. Para torbaları barut fıçılarına dönmek zorundadır. Er ya da geç, bu alanda da, kapitalizmin, bir yanda zor politikası ve utanmazca yağma ile, öte yanda eşit bir temelde işbirliği için olanaklar arasında seçim yapması gerekecek. Çözümlerin radikal olması, gelişmekte olan ülkeler halklarının çıkarına olması gerekiyor." (agy, s.21-22)

Burada söylenecek o kadar şey var ki nereden başlayacağımıza karar vermek zor. Ama şunları söyleyebiliriz:

1. Doğru olarak, Rapor, bu ülkelerdeki "üzücü durum", Asya, Afrika ve Latin Amerika'da ortaya çıkan çoğu çatışmanın kaynağını oluşturuyor, diyor. Ama bunu, borç kriziyle birlikte, çok endişelendiren ve korkutucu bir sorun olarak gösteriyor. Adil çözüm bulunmazsa sorun patlayacak diyor. Vurgu bu sorunun patlamasını engellemektir! Emperyalist egemen çevrelerden farklı olarak Sovyetler bu tehlikeye "kör değil". Açıkça söylenmiyor ama belli ki tehlike bu ülkelerde devrim anlamına geliyor!

2. Borçların rolü ve borç krizinin karakteri konusunda çok yanlış bir yaklaşım var. Borçların kendisi borçlu ülkeden çıkartılan parayı doğrudan temsil etmiyor. Tam tersine, o ülkeye para, yani sermaye borç yoluyla ithal ediliyor. Dahası bu borçların Amerikan askersel harcamalarıyla da doğrudan bir bağı yok. Nasıl olur ki ödenmeyen ve ödenmeyecek borçlar Amerikan askersel harcamalarına katkıda bulunsun? Tabii, dolaylı bir ilişki var. Ama bu ilişki borçlu ülkelerin emperyalist ülkeler tarafından genel olarak sömürülmesinden kaynaklanıyor. Yani şu anlamda: Bu sömürü emperyalist ülkeleri zenginleştiriyor ve dolayısıyla

onların her alanda harcaıabildiği parayı arttırıyor.

Raporda getirilen görüş sadece kulağa hoş geliyor ve şöyle bir avantaj sağlıyor: Sovyetler aynı anda ve aynı konuda, hem Batıdaki barış hareketine hem de borçlu olan ölkelere seslenmiş oluyor. Bu ciddi çözü leme değil, boş propagandadır.

3. İlginç bir nokta. Bu arada Gorbaçov yoldaş emperyalist sömürünün emperyalist ölkelerdeki toplumsal sonuçlarını dile getiriyor. Tekelci sermayeye toplumsal manevra yapma, önde gelen burjuva devletlerde toplumsal gerginliği azaltma ve emekçi halkın bazı bölümlerine rüşvet verme olanaklarını sağlıyor diyor.

Bu durumun o ölkelerin komünist partilerindeki oportünizmle bağlanması her halde beklenemezdi.

4. Borç krizinin çözümü konusunda Gorbaçov yoldaşın yaklaşımını Lenin'le karşılaştırmakta yarar var.

Tam 66 yıl önce, Lenin, Komüntern'in 2. Kongre'sinde yaptığı konuşmada, daha önce ortaya çıkan bir borç krizine çok farklı bir tutum göstermişti. Avrupa devletlerinin Amerika'ya olan borçlarının 1914-1920 yıllarında korkunç arttığını ve o ölkelerde yükselen enflasyonu ve açlığı anlattıktan sonra Lenin şöyle diyordu:

"Bu olgu gösteriyor ki dünya kapitalist ekonomisinin 'mekanizmaları' dağılıyor. Kapitalizm altında hammadde elde etmenin ve meta satmanın dayandığı ticaret ilişkileri süremiyor, çeşitli ölkelerin bir ölkenin emrinde olması temelinde yürüyemiyor. Nedeni de paranın değerindeki değişmedir. Mallarını satamazsa ve hammadde alamazsa hiçbir zengin öлке varolamaz ve ticaret yapamaz.

"(...)

"Eğer bir yandan, yığınların ekonomik durumu dayanılmaz olmuşsa ve öte yandan, Keynes'in anlattığı çözü lme başlamışsa ve büyü yorsa ... o zaman dünya

devriminin iki koşulu olgunlaşıyor demektir." (Lenin, *agy*, c.31, S.455-457)

Nerede Lenin'in tutumu, nerede Rapor'daki tutum!

5. Lenin'in değindiği 1920'lerdeki borç krizi ve dünya kapitalist ekonomisinin mekanizmalarının bozulması, Avrupa'da faşizmin yükselişini, II. Dünya Savaşı'nın patlamasını ve Hitler'in Sovyetler'i işgalini getirdi. O yıllarda hiçbir ülke Sovyetler Birliği kadar çile çekmedi. Sovyetler o yılların cefasının, çilesinin hâlâ izlerini taşıyor.

Ölçeği 1920'lerle kıyaslanmayacak kadar büyük olan bugünkü krize Sovyetler'in tepkisi, çok açık ki, bugünkü krizin Sovyetler'in başına daha da kötü belalar getireceği korkusundan kaynaklanıyor. Bu anlaşılabilir ve kuşkusuz Sovyetler Birliği kendini fırtınadan korumak için elinden geleni yapmalıdır. Ancak Sovyetler'in kendini korumak için seçtiği yolun ne derece verimli olduğu kuşkuludur.

Bugünkü dünyanın çelişkilerini ele alırken, ikide bir gelişmenin yasallıklarından söz ettiği halde, Gorbaçov yoldaş, krizlerin, savaşların ve devrimlerin, kapitalizmin doğası ve gelişme yasaları gereği onun zorunlu sonuçları olduğuna hiç değinmiyor. Borç krizi de böyle ele alınıyor. Şöyle deniyor:

"Er ya da geç bu alanda da kapitalizmin bir yanda zor politikası ve utanmazca yağma ile, öte yanda eşit bir temelde işbirliği için olanaklar arasında seçim yapması gerekecek. Çözümlerin radikal olması, gelişmekte olan ülkeler halklarının çıkarına olması gerekir." (*agy*, s.21-22)

Bir kez, bu sözler, kapitalizmin, kriz döneminde, köşeye sıkıştığında böyle bir seçim yapabileceği gibi bilimsel olmayan bir varsayım yapmak anlamına gelir. Sonra, 'kapitalizm' dediğinde Gorbaçov yoldaş genel olarak batı emperyalizmini, özel olarak da ABD'yi kastediyor. Böylece, borçlu ülkeler kapitalizminin

güdülerini, çelişkilerini, krizlerini ve hırslarını hiç dikkate almamış oluyor. Üçüncüsü, "halkların çıkarına çözümler"den söz ederken Gorbacov yoldaş, böyle çözümleri bu halklardan başka birilerinin bulup uygulamasını kastediyor. Son olarak da, çözüm bulmak ve borç krizinin kötü sonuçlarını önlemek için işbirliğini *gerekli* gördüğü için aynı zamanda *olanaklı* da görüyor. Bu da bilimsel değildir. *Tüm bu bilimsel olmayan varsayımlar ve bunlara dayalı herhangi bir politika, borç krizine ya da başka tehlikelere karşı Sovyetler Birliği için hiçbir savunma sağlamaz.* (abç-Ed.)

4. Global çapta çelişkiler

Bu bizi raporun bu bölümünün ele aldığı son çelişkiler gurubuna getiriyor: Global çapta çelişkiler. Burada çevre kirliliğine, doğal maddelerin tükenmesine ve kültürün korunmasına özel önem veriliyor. Rapor şöyle söylüyor:

"Tüm insanlığı etkileyen evrensel sorunlar bir ya da birkaç gurup devlet tarafından çözümlenemez. Bu, dünya çapında bir işbirliği, ülkelerin çoğunluğunun yakın ve yapıcı eylem birliğini gerektirir. Bu işbirliği, tam eşit haklar üstüne ve her devletin bağımsızlığına saygı gösterilerek olmalıdır. Bu, kabul edilmiş kararlara ve uluslararası hukuk standartlarına içtenlikle uyma temeli üstüne oturtulmalıdır. Yaşadığımız dönemin ana istemi budur." (agy, s.22)

Bu tür konularda Gorbacov yoldaşın uluslararası çapta işbirliği önermesinin anlamı ve yeri var. Çünkü bu sorunlar ulusal sınırların dışına taşıyor. Ancak kültürün korunması konusunda getirilen görüşle ilgili olarak aynı şeyi söyleyemeyiz. Bir paragrafta Rapor şöyle diyor:

"Hayatın kendisi, kültürü güvenceye alma, onu burjuva çürümesinden ve serseriliğinden koruma sorununu çıkarıyor. Bu en önemli dünya çapında görevlerden biridir.

Emperyalizmin kültür alanında bugünkü uygulamalarının uzun erimli psikolojik ve moral sonuçlarını ihmal edemeyiz. Doludizgin ticarilik saldırısı ve güce tapma, ırkçılığın, düzeysiz güdülerin propagandası, suç dünyasının ve toplumun 'alt derinlikleri'nin yöntemleri ile kültürün fakirleşmesi insanlık tarafından reddedilmelidir ve mutlaka reddedilecektir." (agy, s.22-23)

Bu sorun herhalde yalnızca sosyalist ülkeler arası ilişkiler çerçevesi içinde getirilebilecek bir sorundur. Zira gelişmiş ya da gelişmemiş, kapitalist ülkelerin, kültürü burjuva çürümesinden ve serseriliğinden korumak için işbirliğine nasıl girebileceklerini anlamak çok güçtür.

Bunun da ötesinde, faşizmin, ırkçılığın, güce tapmanın vb. propagandasını sınırlama ihtiyacı bir yana, kültürü burjuva çürümeye karşı korumayı tek gerçek yolu sosyalist kültürü geliştirmektir. Kısıtlamalar, sansür vb. yalnızca çok sınırlı bir rol oynayabilir.

İşçinin Sesi sayı:307, 2 Haziran 1986

II⁴

Birinci bölümde, raporun dört gurup çelişki saptadığını belirttik.

⁴ *İşçinin Sesi*'nin introsu: Bu sayımızda, Ayla Antepli yoldaşımızın SBKP MK Genel Sekreteri Gorbaçov yoldaşın 27.Kongre'ye sunduğu Politik Rapor'u değerlendiren yazısının II. bölümünü veriyoruz.

5. Çağrı

Rapor, bütün bu çelişkileri ele aldıktan sonra, bunların çözülmesi için bir çağrıda bulunuyor. Önemli olması nedeniyle bu çağrının hemen bütününü aktarıyoruz:

"Gördüğünüz gibi yoldaşlar, sorunlar çok, büyük ölçekli ve karmaşıktır. Ancak şurası açık ki, bunların kavranması, bir bütün olarak, güncel görevlerin kapsam ve derinliğinin gerisinde kalıyor. Uluslararası yaşamın acil sorunlarının başarıyla çözülebilmesi için zorunlu koşul, siyasal uyum aramaya ayrılan zamanı azaltmak ve yapıcı eylemi en hızlı şekilde sağlamaktır.

"Şu konuda kafamız açıktır ki, herşeye bizim gücümüz yetmez. Ve Batıya, Batılı liderlerin, tarihin önemli dönemeç noktalarında herşeyi soğukkanlı bir perspektifle görme yeteneğine de çok şey düşmektedir. ABD Başkanı bir seferinde demişti ki, eğer gezegenimiz başka bir gezegen tarafından tehdit edilirse SSCB ve ABD çabucak ortak bir dil bulacaklar! Peki, nükleer bir felaket uzay yaratıklarının gelmesinden daha elle tutulur bir tehlike değil midir? Ekolojik tehdit yeterince büyük değil midir? Gelişmekte olan ülkelerin ve bu ülke halklarının sorunlarına mantıklı ve adil bir yaklaşım bulmada bütün ülkelerin ortak çıkarları yok mudur?

"Son olarak, insanlığın biriktirdiği tüm deneyim, başka bir krizin çıkmasını beklemek yerine, sağlam temellere dayanan pratik sonuçlar çıkarmaya yeterli değil midir? Birleşik Devletler gezegenimizin mütevazı boyutları içinde kendi güvenliğini daha fazla garanti edemeyecek doktrinler üreterek uzun dönemde ne kazanmayı umuyor?

"...

"ABD egemen çevreleri, hiç de basite alınmayacak bu

tarihsel dönemde, gerçeklikle bağlarını açıkça kaybediyorlar. Uluslararası saldırgan tutum, düşünce ve siyasette artan militaristleşme, başkalarının çıkarlarını hiçe saymak - bütün bunlar kaçınılmaz olarak ABD emperyalizminin moral ve siyasal açıdan yalıtılmasına yol açıyor ve kendisiyle insanlığın geri kalan kesimi arasındaki uçurumu açıyor. ...

"Kapitalist dünyanın yönetici merkezleri, etrafta ne olup bittiği hakkında salim kafalı, yapıcı bir değerlendirme yoluna girebilecekler midir? En kolay yanıt şu olur: Belki evet, belki hayır. Fakat tarih, bize bu tür kehanetlerde bulunma hakkı tanımıyor. İnsanlık varlığını sürdürecektir mi, sürdüremeyecek mi sorusuna yanıt olarak 'hayır'ı kabullenemeyiz. Biz şunu söyleriz: Toplumun ilerlemesi, uygarlığın yaşamı sürmelidir ve sürecektir.

"Biz bunu yalnızca, komünistlere özgü iyimserlikle değil, insanların aklına ve sağduyusuna olan inancımızla söylüyoruz. Biz gerçekçiyiz ve iki dünyayı birçok şeyin, hem de derinden ayırdığının çok iyi farkındayız. Ancak, şunu da açıkça görüyoruz ki tüm insanlığı etkileyen en canalcı sorunları çözme ihtiyacı, onları etkileşmeye itmeli, insanlığın kendini koruma yönündeki şimdiye dek görülmemiş güçlerini uyandırmalıdır. İşte, günümüzün gerçeklerine uygun dürtü.

"Tarihin, toplumsal ilerlemenin gidişi *devletler ve halklar arasında tüm dünya çapında yapıcı ve yaratıcı etkileşimin* olmasını her zamandan daha ısrarla gerektiriyor. Yalnızca bunu istemekle kalmıyor, aynı zamanda onun için gerekli siyasal, toplumsal ve maddi önkoşullar da sağlıyor.

"Böyle bir etkileşim, nükleer felaketin önlenmesi ve uygarlığın varlığını sürdürmesi için çok gereklidir. Dünya çapında giderek keskinleşen öteki sorunların ilgili tüm taraflarca ortaklaşa ve ilgili herkesin çıkarına uygun olarak

çözülmesi için de çok gereklidir. Günümüzdeki gelişmelerin egemen diyalektiği, iki sistem arasında yarışma ve çatışmanın bir bileşimi ile dünya topluluğu ülkelerinin birbirlerine bağımlılıklarının giderek artması yönünde bir eğilimden oluşuyor. Tam da bu yoldan, karşıtların mücadelesi yoluyla, enerjik çabalar yoluyla, bir bakıma karanlıkta kör gibi yol ala ala, tartışmalı ama *birbirine bağımlı ve birçok açıdan entegre bir dünya* şekilleniyor.

"Komünistler, toplumsal ilerleme yollarının doğası gereği karmaşıklığının ve çelişikliliğinin her zaman farkında oldular. Ancak, bu süreçlerin merkezinde - ki bu, komünist dünya görüşünün temel ayırıcı özelliğidir - hiç şaşmaz şekilde insan, onun çıkarları ve istekleri yer alır. Lenin'in vurguladığı gibi, insan yaşamı, onun bütünsel gelişim olanakları, en büyük değere sahiptir. Toplumsal gelişmenin çıkarları herşeyden önce gelir. SBKP'yi, pratik eyleminde yönlendiren budur.

"Bizim görüşümüze göre, çağdaş koşullarda savaşımın ana hattı, bütün uluslar için yaşamaya değer, gerçekten insanca maddi ve moral koşulları yaratmaktan, gezegenimizde yaşamın devamını güvence altına almaktan ve onun zenginliklerine, özellikle en büyük zenginlik olan insana ve onun tüm potansiyeline yönelik müşfik bir tutum geliştirmekten oluşuyor. Ve biz, kapitalist sistemi, dayanıklı bir barış koşullarında bizimle burada rekabet etmeye davet ediyoruz." (agy, s.23-25)

Şimdi çağrının ana unsurları nelerdir, onlara bakalım:

1. Çelişkilerin siyasal uzlaşmalarla, ortaklaşa, herkesin çıkarına çözümlenebileceği ve çözümlenmesi gerektiği görüşü. Gorbaçov yoldaş bunun hem gerekli hem de olanaklı olduğunu varsayıyor.

Bu varsayım, ortak bir ihtiyaç ve böyle çözümler için ortak

bir çıkarın varolduğu anlayışı üstünde yükseliyor. Gorbaçov yoldaş inanıyor ki, aralarındaki çelişkiye karşın, SSCB ve ABD dünya gelişmeleri ve güncel konular üstüne ortak bir değerlendirme yapabilecekler.

2. Birinciyle bağlı olarak, bu bölümdeki kötümser ifadelere rağmen, "ABD egemen çevreleri gerçekçilikle bağlarını kaybediyorlar" gibi cümlelere rağmen, Gorbaçov yoldaşın vardığı sonuç tamamen tersidir:

İnsanlık varlığını sürdürecektir mi sürdürmeyecek mi sorusunun yanıtı "kapitalist dünyanın yönetici merkezleri"nin akli başında bir değerlendirme yapıp yapmayacaklarına bağlıdır. Ama soruya hayır yanıtını kabul etmeyeceğimize göre Gorbaçov yoldaş, kapitalist dünyanın yönetici merkezlerinin "akli başında" bir değerlendirme yolunu izleyeceklerini varsayıyor.⁵

Böylece, Gorbaçov yoldaşın "toplumun ilerlemesi, uygarlığın yaşamı sürmelidir ve sürecektir" şeklindeki çağrısı, kapitalist dünyanın egemen çevrelerinin sağduyusuna yönelik inançlı bir çağrı olarak kendini gösteriyor.

3. Açıktır ki, SSCB ve ABD arasındaki işbirliğinde, siyasal uzlaşma ve işbirliğinin ağırlık noktası, iki taraf arasındaki sorunların, ikili ilişkilerin, çevre kirliliği gibi genel sorunların ötesindedir. İşbirliği "üçüncü" dünyada varolan çelişkileri

⁵ *Derleyenin notu:* Emperyalizm için "aklıbaşında değerlendirme"nin(!) ne olduğu, Sovyetler Birliği'nin bu kongreden fazlaca değil birkaç yıl sonra, 1991-1993 döneminde, iktidardaki KP elinde çökertilmesi ve dağıtılması ile dünya kamuoyunun gözleri önüne görüldü. SB'nin çökmesinden neredeyse 34 yıl sonra, Trump'ın başkanlığındaki ABD'nin tüm gücüyle Küba, Nikaragua, Venezüela ve Kolombiya'da seçimle işbaşına gelmiş rejimlere ve emekçi halklara yönelik azgın bir kuşatma saldırı ve imha operasyonu başlatmış olması, SBKP liderliğinin o dönemde nasıl bir gaflet ve hatta hıyanet çizgisini izlediklerini anlamaya yardımcıdır. Halk deyiimiyle söylersek, kuduz köpeğin tedavisi değil itlafı gerekir, yani Devrim.

çözmeye ve siyasal istikrarsızlık ve askersel tehlike açısından dünyanın bu bölgelerinde varolan sıcak noktaların ateşini söndürmeye de yönelik olacaktır.

Bu çağrı, barış içinde birarada yaşamanın, hatta sosyalist ülkelerle Batının kendi aralarındaki sorunları ve anlaşmazlık noktalarını halletmek üzere işbirliğinin ulaşabileceği sınırdan daha öteye gitmektedir.

Devrimleri önleme mantığı bir üst düzeye sıçradı

Barış içinde birarada yaşama kavramı, dünya çapında sosyalizm ve kapitalizm arasındaki çelişkinin kaçınılmaz olduğunun ve bunun tüm dünya gelişmesinin tam göbeğinde yer aldığının kabulüne dayalıdır. O, iki sistem arasında bir savaşım ve rekabet biçimidir.

Oysa Gorbaçov yoldaş, çelişkinin "çözömlenebileceğini", Sovyetler Birliği ve ABD'ce temsil edilen sosyalizm ve kapitalizmin dünya gelişmeleri hakkında ortak bir değerlendirme yapabileceklerini ve bu temelde birlikte çalışarak dünya gelişmelerini denetleyebileceklerini varsayıyor. Bunu varsayarken, Gorbaçov yoldaş, barış içinde birarada yaşama kavramından ve 24. Kongre'de Brejnev yoldaşa öne sürölen "barış programı"ndan çok daha öteye gidiyor.

Bu, Yürökoğlu yoldaşın *Yaşayan Sosyalizm*'de eleştirdiği "herşey barış için" anlayışının mantıksal uzantısıdır. Eğer barış, yalnızca Sovyet dış siyasetinin temel amacı değil, aynı zamanda dünya komünist hareketinin "büyük birleştirici ilkesi" ise, ve eğer dünyanın geri kalan kısmındaki bunalımlar, savaş ve devrimler barışı tehdit ediyor görünüyorsa, o zaman ikinci mantıksal adım, bunalımları, savaşları ve *devrimleri engellemektedir*. (abç-Ed.)

Tohumları, onyılları bulan bir süredir Sovyet ideolojisi ve siyasetinde gözlenen bu yön, şimdi yalnızca su üstüne çıkmakla kalmadı. Gorbaçov yoldaş, bunu ABD ile işbirliği içinde yapmayı

da açıkça önerdi.

27. Kongre Raporu'nun temsil ettiği ana değişiklik ya da yenilik budur.

Bunu, raporun Sovyet ekonomisindeki ve Sovyet toplumundaki ciddi sorunları ve durgunluğu değerlendirmesinden ayrı ele alamayız. Bu yeniliğin göbeğinde Sovyetler Birliği'nde varolan ekonomik ve toplumsal sorunların ve bunların ülkenin gelecekteki gelişmesi açısından taşıdığı tehditlerin ciddiyetinin kavranılmış olması yatıyor.

Bu kavrayış, raporda yer alan sert eleştirilerde yansıdığı gibi, bilimsel-teknolojik devrime yaklaşımında ve onun ivmesinin artırılması için yapılan çağrıda da kendini gösteriyor. Burada, Sovyetler Birliği'nin geride kaldığının ve söz gelimi neredeyse "treni kaçıracağının" açık kabulü var.

Ayrıca, Gorbaçov yoldaşın militarizmi ve nükleer silahlanma yarışını, bilimsel-teknolojik devrim çerçevesi içinde - Sovyetler'in genelde geri kaldığı yöne işaret ederek - ele alması ve sunması da ilginçtir.

Sorun, yalnızca Amerikalılar'ın – ne denli ciddi bir tehlike oluştursa oluştursun - daha ileri silahlar geliştirmeleri ile sınırlı değildir. *Sorun, Batı'da bilimsel-teknolojik devrim "insanlığın maddi ve moral olanaklarında devasa bir artışa" yol açmışken, Sovyetler Birliği'nin bu alanda son derece geride kalmış olmasıdır.* (abc-Ed.) Yalnızca bu da değil, bu geride kalmanın beraberinde getirebileceği tüm diğer tehlikeler de vardır.

Şimdiki SBKP liderliği, bu tehlikelerle yüzyüze gelince, ekonomiyi olduğu kadar siyaseti ve toplumsal yaşamı da etkisi altına alan durgunluk ve donukluğun üstesinden gelebilmek için Sovyet yaşamını bir bütün olarak köklü bir şekilde dönüştürmek gereğini kavlıyor. Ancak bu kavrayıştan hareketle, devrimleri önleme yönünde eskisinden çok daha açık ve bilinçli adımlar atıyor.

Rapora göre Sovyetler Birliği ekonomideki bu dönüşümleri, istenen yüksek ivmeyi, ancak sakin bir uluslararası ortamda gerçekleştirebilir. SSCB ile ABD arasında bir savaş olmaması yeterli değildir. Silahlanma yarışının yalnızca yavaşlatılması ya da durdurulması da - ki bu 24. Kongre'ye sunulan barış programının ve detantın da amacıydı – yetersizdir.

Kongre raporu, böyle bir uluslararası atmosferin ve ABD'yle bu yönde bir işbirliğinin mekanizmalarının yaratılması yönünde öyle bir dileği yansıtıyor ki, bu ortamda ABD, SSCB'de hızlanma sürecinde ortaya ya da su üstüne çıkabilecek sorunların yol açacağı karmaşayı fırsat bilip, sosyalist sistemi rayından çıkartmaya ya da yıkmaya kalkışmasın.

Üstüne üstlük, bu mekanizma, dünyanın herhangi bir yerindeki gelişmelerin, bırakın Sovyetler'i çatışmanın doğrudan içine sokmayı, yaratabileceği etkiyle SSCB'yi sarsabilecek olan, istikrarsızlık, savaş ya da devrim gibi tehlikelerin artmasına olanak tanımayacak. Zira üçüncü dünyadaki gelişmeler ve oradaki herhangi bir çatışma, nükleer silahların düğmesine basılmasına rahatlıkla yol açabilir.

Bu anlayış, en açık olarak, kongre raporunun böyle bir potansiyel taşıyan *sorunlu bölgeleri el birliğiyle sorunsuz hale getirmek için yaptığı işbirliği çağrısında* yansıyor. (abç-Ed.)

Değişmeye birkaç örnek daha

Yazımızın başlarında 27. Kongre Raporu'nun bir önceki kongre raporuna göre bir değişikliği temsil edip etmediğine, varsa ne ölçüde bir değişiklik bulunduğuna değineceğimizi belirtmiştik. Aslında, bu soru açıklığa kavuştu. Ancak, birkaç noktayı daha eklemekte yarar var.

27. Kongre Raporu'nda yer alan birçok unsur, daha önceki raporlarda yer almış ya da onyıllardır Sovyet ideolojisinin geleneksel unsurları olarak yer etmiş görüşlerdir.

- Kapitalizmin çelişkilerinin ve kapitalist dünyadaki sınıf savaşımının SSCB'nin gelişmesine bağımlı kılınması. Şimdi, kapitalizmin çelişkileri yalnızca buna bağımlı kılınmakla kalmıyor, Sovyetler Birliği ve Batı dünyası arasında işbirliği ile çözülebilecek sorunlar haline dönüştürülüyor.

- Bütün üçüncü dünya ülkelerinin (zayıf halkaların) şu ya da bu şekilde belirsiz guruplamalar içinde ele alınması - "gelişmekte olan ülkeler" ya da "yeni özgür" ülkeler gibi. Böylece bu ülkelerde kapitalizmin gelişmişlik düzeyi, sınıf savaşımı ve devrime doğru yol alış, bilinçlerde belirsizleşiyordu. Bu yaklaşımın saçmalığı açıktır ve çoktan anlaşılmıştır, ancak SBKP yine de uluslararası stratejisi gereği ve bu kez *bilerek* aynı yaklaşımı sürdürüyor. Bu yüzdendir ki Gorbaçov yoldaş, sorunun farkında olduğunu çeşitli şekillerde ima etmesine karşın, konuyu ihmal ediyormuş izlenimini veriyor.

- Dünya komünist hareketi daha önce barış savaşımı temelinde ele alınıyordu. Şimdi, barışla ilgili bölümde bir cümleyle ve dış siyaset bölümünde birkaç paragrafta ele alınıyor. Burada da, dünya komünist hareketi genel demokratik barış hareketinin yalnızca bir parçası olarak değerlendiriliyor ve üstelik, onlara, yalnızca, sosyal demokratlarla aralarındaki farklılıkların üstesinden gelme tavsiyesinde bulunuluyor.

- Barış sorununa gelince, 27. Kongre Raporu, Sovyet siyasetinin ve kongre raporlarının bir süredir gelenekselleşen unsurlarını daha açıklığa kavuşturuyor, onları daha derli toplu ifade ediyor ve *proletarya enternasyonalizmi ve devrim gibi "eski", "modası geçmiş" fikirlere pratikte hemen hemen hiç değinmiyor.* (abç-Ed.)

Rapor, geleneksel oportünist fikirleri ele alarak, onları uluslararası ilişkilerde yeni bir yaklaşım için daha bütünleşmiş ve birbirini tamamlar bir çerçevede birleştiriyor.

Bu, raporda tutarsızlıklar bulunmadığı anlamına gelmiyor. Raporda iki tür tutarsızlık var.

Birinci tür, Gorbaçov yoldaşın öne sürdüğü görüşlerin teorik, mantıksal zayıflıklarından kaynaklanıyor. Bunlardan bazılarına daha önce değindik.

İkinci tür tutarsızlık, Gorbaçov yoldaşın çağrısına Batının, özellikle ABD'nin nasıl yanıt vereceğinin kesinlikle bilinmiyor olmasından kaynaklanıyor. Bu, sağduyulu tutum takınmanın, egemen sınıfların içinde kendine ne denli yer açabildiği sorusuna yanıt ararken çok belirgin olarak ortaya çıkıyor. Gorbaçov yoldaş, hiçbir somut neden vermeden, bu konuda umutluluk ve umutsuzluk arasında gidip geliyor.

Yine de, görünen o ki, Gorbaçov yoldaş Başkan Reagan'la zirve toplantılarını bir umut ışığı olarak değerlendiriyor ve Sovyetler Birliği, 1987 ve 1988'de yapılacağı ilan edilen seçimlerde ABD, Büyük Britanya ve Federal Almanya'da hükümet değişiklikleri olacağını hesaba katıyor.

Gorbaçov yoldaş, acil pratik beklentilerin ötesinde, raporda ele aldığı türden işbirliğinin olanaklı olduğunu kanıtlamak üzere hiçbir görüş getirmiyor. Savunduğu tek görüş şudur: Çelişkilerin ve bir nükleer savaşa yol açabilecek tehditlerin üstesinden gelinmek isteniyorsa böyle bir işbirliği gereklidir. Emperyalist egemen sınıflar da böyle bir savaşı istemeyebilir. Bu nedenle onlar da böyle bir işbirliğine olan ihtiyacı görmelidir ve görecektir.

Sovyetler Birliği'nin kendi başına, dünyanın başka yerlerinde devrimlere ihtiyaç duymadan, sosyalizmi "mükemmelleştirmesi" bir düştür, bir yanılgıdır. Bu yanılgı, bir başka yanılgıya doğru ilerliyor. SSCB'nin, ABD'nin önderliğindeki emperyalist güçlerle birlikte, dünyadaki gelişmeleri, devletler arasındaki ilişkilerde savaşın ya da sömürünün olmadığı, "bütün uluslar için gerçekten değerli, gerçekten insani maddi ve moral

koşulların" yaratıldığı bir yöne doğru götürebileceği yanılgısına ilerliyor.

Yaşayan Sosyalizm kitabında Yürükoğlu yoldaş, sosyalizmde sınıfsız bir düzen kurulabileceği, tek ülkede komünizmin ve komünizmde devletin varlığının mümkün olabileceği şeklindeki görüş ve fikirleri tek tek ele almış ve Marksizm-Leninizm 'in doğrularının süzgecinden geçirmiş, eleştirmişti. Bu raporun mantığı kapitalizm ve emperyalizmin varlığı koşullarında komünizmin olacağını ileri sürüyor, çünkü, "gerçekten insani" koşullar komünizmin koşullarından başka birşey değildir.

Dış siyaset stratejisine geçmeden önce

27. Kongre Raporu'nun birinci bölümünde Gorbaçof yoldaş, SBKP'nin dış siyaset stratejisinin teorik genel çerçevesini veriyor. Raporun değerlendirmesine ayırdığımız ilk bölümde bu çerçevenin çeşitli unsurlarını değerlendirmiştik.

Gorbaçof yoldaş, raporun altıncı bölümünde, bu genel teorik çerçevenin ışığında, "partinin dış siyasal stratejisinin temel hedefleri ve yönelimleri"ni ele alıyor.

Burada, yoldaşın kullandığı "strateji" sözcüğü üzerinde biraz durmak gerekiyor.

Strateji sözcüğü, belirli bir hedefe ulaşmak amacıyla izlenen eylem çizgisini ya da kabul edilen belli bir araç gurubunu anlatır. Dış siyaset açısından bakarsak strateji, devletin dış siyasal etkinliklerinin tümünü belirler ve ona tek bir hedef verir. Sonul hedefe götürecek olan da, dış siyasal etkinliklerin planlanması ve bu amaç doğrultusunda tekil tutumların, karar ve uygulamaların birbirine bağlanmasıdır.

Dolayısıyla, raporda sunulan dış siyaset stratejisini değerlendirirken ilk yapmamız gereken, onun yöneldiği hedefi belirlemek ve ancak ondan sonra stratejinin kendisinin buna

uygun olup olmadığını ele almaktır. Son olarak da, tekil unsurlara ve politikalara bakmalıyız. Çünkü, tekil politikalar ancak parçası oldukları bütünsel *stratejinin çerçevesi içinde*, ona bağımlı olarak ve o stratejinin seçtiği hedefe ilişkin olarak değerlendirilebilirler.

Bizim, raporun bu bölümünde belirtilen noktalara yaklaşımımızın genel hattı bu yönde olacak. Önce, SBKP'nin dış siyaset stratejisinin ana hedefini, stratejinin genel hatlarını ve son olarak da, bu stratejinin öngördüğü tekil konu ve unsurları ele alacağız.

Değerlendirmeye geçmeden önce, iki küçük noktada açıklama yapmak gerekiyor.

Birincisi, raporun stratejiye yaptığı vurgu, daha aktif, etkin bir Sovyet dış siyasetinin öngörüldüğünü ima ediyor.

Burada "aktif" sözcüğü daha faal, enerjik, efektif, etkin, girişken anlamında düşünülmelidir. Yani, Sovyet dış siyasetine yapılan vurgu, dıştaki gelişmeleri değiştirmek, denetlemek ve yönlendirmek yönünde dış siyasetten daha çok şey beklendiği, ona daha çok görev düştüğü yönünde. Yani, dünyada olup bitenlere seyirci kalınmayacak.

Dış siyaseti ele alırken kullanılan ton ve ele alma biçimi açısından bu raporda önceki raporlara göre belirgin bir farklılık var.

Gelelim *ikinci* noktaya.

Rapor, olabildiğince açıklıkla, dış siyasetin ve uluslararası ilişkilerin herşeyini, tüm tekil alanları ve yönelimleri, *SBKP'nin* dış siyasal stratejisine ve hedefine bağımlı kılarak ele alıyor. Bu daha önceleri tohum halinde gözlemlenirken, şimdi açık yapılıyor. Ve bu bağımlı kılma, diğer sosyalist ülkelerle, dünya komünist hareketiyle ilişkilerden, uluslararası güvenlik için kapsamlı bir sistem önermeye dek herşeyi içine alarak yapılıyor.

Bütün bu konular, raporda *yalnızca* Sovyetler Birliği'nin

bütünsel dış siyasal stratejisi bağlamında ve ötekilerin, *yalnızca* stratejinin hedefinde oynadıkları *role ve katkılarına* ilişkin olarak ele alınıyor.

Bu yaklaşım, önceki kongre raporlarında yer alan yaklaşımlardan farklıdır.

Eskiden, diğer emperyalist ülkelerle, "yeni özgür" ülkelerle, dünya komünist hareketiyle, kapitalist ülkelerle olan ilişkiler ve barış savaşımı, biçimsel olarak eşit statüde, ama ayrı bölümler halinde ele alınıyordu.

Bir diğer yön de şu. Günümüzün dünya sorunlarında belli bazı tekil konular, genel bütünsel dış siyasal stratejiye öylesine bağımlı kılınmış ki raporda görünmüyor bile. Özel olarak değinilen tekil konu Afganistan konusudur. Sovyetler'in Çin Halk Cumhuriyeti ile olan ilişkileri, Avrupa'yla olan ilişkileri gibi kısaca ve nükleer savaş önleme stratejisi çerçevesi içinde ele alınıyor. ABD ve nükleer savaş tehlikesi dışında ad verilerek ele alınan tekil ülke ve konular yalnızca bunlardır.

Gorbaçov yoldaş, ülkenin diğer ülkelerle ikili ilişkilerini, tekil soruları ve "sıcak noktaları" gözden geçirmek yerine, bunların hepsiyle, toptan başedebilmek için bir genel strateji ve mekanizma önerisi getiriyor. Daha önce gördüğümüz gibi, raporun birinci bölümündeki genel teorik çerçeve ve çağdaş dünyanın analizi, böyle bir yaklaşımın temelini atıyor ve bunu öngörüyordu.

Şimdi, SBKP'nin dış siyasal stratejisinin ana belirleyicisine, ana hedefine değinebiliriz. Dış siyasal strateji raporun IV. bölümüdür. Böylece biz I. bölümden IV. bölüme geçmiş oluyoruz. Zira bu iki bölümü birlikte ele almak gerekiyor.

II. Parti'nin dış siyasal stratejisinin ana belirleyicisi ve ana hedefi

Burada değineceğimiz ana noktalar, raporun bu bölümünde yer alan birinci paragrafta toplu olarak ifade ediliyor. Paragrafın tümünü okuduktan sonra ayrıntılarını ele alabiliriz. Paragraf şöyle:

"Yoldaşlar,

"Ülkenin ekonomik ve toplumsal gelişmesinin altında yatan görevler, aynı zamanda SBKP'nin dünya çapında stratejisini de belirliyor. Bu stratejinin ana amacı çok açık ki, Sovyet halkına kalıcı bir barış ve özgürlük koşulları altında çalışma olanaklarını sağlamaktır. Partinin dış siyasetimizden birincil programatik istemi özde böyledir. Bugünkü durumda bunu gerçekleştirmek demek, herşeyden önce nükleer savaş için maddi hazırlıkları durdurmak demektir." (agy, s.78)

İlk nokta, SBKP'nin dünya arenasındaki stratejisinin ülkenin ekonomik ve toplumsal gelişmesinin altında yatan görevlerce belirlenmiş olduğudur. Bu, çerçevesi verilen dış siyasal stratejinin, raporun sosyo-ekonomik gelişmeyi ele alan II. bölümünde açıklanan, ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesini hızlandırma görevinin *doğrudan sonucu* olduğu anlamına geliyor. Burada Gorbacov yoldaş, ekonomideki bu hızlandırmanın, dış ilişkilerdeki sorunları da içermek üzere, "bütün sorunların anahtarı" olduğunu açıklıyor.

Öte yandan, raporda açıklıkla ifade edildiği gibi; Sovyet siyasal, toplumsal ve ekonomik yaşamında ortaya çıkan durgunluk, donukluk ve bozukluklar, bu hızlandırmayı büyük ölçüde gerekli hale getirmiştir. Kuşkusuz, bu eksiklik ve bozukluklar geçmişte Sovyet dış siyasetinde de yansımaları buldu. Ancak, bir yazımızda değindiğimiz gibi, "ülkedeki

sorunların tartışılmasında takınılan keskin eleştirel yaklaşım, uluslararası sorunlara yaklaşımın tartışılmasında görülmemiştir." (*İşçinin Sesi*, sayı:301, 10 Mart 1986)

SBKP'nin dünya arenasındaki stratejisinin ana hedefi, "Sovyet halkına kalıcı barış ve özgürlük koşulları altında çalışma olanaklarını sağlamak"tır.

Barış koşulları sosyalizmin kurulması açısından gereklidir. Bununla birlikte iktidarı elinde bulundursun ya da bulundurmasın, herhangi bir komünist partisinin, dış siyasal stratejisi dünya çapında kapitalizmden sosyalizme geçiş, yani dünya devrimi *temeline* oturmak ve onu *ilerletmekle* ilgilenmek zorundadır.

Yürükoğlu yoldaş, SBKP 26. Kongre Raporu'nda ifade edilen "herşey barış için" anlayışını eleştirirken şu noktaya işaret etmişti:

" 'Partimizin ve hükümetimizin dış siyasetinin temel yönü' barış için savaşımdır demek, 'herşey barış için' demektir. Komünistler en aktif barış savaşçılarıdır ama herşey de barış için değildir. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin ve Sovyet devletinin dış siyasetinin temel yönü, en azından şu sıralarda tek tek ülkelerde devrimler yoluyla ilerleyen dünya devrimine kendi gücüyle orantılı aktif yardım, bununla doğrudan bağlı olarak sosyalist ülkeler topluluğunun güvenliğidir. Barış, bu amaçlara en yakından yardımcı olduğu için ve olduğu sürece vazgeçilmez bir savaşım odağıdır." (R. Yürükoğlu, *Yaşayan Sosyalizm*, s.28)

Bir ülkede ya da bir ülkeler topluluğunda sosyalizm, dünya çapında, daha güçlü ve daha gelişmiş kapitalist-emperyalist ülkelerle karşı karşıyaysa ve onlar tarafından sarılmışsa, sosyalizmin şu iki temel hedefe, içeride bir komünist sisteme ve bir bütün olarak dünyada barışa ulaşabileceğini düşünmek gerçekten hayaldir. Bu amaçlarla çalışmak gerekir ve gerçekte

ancak bu amaçlar için çalışıldıkça ilerleme sağlanabilir. Ancak her iki amaca da dünya ülkelerinin çoğunda sosyalist devrim olmadan ulaşamaz.

Bu ikilem, TKP - *İşçinin Sesi*'nin 5(1). Kongresi'nde kabul edilen Program'da şöyle dile getiriliyor:

"Emperyalizmin varlığı savaş tehlikesinin sürmesi demektir. Kapitalizm koşullarında barış bir ateşkes dönemidir. Savaştaki güç dengeleri temelinde gerçekleştirilen paylaşımların dondurulmasıdır. Emperyalizm için barış savaşa hazırlıktır. Ancak sosyalizmin sonu! utkusunun gerçekleştiği bir dünyada kalıcı ve adaletli bir barış sağlanabilir.

" ...

"... Sosyalist sistemin savaşa karşı oluşturduğu denge, hassas ve emperyalist gücün gerisiden gelen bir dengedir. Savaşı önleyebilmenin tek kalıcı garantisi, dünya sosyalist sisteminin yeni devrimlerle beslenmesidir." (TKP-*İşçinin Sesi*, Program, s.13)

"Dünya devrimi, dünya çapında komünizm çağını açmak üzere dünya proletarya diktatörlüğünün oluşması sürecidir. Sosyalist ülkelerin her alanda ilerlemeleri ve yeni ülkelerin emperyalist sistemin zayıf halkalarında gerçekleşen devrimlerle sosyalist topluluğa katılmaları sürecidir. Dünya devriminin bu iki ögesi, karşılıklı olarak birbirlerinin gelişimine ivme kazandırır.

"Dünya devrimi, varolan sosyalist ülkelerin gelişmesine indirgenemez. Dünya sosyalist sisteminin yeni devrimlerle beslenmeden kapitalizmi geçmesi bir yana, *çözülme tehlikesi* vardır. Çağın dönüşümünü hızlandırmak ve geri dönüşsüz kılmak için devrimler gerekmektedir.

"Kurulmuş proletarya diktatörlükleri yalnızca kesimse!

başarılarıdır. Ne zaman ki, dünyanın ekonomik, toplumsal ve siyasal ilişkiler ağı sosyalist ülkelerin ve dünya işçi sınıfının lehine bir ağırlık kazanır, işte o zaman kesimsel değil, bütünsel bir sonuç söz konusu olur. Bu süreç içinde oluşacak *dünya proletarya diktatörlüğü* sosyalizmin sonul zaferi anlamına gelir." (agy, s.16-17)

Barış konusunda takınılan tutumun yanlışlığı,barışa yapılan yanlış vurgudan ve onun temel önkoşulu olan dünya devriminin hiç dikkate alınmamasından daha öteye gitmektedir.

Raporun birinci bölümünü değerlendirirken gördüğümüz ve bu bölümde daha da göze çarptığı gibi, SBKP'nin resmi uluslararası siyaseti, dünya devrimi sorununu, dünyanın çeşitli bölgelerindeki özgül devrimleri ve savaşmaları, kendi barış savaşımına açıkça *bağımlı kılıyor*. Bu yaklaşım, devrime yol açan çelişkileri, savaşmaları ve "sıcak noktaları" ortadan kaldırma çağrısına kadar ilerletiliyor.

Bu nedenle, SBKP dış siyasal stratejisinin, ana hedefine bağlı olarak, tek taraflı ve dolayısıyla doğru olmayan bir yaklaşımla formüle edildiğini söyleyebiliriz. Çünkü, "ülkenin ekonomik ve toplumsal gelişmesinin altında yatan görevler" barışı gerektirdiği gibi, dünya çapında sosyalist devrimi de gerekli kılıyor. Üstelik devrim, kalıcı bir barışın sağlanmasının yegane olanaklı güvencesidir.

Bu stratejinin ana ögesi

Eğer Sovyet dış siyaseti için konulan ana hedef özünde yanlışlık taşıyorsa, o zaman bu temel yanlışlığın stratejinin kendisi içinde ya da hedefe ulaşmak için öngörülen araçlarda da yansımaları beklemek gerekiyor.

Yalnızca alıntısını yaptığımız paragraf değil, raporun tümü açıkça koyuyor ki, bu stratejinin ana ögesi "nükleer savaş için yapılan maddi hazırlıkların durdurulması"dır. Bunun kalıcı barışa

ulaşmak için ana öge olduğunu açıklar açıklamaz, Gorbaçov yoldaş, Sovyetler'in "yığınsal imha. araçlarının (yani nükleer silahların - İ.S.) tamamen yok edilmesi" programından bahsediyor. Bu demek oluyor ki, kalıcı barışa ulaşmak, herşeyden önce nükleer silahsızlanmadır.

Burada, nükleer silahsızlanma savaşımına ilişkin olarak temel bir noktaya işaret edelim. Hem sosyalist ülkelerin hem de Batıdaki demokratik hareketlerin nükleer savaş tehlikesine karşı savaşım yürütmeleri zorunludur. Ancak bu savaşım, kendi doğası gereği çok sınırlı ve yetersizdir, kendi başına barışı sağlayamaz. Stratejinin barışa ulaşmaya yönelik olan ana ögesi, dünya devriminden ayrı ve hele ki onun yerine önerildiği zaman tek taraflı ve yanlış olur.

Bunun neden böyle olduğunu anlayabilmek için Marksizm-Leninizm'in kapitalizm ve devrim anlayışını ve onlarla savaş arasında kurduğu bağı hatırlamak yeterlidir. Marksizm-Leninizm'e göre savaş, kapitalizmin ve emperyalizmin doğasının, taşıdığı çelişkilerin kaçınılmaz ürünüdür. Bu genel doğru kendisini en keskin biçimde, kapitalizmden sosyalizme geçiş çağında açığa vurur:

"Marksistler, şiddetin, kaçınılmaz olarak kapitalizmin tümünden yıkımını ve sosyalist toplumun doğuşunu birlikte getireceğini hiçbir zaman unutmadılar. Bu şiddet dünya tarihinin bir bölümünü, çeşitli savaşlar çağını oluşturacaktır: Emperyalist savaşlar, ülkelerin içindeki iç savaşlar, ikisinin karışımı, emperyalistler tarafından ezilen ulusları kurtuluşa götüren ulusal savaşlar... Bu çağ, dev felaketler, savaşın dayatmasıyla yığınların kendilerinin karar almaya zorlandığı, krizler çağı başladı. Bunu açıkça görebiliyoruz. Ve bu sadece bir başlangıçtır." (Lenin, "RKP(B)'nin Olağanüstü Yedinci Kongresi, 6-8 Mart 1918", *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.27,

s.130)

Bu genel çerçeve içinde nükleer silahsızlanmanın barışa ulaşmada bir araç olduğu fikrini ele alırsak, görürüz ki, tek başına bu fikrin çeşitli zayıflıkları vardır. Ancak, silahsızlanma savaşımı daha kapsamlı bir barış ve sosyalist devrim savaşımının yalnızca bir parçası olarak düşünülürse bu zayıflıkların üstesinden gelinebilir. Böyle bir çerçeve içinde nükleer silahsızlanma savaşımı, yeryüzündeki milyonlarca insanı barış ve sosyalizm savaşımında harekete geçirmenin, emperyalist saldırganlığın hareket alanını sınırlamanın ve yaşayan sosyalizmin kendisini korumanın önemli bir aracı haline gelir. Ama, eğer silahsızlanma kendi başına, kalıcı barışa ulaşmanın ana aracı gibi ele alınırsa, o zaman bütün zayıf yanları ön plana çıkar.

Kalıcı barışa ulaşmanın ana aracı olarak nükleer silahsızlanmanın içerdiği zayıflıklar nelerdir? Ya da başka bir deyişle, barış savaşımı neden yalnızca nükleer silahsızlanma savaşımıyla sınırlanmamalı, tam tersine, çok daha kapsamlı, geniş bir barış ve sosyalist devrim savaşımınca desteklenmelidir?

Silahsızlanmanın, savaşı önlemenin ve kalıcı barışı elde etmenin ana amacı gibi değerlendirilmesinin en başta gelen zayıflığı ya da sınırlılığı, onun sebeple değil sonuçla uğraşmasında yatıyor. Silahlanma yarışının kendisi tek başına savaşa neden olmaz. O, savaşa neden olan olguların bir belirtisinden ya da su yüzüne çıkmasından başka birşey değildir.

Batıdaki barış hareketinin önde gelen temsilcilerinden E.P. Thompson'un şu sözleri çok öğreticidir:

"Silahlar, henüz, kendilerini icat edemiyor ve yaratamıyorlar. Onları yapmak için bir insanın kararı gerekiyor. Bu kararı kim alıyor? Nasıl?" (E.P. Thompson, *Sıfır Seçeneği*, İngilizce basım, Merlin Press, 1982, s.27)

Buna biz olsa olsa bir soru daha ekleyebiliriz: *Neden?*

Silah yığınağı yapılması ya da silahlanma yarışı, savaşa yol açan ekonomik ve siyasal çelişkilerin, bir sonucudur. O, savaşın nedeni değil, savaşın motor gücünün yalnızca bir ifadesi ve belirtisidir. Silahsızlanma üzerine, savaşı önlemenin bir aracı olarak yoğunlaşmak, hastalığın kendisini değil de belirtilerini tedavi etmek gibi birşeydir.

Nükleer silahsızlanmanın, savaşı önlemenin ve kalıcı barışa ulaşmanın ana aracı olabileceği görüşünün ikinci zayıflığı, aslında 1960'ların sonlarında ABD'yle ulaştığı nükleer dengenin tarihsel önemini anlatırken Sovyetler Birliği tarafından üstü kapalı olarak kabul edilen bir olgudur. Bu olgu şudur:

Savaşa yol açma tehlikesi, nükleer silahların varlığından ya da erişmiş olduğu düzeyden daha çok, nükleer dengedeki istikrarsızlık ve dengesizlik yatar. Bu nedenle asıl önemli olan nükleer silahların azaltılması değil nükleer denge yoksunluğudur. Bu ise, iki sistem arasında genel dengesizlik ve istikrarsızlığın nükleer silahlar alanında kendini göstermesinden başka birşey değildir.

Üçüncü zayıflık da şudur: Hem nükleer silahsızlanma konusunda varılacak bir uzlaşma, hem de onun ardından uzlaşma hükümlerinin yerine getirilmesinin karşılıklı denetimi, taraf ülkeler arasında son derece yüksek düzeyde karşılıklı güven ve işbirliğinin varlığını gerektirecektir. Diğer bir deyişle, başlangıçta silahlanma yarışına yol açan çelişkilere ve gerginliğe bir son vermeyi öngörecektir. Oysa, bu denli yüksek bir karşılıklı güven ve işbirliği varsa, böyle bir ortamda, silahlanma yarışı zaten kendiliğinden "eriyip gider".

Yani, silahsızlanma, aslında, ulaşılması gereken şeyin ta kendisini öngörmektedir.

Silahsızlanmanın savaşı önlemenin ana aracı olarak değerlendirilmesi fikrinin içinde taşıdığı bu genel zayıflıklara bazı

pratik zayıflıkları da ekleyebiliriz.

Öncelikle, varolan nükleer silah yığınakları yok edilse bile, onları hemen yaratmak için gerekli bilimsel bilgi ve teknik araçların yerinde duracağını belirtelim. Yani, nükleer silahları bir anda yeniden yaratabilecek gerilim tamamen ortadan kaldırılmadıkça, nükleer silahları yok etmenin sonu yoktur.

Bu durum, söz konusu bilgi ve teknik becerinin, emperyalistleşme aşamasına varmış ülkeler de içinde olmak üzere, yüksek sınıf savaşları yaşayan ve komşularıyla olan ilişkilerinde bir yangına yol açabilecek uzlaşmazlıklar içinde olan birçok ülkenin eline geçmekte olduğu da dikkate alınırsa, çok daha açıklıkla kavranabilir.

Aynı şekilde, emperyalist ülkelerin militarizmi ve silahlanma yarışını körükleyen içsel öğelerini, örneğin "savunma" endüstrisindeki şirketlerin ve askeri-endüstriyel kompleksin silahlanma yarışında yatan çıkarlarını ele aldığımız zaman söylediklerimizin doğruluğu bir kez daha görülebilir. Gorbaçov yoldaş bu çıkarlara bu bölümün biraz ilerisinde değiniyor.

Şimdiye dek söylediklerimizi toparlarsak şu noktaları belirtebiliriz:

Sosyalist kuruculuğu yürütebilmek için sosyalist ülkeler savaştan ve emperyalist askersel müdahaleden uzak kalmalıdır. Bu hedefe varabilmek için onlar, kapitalist ülkelerle barış içinde birarada yaşama yolunda bir savaşım vermelidirler.

Öte yandan, sosyalist ülkelerin emperyalist ve kapitalist ülkelerle sürdürdüğü barış içinde birarada yaşama savaşımı, bir geçiş çağında, doğası gereği savaşlar, devrimler ve kargaşalar çağı olan devrimci bir çağda cereyan ediyor. Üstelik, sosyalist ülkeler bu çağın birer ürünü oldukları gibi, sürdürdükleri barış içinde birarada yaşama savaşımı, daha geniş bir savaşımın, dünya çapında kapitalizmden sosyalizme geçiş, yani dünya devrimi

savaşımının bir parçasıdır.

Bu nedenlerden ötürü ve:

- kapitalizmin ve emperyalizmin saldırgan doğası,
- kapitalizmden sosyalizme geçiş çağının şiddeti, zorunlu olarak içereceği,

- varolan sosyalist ülkelerin sınırlı ve kesimse! başarıları temsil ettikleri dikkate alındığında, dünya devrimini varolan sosyalist ülkelerin gelişmesine indirgemenin, ya da onu, verilmesi zorunlu olan barış içinde birarada yaşama savaşımına bağımlı kılmanın yanlışlığı ortadadır.

Böyle bir yaklaşım yalnızca dünya devriminin uzun erimli çıkarlarını bir ya da birkaç parçanın geçici ve kesimsel çıkarlarına kurban etmekle kalmaz. Aynı zamanda dünya barışına ulaşip onu pekiştirmenin tek gerçek aracı olan dünya sosyalist devrimine de engeller koyar. Onu rafa kaldırır.

Devrim için savaşım, barış için savaşım bir tehdit ya da engel değildir. Tam tersine, devrimci savaşım, devrim için yığınsal savaşım, yaşayan sosyalizmin barış savaşımında yegane gerçek, güvenilir desteği ve müttefiğidir. Ama SBKP bu dev gücü göremez bir konumdadır.

İşçinin Sesi sayı:308, 23 Haziran 1986

III⁶

III. Bazı ilkesel yaklaşımlar

Gorbaçov yoldaş, SBKP'nin dış siyasetini ve özel olarak onun nükleer tehlike karşısındaki tutumunu açıklamayı sürdürürken, SBKP Merkez Komitesi'nin bazı ilkeleri rehber edindiğini söylüyor. Biz, bunlardan tartışma götürür olan bazılarına değineceğiz.

Birinci olarak Gorbaçov yoldaş şu fikri sunuyor:

"Birincisi. Günümüzdeki silahların karakteri, en güçlü savunma sistemini bile kursa, hiçbir ülkeye yalnızca askersel ve teknik araçlarla kendisini güvence altına alma umudunu bırakmıyor. Güvenliği sağlama görevi, giderek artan oranda bir siyasal sorun olarak kendini gösteriyor ve yalnızca siyasal araçlarla çözümlenebilir." (27. Kongre Raporu, İngilizce basım, s.79)

Burada bizi ilgilendiren, SBKP'nin dış siyaset stratejisinin altında yatan mantık ve felsefe ile barış savaşımına ilişkin olarak yapılan yanlış vurgudur. Bu nedenle bu paragraftaki bazı mantık hatalarına işaret etmek durumundayız. Bu önemlidir, çünkü tam da günümüzdeki silahların karakteri, SBKP'nin dış siyasetinde belirleyici bir rol oynuyor.

Gorbaçov yoldaş, hiçbir ülkenin artık *"yalnızca askeri ve teknik araçlarla kendini güvence altına alamayacağını"* söylüyor.

Bu belki bir dil sürçmesidir. Zira bir kez, bu formülasyon şu

⁶ *İşçinin Sesi*'nin introsu: Bu sayımızda, Ayla Antepli yoldaşımızın SBKP MK Genel Sekreteri Gorbaçov yoldaşın 27.Kongre'ye sunduğu Politik Rapor'u değerlendiren yazısının III. bölümünü veriyoruz.

varsayıma dayanıyor ki, özellikle nükleer silahlarla donanmış ülkelerin başlıca endişesi kendilerini güvenceye almaktır, bunların tek derdi savunma ve güvenlidir.

Bu, Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkeler için geçerli olabilir ama emperyalist olan ve olmaya çalışan ülkeler için geçerli değildir. Kendi bulduğu ve geliştirdiği silahların doğası sonucu emperyalizm saldırganlığı bırakıp da yalnız savunma derdine düşmedi. Tam tersine, nükleer silahların bulunması ve geliştirilmesi, emperyalizmin saldırgan doğasının en güçlü kanıtlarından biridir.

Nükleer silahların icadı altında yatan güdüler, emperyalizmin askersel saldırganlığı, sosyalizme düşmanlığı, başka devletleri ve halkları kırım tehlikesiyle tehdit etme isteği vb. idi. (abç-Ed.) Bugün nükleer silahları daha da geliştirme ve bunların yığınağını yapmanın altında yatan, aynı güdülerdir.

İkincisi, Gorbaçov yoldaşın formülasyonu, içinde bir de şu imayı taşıyor: Sanki bugüne kadar ülkeler kendilerini "yalnızca askeri ve teknik araçlarla, örneğin, bir savunma sistemi inşa ederek" güvenceye aldılar.

Oysa savaş zamanları hariç, ülkeler kendilerini hiç de yalnızca askeri ve teknik araçlarla güvenceye almamışlardır. Ülkeler kendi çıkarlarını, ister saldırgan ister savunmacı olsun, her zaman esas olarak çeşitli siyasal araçlarla korumuşlardır. Askeri ve teknik araçların kendisi, bu geniş siyasal araçların yalnızca parçası ve devamı olmuştur.

Gorbaçov yoldaşın, değiştiğimiz formülasyonu ve bunun yer aldığı paragrafın tümü, askeri araçlarla (ve dolayısıyla savaşla) siyaseti, birbirinin devamı saymak yerine, karşı karşıya koyma eğilimi taşıyor.

Kuşkusuz bu, uzunca bir süredir Sovyetler'de ve Dünya komünist hareketinde yürümekte olan şu tartışmayla bağlıdır:

Acaba savaş hâlâ siyasetin devamı mıdır, değil midir? Oysa savaşın siyasetin devamı olması Lenin için o kadar aşıkardı ki, o, "özel olarak kanıtlamayı gerektirmez" diyordu. (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım.c.31. s.488)

Sosyalizm dünya çapında egemen olunca ve devletler, sınıflar yok olmaya başlayınca, "silahlarla karar verme" devletlerarası ilişkilerin "yüce yasası" olmaktan çıkacak. (Clausewitz, *Savaş Üzerine*, Penguin 1968, İng.basım, s.134,137) Devletler artık çıkarlarını korumak için askeri araçlara başvurmayacaklar. O zaman savaşın tanımını değiştirmek yine gerekmeyecek. Askeri bir araç olarak savaşın kendisi eskimiş, eriyip gitmiş olacak.

SBKP Merkez Komitesi'nin dış siyaset stratejisini belirlerken rehber edindiği ilkesel yaklaşımlar arasında şu da var:

" ... Dünya hızlı bir değişimler sürecindedir ve aynı statükoyu korumak hiç kimsenin gücü dahilinde değildir. Dünya, her birinin gayet meşru çıkarları olan düzinelerle ülkeyi kapsamaktadır. Bunların eksiksiz tümü can alıcı önemi olan bir görevle yüzyüzedir: Sosyal, siyasal ve ideolojik ayrımları gözardı etmeden, tümü, uluslararası alanda kendini tutma ve temkinlilik bilim ve sanatını, uygar biçimde, başka bir deyişle, uluslararası sivil ilişkiler ve işbirliği koşullarında yaşamayı öğrenmelidir." (agy, s.80-81)

Bu paragraftaki ilk önerme çok doğrudur. Aynı statükoyu korumaya hiç kimsenin gücü yetmez. Ayrıca, her ülkenin gayet meşru çıkarları olduğu da doğrudur. Gorbaçov yoldaş, bu çıkarların "uluslararası sivil ilişkiler ve işbirliği koşullarında" korunmasını öneriyor. Ama bazı ülkelerin gayri meşru çıkarlarının da olduğu ve bu çıkarların hangi koşullarda korunabileceğinden hiç söz edilmiyor. Üstelik, eksiksiz bütün ülkelerden "uluslararası alanda kendini tutma ve temkinlilik"

uygulamaları bekleniyor.

Uluslararası alanda gayri meşru çıkarları olan ülkeler bunu yapamazlar. Bazı ülkelerin başka ülkeleri sömürdükleri, bazı kapitalist ülkelerin ya dışa açılma ya iç savaş ikilemiyle karşılaştıkları bir noktaya ulaşmış oldukları, bazı ülkelerin koca nüfuslarının açlık ve sefalet içinde yüzdüğü bir dünyada, nesnel koşullarına bakılmadan, eksiksiz tüm ülkelerin kendini tutması ve temkinli olması nasıl beklenebilir?

Gorbaçov yoldaş, şu genel sonuca ulaşıyor:

"Kısaca, modern dünya, savaşlar ve güç gösterme siyaseti için fazlasıyla küçük ve hassas duruma gelmiştir. Eğer, yüzyıllar boyunca, savaşların ve silahlı çatışmaların kabullenilmesi ve olabilir sayılması üzerine kurulu düşünce ve eylem biçimi, bir çırpıda, temelli ve kararlı olarak, bir daha geri dönmemesine defedilmezse, dünya kurtarılıp korunamaz." (agy, s.81)

Bu sözler bizi, raporun bütün bu bölümünde izine rastlanan, "savaş eskimiştir, savaşın modası geçmiştir" fikrine getiriyor. Savaş eskimiş olduğu için, savaşın ve silahlı çatışmaların kabulüne dayalı "düşünce ve eylem biçimleri" de eskimiştir. (Bir başka yerde Gorbaçov yoldaş bunlara "Taş devrinin psikolojisi, alışkanlıkları ve kuralları diyor – (*I'Humanite ile röportaj*, 4 Şubat 1986)

Bu fikre yukarıda da değinmiştik. Sosyalizmin amacı olarak, geleceğe yönelik bir projeksiyon olarak doğrudur. Dünyanın çoğunda sosyalizm egemen olunca, bu fikir de gerçekleşmeye başlayacaktır. SBKP'nin bu perspektifi dile getirmesi ve savunması doğrudur. Ama bugün gerçekleşmiş ya da gerçekleşebilir gibi göstermesi hiç de doğru değildir.

Komünistler, Gorbaçov yoldaşın ileri sürdüğü fikri, bugünkü dünyada, silahsızlanma ya da emperyalizmle siyasal anlaşma

yoluyla gerçekleştirebileceğini değil, tam tersine gerçekleştiremeyeceğini söylemek zorundadırlar. (abç-Ed.) Emperyalizmin, "savaşların ve silahlı çatışmaların kabullenilmesi ve olabilir sayılması üzerine kurulu düşünce ve eylem biçimini, bir çırpıda, temelli ve kararlı olarak, geri dönmemesine defetmesi" olanaksızdır. Bu emperyalizme, emperyalizm olmaktan vazgeçsin demek olur.

Yürükoğlu yoldaşımız, *Yaşayan Sosyalizm*'de Lenin'in şu sözlerini aktarmıştı:

" 'Son olarak bizim 'barış programımız', emperyalist güçlerin ve emperyalist burjuvazinin demokratik bir barış veremeyeceğini açıklamalıdır. Böyle bir barış aranmalıdır ve onun için savaşılmalıdır, ama bu geçmişte, emperyalist olmayan kapitalizmin gerici ütopyasında ... değil, gelecekte, proletaryanın sosyalist devriminde aranmalıdır.' " (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, c.22, s.167-168)

Emperyalizm, savaş psikolojisini ve alışkanlıklarını defetme değil, tam tersine bunları öne çıkarma eğilimi taşır. TKP-İşçinin *Sesi Programı*'nda çok güzel dile getiriliyor:

"Çağımızda savaşların ana kaynağı, emperyalizmdir. Savaş emperyalizmin sosyalizmi yoketme, yeni pazarlar elde etme, rekabeti kırma, siyasal ve ekonomik boyunduruk altında tuttuğu ülkelerde egemenliği sürdürme siyasetinin şiddet araçlarıyla sürdürülmesidir. Emperyalizm için savaş, çözemeyeceği toplumsal sorunlardan toplumları kırarak kurtulma çabasının da bir aracıdır." (TKP-İşçinin *Sesi Programı*, s.12)

"Modern dünya savaşlar ve güç gösterme siyaseti için fazlasıyla küçük ve hassas duruma gelmiştir" dedikten biraz sonra, Gorbaçov yoldaş şöyle devam ediyor:

"Bu, artık, silahlanma yarışını veya nükleer savaşı kazanmanın mümkün olmadığını anlamak demek olur.... Yalnızca nükleer savaşın kendisi değil, aynı zamanda onun için hazırlık da, başka bir deyişle, silahlanma yarışı, askersel üstünlük kazanma isteği de, nesnel konuşulacaksa, hiç kimseye siyasal yarar getirmez." (agy, s.81)

Bu görüş de bir amaç olarak, sosyalist ülkeler için doğrudur. Dünyanın sosyalist geleceğine projeksiyon olarak doğrudur. Ama komünistler bu görüşü savunurken, emperyalizmin bu anlayışa ulaşamayacağını da sergilemek zorundadırlar.

Emperyalizmin, en başta da Amerikan emperyalizminin böyle bir görüşü reddettiğine ilişkin kanıt istenirse, bundan bol birşey bulunamaz. Hızlandırılan nükleer savaş hazırlıkları, 1970'lerin sonundan beri daha da fazla askeri üstünlük sağlama çabaları bol kanıt sağlıyor.

Bu çabaların, hazırlıkların ana yönelişlerinden biri, *nükleer savaşın kazanılabileceğini kanıtlayan* teoriler, siyasetler ve teknolojiler geliştirmek olmuştur. "Sınırlı" nükleer savaş, nükleer savaş "konvansiyonelleştirme" teori ve stratejisi buna örnektir.

Bir başka yöneliş, hem saldırı, hem savunma için nükleer silahların geliştirilmesi ve yerleştirilmesi olmuştur. Böylece ABD, kendisine Sovyetler'e karşı ilk darbeyi indirme avantajı sağlayarak tartışmasız askeri üstünlük peşine düştü. ABD, öyle hedeflere, öyle bir güçle ilk vurabilecek duruma gelecekti ki, Sovyetler ABD'ye karşı benzeri bir darbe indiremeyecek bir duruma düşecekti.

Son olarak da ABD, "yıldız savaşları" programını geliştirdi. Bilindiği gibi Reagan, bunun, gelen nükleer füzelere karşı "koruyucu bir şemsiye oluşturarak nükleer silahları geçersiz kılacağını iddia etti. Ancak bu, eğer bütün ülkeler şemsiyenin altında olursa doğrudur. Eğer yalnızca bir ya da birkaç ülkede

şemsiye olursa, o ülkenin ya da ülkelerin şemsiyesiz ülkelere karşı nükleer silah kullanmada tam tersine eli serbestleşir.

Bu nedendir ki Sovyetler, haklı olarak "yıldız savaşları"nı büyük bir tehlike olarak görüyor. Gerçekte, *Amerika'nın yürüdüğü yol, nükleer silahların yalnızca sayısını ve kalitesini yükseltmekle kalmayıp, bir nükleer savaşın çıkarılmasını pratik bir olasılığa ve kabul edilebilir bir önermeye dönüştürme yoludur.* İşte, raporun en başında Gorbaçof yoldaşın, "yeni ve tüm etkenleriyle tam kapsamlı bir değerlendirme gerektiriyor" dediği şey, güncel dünya gelişmelerindeki ana değişme budur. Bu dönemi, "belki de insanlık tarihinin en tehlikeli dönemi" yapan budur.

Gorbaçof yoldaş, emperyalizmin saldırganlığının, militarizminin ve savaş hazırlığının nükleer silahlanma yarışı koşullarında daha da arttığı olgusunu alıyor, başaşağı çeviriyor ve bunun oluşturduğu artan tehlikeyi, emperyalizmi, "savaşları ve silahlı çatışmaları kabullenmeye ve olabilir saymaya" dayalı düşünce ve eylemleri "bir çırpıda ve temelli" defetmeye ikna etmek için kullanıyor. Tehlikeyi yaratan emperyalizm, tehlikeyi kullanarak ikna edilmek istenen yine emperyalizm!

Nükleer silahlanma yarışı gerçekten de öyle bir noktaya gelmiştir ki, durumun tüm etkenleriyle yeni ve tam bir değerlendirmesinin yapılması gerekmektedir. Ama ulaşılan noktanın kendisi, emperyalizmin, kapitalizmin yarattığı bu nükleer açmazdan devrimden başka çıkış yolu olmadığının yeterli bir kanıtıdır.

Bazı tekil sorunlar

SBKP'nin, 27. Kongre Raporu'nun koyduğu biçimiyle dış siyaset stratejisini değerlendirmeye başlarken, bazı tekil sorunlardan söz etmiştik ve demiştik ki, bu tekil sorunlara

yaklaşım, ancak genel dış siyaset stratejisi çerçevesinde değerlendirilebilir.

Bu stratejinin, hem hedefleri, hem hedeflere ulaşmada kullandığı araçları açısından en ciddi ve temel saydığımız yanlarını gördük. Bu yanlar, doğal olarak çeşitli tekil sorunlara yaklaşımda da yansıyor. Zaten raporda, bu gibi tekil sorunların global işbirliğine yönelik strateji çerçevesinde ele alınacağı açıkça da belirtilmiş. Simdi bu tekil sorunlara bakalım.

Afganistan

Afganistan konusu raporda şöyle konmuş:

"Doğal olarak, herhangi bir başka ülke gibi, biz de hem kara, hem deniz sınırlarımızın güvenliğine oldukça önem veriyoruz. Birçok komşumuz var ve hepsi değişik. Hiçbirinden bizim toprak isteğimiz yoktur. Hiçbirini tehdit etmiyoruz. Fakat deneyimin zaman zaman gösterdiği gibi, bazıları var ki, ya bizim ülkemizin ya da komşu ülkelerin ulusal çıkarlarını gözetmeksizin Sovyetler Birliği'nin sınırlarındaki durumu kızıltırmaya çalışıyorlar.

"Örneğin, karşı devrim ve emperyalizm Afganistan'ı kanayan yaraya dönüştürdü. SSCB, o ülkenin kendi egemenliğini koruma çabalarını destekliyor. En yakın gelecekte, Afganistan'daki Sovyet askerlerini o ülkenin hükümetinin isteğiyle geri çekmek isteriz ... SSCB'nin bütün komşularıyla her zaman iyi ve barışçıl ilişkileri olması bizim yaşamsal, ulusal çıkarımızdır. Bu bizim dış siyasetimizin can alıcı önemde bir hedefidir." (agy, s.86)

Görüldüğü gibi buradaki yaklaşım, SBKP'nin 1981'deki 26. Kongresi'ndeki yaklaşıma çok benziyor. Yürükoğlu yoldaşımızın, 26. Kongre için yaptığı eleştiri bu kongre için de geçerlidir:

"Bu bölümde değineceğimiz son konu Afganistan'dır ve bizce ele alınış biçimi son derece çirkindir. ...

" ...

"Görüldüğü gibi, Kızıl Ordu'nun Afganistan'a girişi için aynı ağırlıkta iki neden sayılıyor. Emperyalizmin açtığı ilan edilmemiş savaş ve Sovyet güney sınırının güvenliği. Birincisine katılırız. 'Ülkelerin içişlerine karışmama', yaşamın kurtlar sofrasında ne denli çaresiz bir ilke. Genel olarak 'uluslararası hukuk' denilen şey, yaptırım gücü olmayan, güç dengelerine göre değişen bir takım kurallar topluluğu. Bu ilke de onlardan biri. "Ne var ki, ikinci nedene katılmak olanaksızdır. Bu nasıl bir mantık olur? Afganistan'da devrimden önce kimler baştaydı? Öteki Sovyet sınırlarında kimler var? İsveç, Finlandiya, ABD, Japonya, Pakistan, İran, Türkiye. Bunlar Sovyet sınırlarına tehdit değil midir? Türkiye'deki faşist diktatörlük, hem de çok daha can alıcı bir sınıra çok daha büyük bir tehdit değil midir? Sınır güvenliğine tehdit'in ölçüsü nedir? Böyle bir genellemeyle dünyanın en saldırgan ülkesi olmak da olanaklıdır." (R. Yürükoğlu, *Yaşayan Sosyalizm*, s. 19-20)

Askeri tehlikenin sıcak noktaları

Yazımızın öteki bölümlerinde, raporun, sıcak noktalara, çatışma, savaş ya da devrim noktalarına, söndürülmesi gereken tehlikeli yangınlar olarak yaklaştığını belirtmiştik. Bu, uluslararası işbirliğiyle çatışmaları yatıştırma ve sorunlu bölgeleri "genel güvenliğin" çıkarları doğrultusunda istikrara kavuşturma çabasıyla birlikte çok daha net olarak yansımaktadır:

"Asya ve Pasifik yönünün önemi büyüyor. Bu geniş

yörede çelişkilerin birçok kördüğümü var ve bunun yanı sıra, bazı yerlerde siyasal durum çok istikrarsızdır. Burada, vakit geçirmeden uygun çözümler ve yollar aramak gereklidir. Açıktır ki, önce eş güdümlerle başlamak, ardından sancılı sorunların siyasal çözümü çıkarına uğraşları biraraya toplamak, böylece, buna paralel olarak, bu temelde, hiç olmazsa Asya'nın çeşitli bölgelerinde askeri çatışmayı yumuşatmak ve oradaki durumu istikrara kavuşturmak uygundur.

"Asya ve diğer kıtalarda askeri tehlikenin sıcak noktalarının söndürülmemesi, bunu daha da acilleştiriyor. Biz, Ortadoğu'da, Orta Amerika'da, Güney Afrika'da, yeryüzünün çalkantılı bütün noktalarında çatışma durumlarını dağıtma yollarını bulmak için kollektif araştırmayı canlandırmaktan yanayız. Bu, genel güvenliğin çıkarları için zorunlu olarak gerekiyor." (agy, s.86-87)

Bu yaklaşıma çeşitli açılardan itiraz edilmelidir.

Bir kez, bu yaklaşım, "sıcak noktaların" sınıfsal doğasını ve nedenlerini görmezlikten geliyor. Birçok Asya ve Pasifik ülkesinde, kapitalizmin iç çelişkileri, kanlı diktatörlükler, emperyalist ekonomik baskı ve siyasal müdahale yüzünden kızışmış ve hem yüksek sınıf savaşlarına, hem de ulusal sorun gibi çeşitli çelişkilerin parlamasına yol açmıştır.

Bu gelişmeler bazı yerlerde siyasal istikrarsızlık yaratmıştır. Rapora göre, Sovyetler Birliği kendini nedense bu istikrarsızlığı gidermeye çağrılı ve yetkili hissediyor. Bu ülke halklarının kendilerinin, karşılaştıkları sorunlara kendi istedikleri çözümleri bulmasından hiç söz edilmiyor. Yalnızca uluslararası düzeyde "işbirliği"nden, "çabaların biraraya toplanması"ndan söz ediliyor. Ana ölçüt, bırakalım dünya devriminin çıkarlarını, o halkların çıkarları, hatta o ülkelerin "toplumsal ilerlemesi" bile değil, "genel güvenliğin çıkarları"dır.

Raporun bu yaklaşımını, SBKP Programı'nın kabul edilen "yeni basımı"ndaki yaklaşımla karşılaştırmakta yarar vardır. Kuşkusuz, bizce program da tümüyle doğru olmaktan uzaktır ama bu somut konuda 27. Kongre Raporu'ndan çok daha akli başında bir yaklaşıma sahiptir. Ayrıca karşılaştırma, Gorbaçov yoldaşın, bazı açılardan parti programında çizilen çerçevenin dışına çıktığını da gösteriyor.

Örneğin, dünyanın çeşitli bölgelerindeki çatışmaların doğasına ve nedenlerine ilişkin olarak program şöyle diyor:

"Kapitalist sistem içindeki ülkelerin gelişmesinin eşitsiz niteliği derinleşiyor. ... Özellikle Pasifik yöresinde ve Latin Amerika'da, ekonomik ve siyasal rekabette yeni merkezler oluşuyor. ...

" ...

"Tarihsel gelişmenin gidişatı emperyalizmin konumlarını giderek daha çok zayıflattıkça, emperyalizmin daha gerici güçlerinin siyaseti halkların çıkarlarına artan ölçüde düşman oluyor. Emperyalizm toplumsal ilerlemeye karşı inatla direniyor ve tarihsel gidişatını durdurmaya, sosyalizmin konumlarını zayıflatmaya ve toplumsal olarak global ölçüde ölç almaya çalışıyor. Emperyalist güçler, ekonomik, siyasal ve ideolojik stratejileri arasında eşgüdüm sağlamaya, sosyalizme, tüm devrimci kurtuluş hareketlerine karşı ortak bir savaşım cephesi yaratmaya çabalıyorlar.

"Emperyalizm bugünün dünyasının siyasal gerçeklerini göğüslemeyi reddediyor. Egemen halkların iradesini hiçe sayarak, onları kendi gelişme yollarını seçme hakkından mahrum bırakmaya çalışıyor ve onların güvenliğini tehdit ediyor. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki çatışmaların ana nedeni burada yatmaktadır." (SBKP Programı, Novosti Press Yayınları, İngilizce basım, s.22-23)

Rapor, "sıcak noktalar" denen yerlerde, sınıf savaşının, devrimin sorunlarını es geçiyor. *Bu yaklaşım Sovyetler Birliği'ni, halkların sosyalizm ve demokrasi için yürüttükleri savaşımdan koparıyor.* (abç-Ed.) Bunların hem de ne ölçüde böyle olduğunu anlamak için, yürüyen savaşımın raporda yer almadığını, yalnızca "Ortadoğu'da. Orta Amerika'da ve Güney Afrika'da. dağıtılması gereken çatışma durumları" diye sözü edildiğini hatırlamak yeterlidir.

Amerika'nın müdahalesine karşı Nikaragua devrimini koruma savaşımı, "dağıtılması gereken bir çatışma durumu"dur. Güney Afrika'da ırkçılığa karşı yürüyen savaşım da öyle! Bu yaklaşım, yalnızca, dayanışmanın ve enternasyonalizmin kırıntısından bile yoksun olmakla kalmıyor, aynı zamanda keskin savaşım veremekte olan halklara neredeyse hakaret sınırına varıyor.

Filipinler, aynen bu yaklaşımın, Sovyetler Birliği'ni, halkın Marcos diktatörlüğünü devirme savaşımına ne kadar derinden antipatik bir biçimde davranmaya ittiğini canlı olarak kanıtlamıştır. Marcos devrilmeden önceki yıl, Sovyetler, il. Dünya Savaşı'ndaki hizmetleri nedeniyle diktatöre madalya verdi. (Üstelik sonradan, bu "hizmetler"in çoğunun da Marcos tarafından, kendi itibarını arttırmak için uydurulduğu ortaya çıktı!) Sovyetler Birliği, Filipinler halkının sonuçlarını kabul etmediği ve nitekim sonuçları birkaç gün içinde değişen seçimlerde yeniden başkan "seçildiği" için Marcos'u kutlayan sayılı ülke arasındaydı!

Kuşkusuz, Marcos rejiminin değişmesine "yardım" ederken ABD'nin güttüğü çeşitli çıkarlar vardı. Ama buna karşı doğru tepki Marcos'u tutmak değildir. En doğrusu, gelen yeni rejimin güdüklüğünü sergileyip, daha geniş bir demokrasiyi desteklemek olurdu. Açıktır ki Sovyetler, Marcos rejiminin "genel güvenlik"

açısından daha uygun olduğunu düşündüler.

Ortadoğu'daki "sıcak noktalar"a gelince, bu, 27. Kongre Raporu'ndaki yaklaşıma karşı bir başka ciddi itirazı gündeme getiriyor.

Filistin ve Lübnan sorunlarına değinmeyeceğiz. Bu konuda yalnızca şunu belirtelim ki, raporda, Sovyetler'in Ortadoğu'ya ilişkin tüm yazı-çizilerinin uzun yıllardır ayrılmaz parçası olan. "Arap ülkelerinin emperyalizme ve siyonizme karşı savaşımları" fikrinden hiç söz edilmiyor.

Rapor İran-Irak savaşından da hiç söz etmiyor. Oysa, bu, hem de Sovyetler'in olumsuz bir rol oynadığı "sıcak noktalardan" biridir.

Savaş başladığından beri, Sovyetler Birliği, şu ya da bu tarafa, dolaylı ya da doğrudan geniş ölçüde silah satışı yapmıştır. Bu satışın, hangi ülkeye ve nasıl olacağını. o somut durumda rüzgarların ne taraftan estiği belirlemiştir. Diyeceğimiz şudur: Eğer Sovyetler Birliği, "sıcak noktalar"ın söndürülmesine bu kadar meraklıysa, bunun ilk adımı neden bu bölgelere silah satışını durdurmak olmuyor?

Terörizm

Bu konuda rapor şöyle diyor:

"Krizler ve çatışmalar, uluslararası terörizm için de verimli topraklardır. İlan edilmemiş savaşlar, her çeşit karşı-devrimin ihracı, siyasal suikastlar, rehin almalar, uçak kaçırılmalar ve sokaklarda, havaalanlarında, tren istasyonlarında bombaların patlaması - terörizmin, onu kışkırtanların çeşitli sinsi uydurmalarla maskeleye çalıştıkları gizli yüzü işte budur. SSCB ilkesel olarak terörizme karşıdır ve kökünü kazımak için diğer devletlerle aktif olarak işbirliği yapmaya hazırdır. Sovyetler Birliği, vatandaşlarını

şiddet eylemlerine karşı azimle koruyacaktır ve onların canlarını, onurlarını ve şereflerini savunmak için herşeyi yapacaktır." (agy, s.87)

Burada da, terörizmin doğası ve nedenlerine ilişkin temel sorunların atlandığını görüyoruz. Terörizmin, devletler, sınıflar vb. tarafından belirli siyasal amaçlarla kullanılan bir araç olduğundan hiç söz edilmiyor. Bu araç ezilen sınıf ve da ezilen ulus tarafından da kullanılabilir. Devrimin de, karşı-devrimin de aracı olabilir.

Terör konusuna böyle ne idüğü belirsiz bir yaklaşım, Ekim Devrimi'ni korumak, devrimin kazanımlarını pekiştirmek için devrimci terör kullanmayı ihmal etmemiş şanlı bir partinin liderine hiç yakışmıyor.

Dünyanın "sıcak noktaları" denen yerlerdeki devrimci savaşımaların, gerici ve emperyalist rejimlerce "terörizm" diye tanımlandığını, "terörizme karşı savaş" gürültüsü ardında devrime karşı gerici cephelerin kurulduğunu düşününce, rapordaki sözler daha da acıklı bir anlam kazanıyor.

"Terörizm" konusunda rapordaki yaklaşım, SBKP 26. Kongre Raporu'ndakinden farklıdır. Örneğin, 26. Kongre Raporu şöyle diyordu:

"Serüvencilik ve dar ve bencil amaçlar uğruna insanlığın yaşamsal çıkarlarıyla kumar oynamaya yatkınlık bu daha saldırgan emperyalist çevrelerin siyasetinde özellikle çıplak bir biçimde ortaya çıkmıştır. Ulusların hakları ve özelemlerini küstahça hiçe sayarak, yığınların kurtuluş savaşımını 'terörizm' olarak göstermeye çalışıyorlar." (26. Kongre Raporu, Novosti Press yayınlan, İngilizce basım)

27 Kongre Raporu'ndan öyle görünüyor ki, bu çevreler, bu konuda Sovyetler'i bile ikna etmiş benziyorlar!

27 Kongre Raporu'ndaki yaklaşım, Sovyetler Birliği'nin

hangi terörizme karşı, hangi devletlerle, nasıl bir "aktif işbirliği"ne gireceği konusunda ciddi endişeler, sorular uyandırmaktadır.

Çin

Çin konusunda 27. Kongre Raporu, 26. Kongre Raporu'na göre önemli bir değişiklik ve ilerleme taşıyor.

Hatırlanacağı gibi, 26. Kongre Raporu Çin konusunda şöyle demişti:

"Bugünkü Çin yöneticilerinin kendileri ülkelerinde sözümona kültür devrimi döneminde olanı, 'en zalim bir feodal-faşist diktatörlük' olarak niteliyorlar. Bizim bu değerlendirmeye ekleyeceğimiz hiçbir şey yok." (Aktaran R. Yürükoğlu, *Yaşayan Sosyalizm*, s.18).

Bundan 5 yıl sonra 27. Kongre Raporu ise şöyle diyor:

"Memnuniyetle söyleyebiliriz ki, Sovyetler Birliği'nin büyük komşusu *sosyalist Çin*'le ilişkilerinde biraz iyileşme olmuştur. Özellikle bazı uluslararası sorunlara tutumda farklılıklar duruyor. Ama şunu da görüyoruz ki, çoğu durumda, birlikte çalışabiliyoruz, eşit ve ilkeli bir temelde, üçüncü ülkelere karşı önyargı beslemeden işbirliği yapabiliyoruz.

"Bunun önemini açıklamaya gerek yok. Çin komünistleri, İkinci Dünya Savaşı'nda SSCB'nin ve ilerleme güçlerinin zaferine, Çin'deki halk devriminin zaferinin uvertürü dediler. Buna karşılık, Çin Halk Cumhuriyeti'nin oluşması, sosyalizmin dünyadaki konumlarını güçlendirdi ve savaş sonrasının zor yıllarında emperyalizmin çeşitli plan ve eylemlerini bozdu. Geleceği düşünürken, SSCB ile Çin arasında işbirliği potansiyeli devasadır denebilir. Bu çok büyüktür zira böyle bir işbirliği iki ülkenin de çıkarına uygundur, zira halklarımız için en değerli şeyler - sosyalizm ve barış -

bölünmezdir." (agy, s. 89-90).

Bu, çok olumlu bir yaklaşımdır ve umarız olumlu sonuçları da olur!

Dünya komünist hareketi

Dünya Komünist Hareketine ilişkin olarak raporda dört nokta getiriliyor. Birincisi şudur:

"SBKP, uluslararası komünist hareketin kopmaz bir ögesidir. Biz Sovyet komünistleri şunun gayet iyi farkındayız ki, sosyalizmi kurmada her ilerleyişimiz, tüm hareketin ilerlemesidir. Bu nedenle SBKP, Ekim Devrimi'nin açtığı ve alevlendirdiği yolda ülkemizin başarıyla ilerlemesini garantilemeyi birincil enternasyonalist görevi olarak görür." (agy, s.90)

İkinci getirilen nokta şudur:

"Son yıllarda komünist hareketi birçok yeni gerçeklerle görevlerle ve sorunlarla yüzyüze geldi. Niteliksel olarak yeni bir gelişme aşamasına girdiğinin bütün belirtileri var. Komünistlerin çalışmasının uluslararası koşulları, hızla ve kapsamlı olarak değişiyor. İşçi sınıfının kompozisyonu da dahil olmak üzere, burjuva toplumunun toplumsal modelinde köklü bir yapısal düzenleme oluyor." (agy, s. 90)

Bu ilginç bir saptamadır ve uzun yıllardır Batılı komünistler arasında tartışılan bir konudur. İşçi sınıfının sınırları ve kompozisyonunda değişiklikler konusu. Örneğin, klasik anlamda proletarya yok oldu diyenler var, genişledi diyenler var. Bununla bağlı olarak proleter enternasyonalizmini, devrimi, proletarya diktatörlüğünü yadsıyanlar var. Gorbaçov yoldaşın konumu belli değil. Ama Gorbaçov yoldaş bu saptamanın içeriğini doldurmuyor. Açık bırakıyor. Dolayısıyla çeşitli anlamlara gelebilir.

Üçüncü noktada, Gorbaçov yoldaş, dünya komünist hareketi içindeki "anlaşmazlıklar ve farklılaşmalar"dan söz ederken, "eksiksiz tüm sorunlarda görüş birliği genellikle olamaz" diyor. Ama diyor, partilerin tümü "barış ve sosyalizm" ortak hedeflerini paylaşıyor. "Onların birleştiren ana, belirleyici şey budur."

26. Kongre, yalnızca "barış"ı birleştirici ilke olarak koyuyordu. Burada sosyalizm de eklenmiş ama bir kez, barışın yine temel olarak tutulması nedeniyle, Yürükoğlu yoldaşımızın *Yaşayan Sosyalizm*'deki eleştirisi geçerliliğini koruyor:

"Ortak devrimci amaç nedir? Barış için savaşımdır. Barış için savaşım dünya komünist hareketinin büyük birleştirici ilkesidir.

"İşte bu, ideolojinin siyasete teslimidir. Bu noktaya adım adım gelindi. Önce, Marksizm-Leninizm ve proletarya enternasyonalizmi çerçevesi içinde ideolojik birlik şerhi saklı tutularak komünist hareket içinde sağ eğilimlere küçük küçük ödünler verildi. Orada durmadı, çünkü ödünler sağ eğilimi daha da güçlendirmekten başka sonuç vermedi. Ardından pek çok parti Marksizmin temel önermelerini ve proletarya enternasyonalizmini reddedince, Avrupa partilerini biraraya getirebilmenin en kolay temeli olarak barış konusu öne çıktı. Bu büyük birleştirici ilkeye böyle gelindi." (agy, s. 25)

Bu eleştiri yalnızca geçerliliğini korumakla kalmıyor, sanırız hatta bu rapor için, yukarıdaki eleştirinin vurgusunu daha da arttırmak gerek.

Raporda barışın yanına sosyalizm de eklenmiş. Bu ilk bakışta önceki rapora göre bir ilerleme gibi görünüyor. Ama raporun tümünde, toplumsal ilerlemenin ve çelişkilerin ele alınışı, "sıcak nokta"ların nasıl söndürüleceği, patlamaların nasıl önleneceği, terörizm vb. konularda söylenenler farklı, işçi ve de

devrimci niteliği olmayan bir sosyalizm kavramını çağrıştırıyor. Önceki raporda yalnızca barış vardır çünkü daha sosyalizm kavramı bu kadar gerilememiştir. Şimdiki raporda sosyalizm sözü belirdi ama kendi içeriği barış hedefine yaklaşarak!

Sosyal demokrasi, sosyalizm, barış

Barışı garantileme konusunda Gorbaçov yoldaş şöyle demiş:

"Sovyet kamuoyu, dini örgütler dahil, savaşa karşı olan, komünist olmayan hareketler ve örgütlerle ilişkileri geliştirmeyi sürdürmeye hazırdır.

"Bu aynı zamanda, SBKP'nin *sosyal demokrat hareketle* ilişkilerine bakış açısidir. Komünistlerle sosyal demokratlar arasındaki ideolojik farklılıkların derin olduğu ve onların başarılarının ve deneyimlerinin benzer ve eşit olmadığı bir gerçektir. Ancak birbirinin konumuna ve görüşlerine önyargısız bakış, hem Komünistler, hem sosyal demokratlar için çok yararlıdır. En başta, barış ve uluslararası güvenliği sağlama savaşımını ilerletmede yararlıdır." (agy, s. 91-92)

Komünistlerle sosyal demokratların arasındaki farklılıkları, "barış ve uluslararası güvenlik için savaşım"ın gerisine koymak, bu sözlerden de daha çok, Gorbaçov yoldaşın geçen ocak ayında yaptığı bir konuşmada yansiyordu:

"Yoldaşlar, bizim görüşümüze göre, ... Komünistlerin de her zaman ayrılmaz parçası olduğu ve kaldığı sol kanat, demokratik güçler, savaş tehlikesine karşı daha iyi örgütlü davranabilirler. Bazı konularda, siyasal konular dahil, sol kanat güçlerin değişik kollar arasında anlaşmadan çok daha geniş farklılaşma alanları var. Bu doğru ama SBKP inanıyor ki, ne kadar derin görünürse görünsün, bu farklılıklar savaş tehlikesini önleme çabasından, görevinden çok daha az önem

taşımaktadır.

"Ben, ihtiyaç duyulanın, var olan farklılıkları biriktirip beslemek değil, onları da dikkate alarak, bugünün büyük sorunları temelinde ilişki ve işbirliği için ortak bir siyasal payda aramak olduğuna inanıyorum. Bu ise, yalnızca Avrupa sol güçleri için değil, bütünüyle demokratik, savaş karşıtı hareket için, tüm barış güçleri için geçerlidir" ("İtalyan Komünist Partisi Genel Sekreteri A. Natta'nın onuruna verilen yemekte yapılan konuşma", *Soviet News*, 29 Ocak 1986).

Biz SBKP'nin ne barış güçleriyle, ne sosyal demokratlarla iyi ilişkiler kurmasına karşı değiliz. Ancak, rapor boyunca da rastlanan bir mantık var ki, biz buna karşıyız. Buna göre komünistlerle sosyal demokratlar arasındaki ideolojik farklılıklar barış için savaşımdan daha az önemlidir. Başka bir deyişle, komünistlerin temel görevi ya da onları komünist yapan özellik, yani işçi sınıfı devrimi ve sosyalizm için savaşmak, barış için savaşımdan daha az önemlidir!

Bu yaklaşımı, SBKP Programı'yla karşılaştırmak ilginç oluyor:

"Emperyalizmin siyasal ve ideolojik mekanizması artan ölçüde sinsi bir biçimde işlediği, komünistlere karşı ayırım ve soruşturma uygulamayı ve açıktan anti-komünist propagandayı, işçi sınıfı hareketi içinde, işçi sınıfı siyasetine ve uluslararası dayanışmaya karşı, burjuvaziyle toplumsal uzlaşmadan ve ortalıktan yana olan unsurlara destekle birleştirdiği halde, tutarlı olarak sınıf-yönelimli bir çizgi komünist partilerinin otoritesini arttırır."

Burada sözü geçen, olsa olsa sosyal demokrat partiler olabilir. Bir yandan bu deniyor, öte yandan burjuvaziyle uzlaşma gibi böyle önemli bir konuda farklılıkların, aynı burjuvazinin yarattığı savaş tehlikesini önleme savaşımından daha az önemli olduğu söyleniyor.

İşçinin Sesi sayı:309, 7 Temmuz 1986

EMAR VAKFI

IV^{7 8}

Ülkenin toplumsal-ekonomik gelişmesinin hızlandırılması

27. Kongre Raporu'nun Sovyetler Birliği'nin toplumsal-ekonomik gelişmesine ilişkin sorunları ve görevleri ele aldığı

⁷ *İşçinin Sesi*'nin introsu: Bu sayımızda, Ayla Antepli yoldaşımızın SBKP MK Genel Sekreteri Gorbaçov yoldaşın 27.Kongre'ye sunduğu Politik Rapor'u değerlendiren yazısının IV. bölümünü sunuyoruz.

⁸ *İşçinin Sesi*'nin introsu: 27. Kongre Raporu'nun değerlendirmesinde, raporun uluslararası sorunlarla ve Sovyet dış siyasetiyle ilgili bölümlerinden, Sovyetler'deki iç yaşamın sorunlarını ele alan bölümlerine geçiyoruz. Uluslararası duruma ve dış siyasete ilişkin bölümlerin tersine, bu bölümler son derece öz-eleştiriseldir. Her alandaki birçok ciddi eksiklik açıkça söyleniyor, bu eksiklikleri gidermek için kararlı önlemler almaya çabalaniyor. Bundan önceki kongre raporlarındaki "resmi iyimserlik" yanında bu çok sevindirici bir gelişmedir.

Yürükoğlu yoldaşımız, *Yaşayan Sosyalizm*'de Sovyetler'in iç durumuna ilişkin bölümlere geldiğinde, bu bölümlerin "TKP için, yalnızca SBKP'nin başarılarını ve sorunlarını öğrenmek açısından değil, aynı zamanda kendi anlayışını geliştirmek açısından da önemli olduğunu" söylüyordu. Biz de, dünyanın 1/6'sını kaplayan bir ülkede, tümüyle yeni bir toplumsal sistemin kuruluşundaki sorunları, yönleri görüp en başta kendi anlayışımızı geliştirmek açısından yaklaşacağız.

SBKP yepyeni tarihsel sorunlara, kendisine tarihten miras kalmış birçok elverişsiz koşul altında çözüm arıyor. Sosyalizmi ilk kuran, geliştiren, dünya devrimci merkezi olarak ağır yük ve sorumluluklar omuzluyor. Bugün Sovyetler'in karşılaştığı sorunlar, kapitalizmden komünizme geçişin bazı en temel karakteristiklerine ve yasallıklarına somut örnek oluşturuyor. Bu yasallıkların işleyişine, bunlara uyulmazsa, bunlar çığnırırse neler olacağına ilişkin önemli dersler taşıyor. Sosyalizm için savaşıyan bizler bunlardan öğrenmeliyiz. Başka yanlışlar yapabiliriz ama Sovyetler'in deneyiminde yanlışlığı sergilenen şeyleri bir daha yinelersek, bu affedilemez. 27. Kongre Raporu'nun birçok alanda yanlışları açıkça eleştirmesi, bizim de bunlardan öğrenmemiz için daha iyi bir fırsat yaratıyor. Kuşkusuz bütün bu söylediklerimiz, doğruluğuna inandığımız

bölümünün başlığı şöyle: "Stratejik rota: Ülkenin toplumsal ekonomik gelişmesinin hızlandırılması"

Bu bölüm üç alt bölüme ayrılmış:

A. Toplumsal-ekonomik gelişmenin sonuçları ve onu hızlandırma gereksinimi,

B. Ekonomik siyasetin ana çizgileri,

C. Toplumsal siyasetin ana çizgileri.

Hızlandırma stratejisi

Bu bölüme kısa bir giriş yaparken, Gorbaçof yoldaş, 27.Kongre'nin belki de anahtar kavramı olan "hızlandırma" ile ne demek istediğini açıklıyor:

"Hızlandırma ile ne demek istiyoruz? Birincisi, ekonomik büyümenin hızını arttırmak. Ama hepsi bu değil. Öz olarak bu, büyümede yeni bir nitelik demektir: Bilimsel-teknolojik ilerleme temelinde üretimin baştan sona yoğunlaştırılması, ekonominin yapısal olarak yeniden inşası, iş yönetiminde ve emeği örgütleme ve harekete geçirmede etkin biçimler.

"Hızlandırma siyaseti yalnızca ekonomik alandaki değişmelerle kısıtlı değil. Aktif bir toplumsal siyaseti, sosyalist adalet ilkesine tutarlı bir vurguyu hesaba katıyor. Hızlandırma stratejisi toplumsal ilişkilerin iyileştirilmesini, siyasal ve ideolojik kurumların çalışma biçim ve yöntemlerinin yenileştirilmesini, sosyalist demokrasinin derinleştirilmesini, içe dönüklük, duraganlık ve tutuculuğun - toplumsal ilerlemeyi geri çeken herşeyin - kararlı bir biçimde üstesinden gelinmesini öngörüyor.

noktalarda kendi eleştirilerimizi yapmayacağımız anlamına gelmiyor. Sovyetler'in aptal dostları ne derse desinler, eleştirilerimizi de yapacağız.

"Bize başarıyı garantileyecek ana şey, yığınların canlı yaratıcılığı, sosyalist sistemin muazzam potansiyelini ve avantajlarını en iyi kullanmaktır.

"Kısacası yoldaşlar, ülkenin toplumsal ekonomik gelişmesini hızlandırmak tüm sorunların anahtarıdır: Acil ve uzun erimli, ekonomik ve toplumsal, siyasal ve ideolojik, iç ve dış tüm sorunlarımız, Sovyet toplumu için yeni bir niteliksel durum ancak bu yoldan elde edilebilir ve edilmelidir." (27.Kongre Raporu, s.26-27)

Öncelikle belirtelim ki bilimsel-teknolojik ilerlemeye ilişkin olarak "hızlandırma" fikri yeni değildir. 24.(1971), 25.(1976) ve 26.(1981) Kongre raporlarında da vardı ve önem veriliyordu.

Bu kavram, SBKP'nin, Sovyetler Birliği bilimsel-teknolojik devrimde Batının gerisinde kalmıştır diye düşünmesiyle ve artan endişesiyle doğrudan bağlıdır. Yani, üretim güçlerinin gelişmesinde geride kalındığı düşünülüyor.

Hızlandırma stratejisi. en başta, bilimsel-teknolojik devrimin getirdiği sorunları gidermek ve koyduğu görevleri yerine getirmek için düşünülmüştür. Raporun ilk bölümünden, daha önce verdiğimiz bir alıntıyı yinelersek, bunu daha iyi görebiliriz:

"Modern bilim ve teknolojiyi halkın hizmetine koymak için sosyalizm, ihtiyacı olan herşeye sahiptir. Ama bilimsel-teknolojik devrimin sosyalist toplum için hiç sorun yaratmadığını düşünmek yanlış olurdu. Deneyim gösteriyor ki onun ilerlemesi, toplumsal ilişkilerin iyileşmesini, zihniyette bir değişikliği, yeni bir psikolojinin biçimlendirilmesini ve dinamizmi bir hayat biçimi ve kuralı olarak kabullenmeyi içeriyor. O, egemen olan yönetim biçimlerinin sürekli bir yeniden değerlendirilmesini ve hizaya sokulmasını ısrarla gerektiriyor. Başka bir deyişle, bilimsel-teknolojik devrim

yalnızca ufuklar açmıyor, aynı zamanda ülkelerin iç hayatının ve uluslararası ilişkilerin bütün örgütlenmesinden daha yüksek istemlerde bulunuyor." (agy, s.11)

Hızlandırma fikri, üretimin *yoğunlaştırılması* fikriyle de yakından bağlıdır. Üretimin yoğunlaştırılması yoluyla büyüme, *yaygın* bir temelde gelişme yoluyla büyümenin tersidir. Yaygınlaşma yoluyla büyüme, üretime ek emek ve maddi kaynaklar (toprak, hammadde, makina, fabrika) çekerek olur. Üretimi yoğunlaştırarak büyümenin ana ögesi ise emek verimliliğini yükseltmek ve maddi kaynak kullanımında ekonomi yapmaktır.

Bunun, Sovyetler'in önümüzdeki dönem toplumsal ekonomik gelişmesi için ne anlama geldiği, SSCB Bakanlar Konseyi Başkanı Nikolay Rizkof yoldaşın 27. Kongre'ye raporunda açıklanmış:

"Ekonomimiz, öyle bir düzeye geldi ki, eskiden olduğu gibi kaynakların düzenli büyümesi yoluyla değil, üretimin çok yönlü yoğunlaştırılması, her alanda yoğunlaştırılması yoluyla hızla gelişebilir. Yalnızca emek verimliliğini arttırmak değil, aynı zamanda üretim birimi başına kullanılan maddi girdileri azaltmak planlanıyor. ... Bunun sonucu olarak Sovyet ekonomisi nitelik olarak yeni bir gelişme yoluna girecek: Üretimin büyümesi, ilk kez, insan kaynağı gereksiniminde bir azalmaya paralel olarak sağlanacak. ...

"(...)

"Ele aldığımız belge, ekonominin maddi kaynak gereksinimine temelden yeni bir yaklaşım içeriyor. Önceki yıllarda bu gereksinim ana olarak üretimi arttırarak karşılanırken, şimdi uzun erimli görev, gereksinim duyulan yakıt, enerji, hammadde, metal ve öteki maddelerde, bu maddelerde ekonomi yaparak, %75-80 büyüme hızı elde

etmektedir." (Nikolay Rizkov, *SSCB'nin 1986-1990 Arasında ve 2000 Yılına Kadarki Dönemde Ekonomik ve Toplumsal Gelişmesinin Ana Hatları*, Novosti Press, İngilizce basım, Moskova 1986, s.14-15)

Görmüştük ki, 27. Kongre Raporu'nun başlangıcında, Gorbacov yoldaş, bir süredir "parti ve hükümet organlarının eylem ve girişimleri zamanın ve yaşamın gereksinimlerinin gerisinde kaldı" diye açıkça belirtmişti. "İş yönetme biçim ve yöntemlerinde atalet ve kalıplılık"tan, çalışmada "dinamizmin azalması"ndan, "bürokraside artış"tan, "duraganlık belirtileri"nden söz etmişti. Bu bölümde bunların altında yattığını düşündüğü ana nedenleri açıklıyor:

"Aynı zamanda, 1970'lerde ekonomide zorluklar birikmeye başladı, ekonomik büyümede gözle görülür bir düşme oldu. Sonuç olarak, SBKP programında konulan ekonomik gelişme hedeflerine, hatta 9. ve 10. Beş yıllık planlardaki daha düşük hedeflere ulaşılmadı.

"Bu dönem için çizilen toplumsal programı tümüyle uygulamayı da başaramadık. Bilimin ve eğitimin, sağlık korunmasının, kültürün ve günlük hizmetlerin maddi temelindeki geride kalış sürdü.

"Tabii ki bunun böyle olmasında kontrolümüz dışındaki faktörler de etkili oldu. Fakat onlar belirleyici değildi. Asıl olan şuydu ki, değişen ekonomik durumun siyasal değerlendirmesini zamanında yapmada başarısız olduk, ekonomiyi yoğun gelişme yöntemlerine dönüştürmek ve bilimsel teknolojik ilerlemenin sonuçlarını ulusal ekonomide aktif kullanmak için yakıcı ve acil gereksinimi kavramakta başarısız kaldık. Bu doğrultuda çok çağrı ve konuşma oldu, ama somut bir adım atılmadı.

"Ekonomi ek işgücünü ve maddi kaynakları üretime çekmeye yönelerek, yaygın temelde gelişmesini atalet içinde sürdürdü. Sonuçta, emek üretkenliğinin gelişme oranı ve diğer bazı verimlilik göstergeleri önemli ölçüde düştü. Bu durumu, yeni projelerle düzeltme çabaları dengeyi etkiledi. Ekonomi, emrindeki muazzam kaynaklara rağmen, bunların kıtlığını çekmeye başladı. Toplumun gereksinimleriyle erişilen üretim düzeyi arasında, efektif taleple mal arzı arasında bir açıklık belirdi.

"Ve son sıralarda çabaladığı halde, durumu tümüyle düzeltmeyi başaramadık. Çoğu tip endüstriyel ve tarımsal malın üretim miktarı, SBKP'nin 26. Kongresi'nin 11. Beş Yıllık Plan dönemi için koyduğu hedeflerin gerisinde kaldı. Mühendislikte, petrol ve kömür endüstrilerinde, elektrik mühendisliğinde, demir bileşimli metal ve kimya endüstrilerinde ve kapital inşasında ciddi açıklık vardır. Verim için ana göstergelerde ve halkın yaşam standardının iyileştirilmesinde de hedeflere ulaşılmamıştır." (agy, s.27-28)

Bütün bunlardan Gorbaçof yoldaş üç ders çıkarıyor.

"*Birincisi*, doğrudan alınan ders olarak tanımlanabilir. Geçmişin sorumlu bir analizi geleceğin yolunu açar, oysa keskin dönemeçlerden kaçınan bir yarım-doğru, gerçekçi bir siyasetin konmasını dizginler ve gelişmemize set çeker. ...

"Öteki ders, pratik eylemlerde amaçlılık ve kararlılık duygusuna ilişkindir. Bizimki gibi böyle koca bir ekonominin yoğun bir gelişmeye çevrilmesi hiç de basit bir iş değildir ve oldukça çaba, zaman ve en yüce sorumluluk duygusu gerektirir. Ama bir kez dönüşümlere başlandı mı kendimizi yarım yamalak önlemlerle kısıtlamamalıyız. Tutarlı ve enerjik davranmalıyız ve en cesur adımları atmakta tereddüt göstermemeliyiz.

"Ve bir ders daha - bu asıl ders, diyebilirim. Herhangi bir uygulamanın başarısı, belirleyici ölçüde yığınların ona ne ölçüde aktif ve bilinçli katıldıklarına bağlıdır. Geniş emekçi yığınları seçilen yolun doğru olduğuna ikna etmek, onların *moral* ve maddi olarak ilgisini uyandırmak, kadroların psikolojisini yeniden oluşturmak – büyümemizin hızlanması için can alıcı koşullar bunlardır. Disiplin ve örgütlenme ne kadar daha sıkı olursa, herkesin kendi işine ve sonuçlarına yaklaşımı ne kadar daha sorumlu olursa, ilerleme de o kadar daha hızlı olacaktır.

"Bugün partinin ve bütün halkın başlıca görevi ekonominin gelişmesindeki olumsuz eğilimleri kararlı bir şekilde geri çevirmek, ona gerekli dinamizmi kazandırmak, yığınların yaratıcılığına ve inisiyatifine, gerçekten devrimci değişime açılım vermektir." (agy, s.28-29)

Genel çerçeve

Strateji, bilimsel-teknolojik ilerleme temelinde ülkenin gelişmesini hızlandırmadır. Amaç, "Sovyet toplumunun yeni bir niteliksel duruma" ulaştırılmasıdır.

Bu stratejiyi daha iyi anlamak için onu oluşturan ögelere de daha yakından bakmak gereklidir. Ancak Gorbaçov yoldaşın, hızlandırma stratejisini uygulamaya yönelik somut önerilerini getirdiği genel çerçeve budur ve buna ilişkin birkaç noktaya değinmek yararlı olacaktır.

1. Toplumsal ekonomik gelişmeyi üretimi yoğunlaştırma temelinde hızlandırma stratejisi yerinde ve gereklidir. Ama herşey onun nasıl (hangi somut biçimlerde) ve ne ölçüde başarıyla uygulanacağına bağlıdır.

2. Gelişmeyi hızlandırma ve yoğunlaştırma amaçlarını SBKP en azından ta 1971'den, 24. Kongre'den beri koymaktadır.

Görüldüğü kadarıyla sorun, "bilimsel teknolojik ilerlemenin sonuçlarını ulusal ekonomide aktif kullanmak için acil gereksinimi *kavramakta* başarısız kalmak"tan (abç) çok, gerekli değişimleri *yapamamaktır*.

3. Öyle anlaşıyor ki, Gorbaçov yoldaş, bu sorunu, hızlandırma ve yoğunlaştırma stratejisini tüm parti ve hükümet işlerinin göbeğine oturtarak, böylece tüm halkın dikkatini bu göreve toplayarak ve herşeyi bu görevin yerine getirilmesine bağımlı kılarak çözmeyi düşünüyor. Bununla bağlı olarak, "pratik çalışmada bir kararlılık ve amaçlılık duygusu" vaadediyor. " Bir kez dönüşümlere başlandı mı, kendimizi yarım yamalak önlemlerle kısıtlamamalıyız" diyor. "Tutarlı ve enerjik davranmalıyız ve en cesur adımları atmakta tereddüt göstermemeliyiz" diyor.

4. Bu bizi önemli bir noktaya getiriyor. Yukarıdaki sözleri, hem Gorbaçov yoldaşın özellikle ekonominin yönetimi alanında yaptığı pratik önerilerle, hem de yeni bir bakış gerekir dediği teorik fikir ve kavramlarla birlikte ele aldığımızda şu açığa çıkıyor: Üretimi modernleştirmedeki lagarlığı eleştirmenin yanı sıra, Gorbaçov yoldaş, ilk olarak 1950'lerde ve 1960'larda, özellikle de 1957 ve 1963'de başlatıldığı söylenen dönüşümlerin yarım yamalak uygulanışını da eleştiriyor. Buna ileride değineceğiz.

5. Bu söylediğimizi akılda tutarak, görüyoruz ki hızlandırma stratejisinin iki yönü vardır: Birincisi, üretimin, bilimsel teknolojik yenilik temelinde yoğunlaşması ve modernleşmesidir. İkincisi, 1957'de ve 1963'de öne sürülen ama sonraki 20 yıl içinde yarım yamalak ve tutarsız bir biçimde uygulanan, böyle uygulanması Gorbaçov yoldaşa göre, ekonomik gerileme ve durgunluğun nedenleri arasında bulunan, ekonomiyi yönetme yöntemlerindeki değişikliklerin artık daha hızlı uygulanmasıdır.

6. Ekonomik durgunluk ve gerilemeye ilişkin olarak,

Gorbaçov yoldaş, karşılaşılan güçlükleri, yalnızca 9., 10. Ve 11. beş yıllık plan hedefleri yerine getirilmediği için sıralamıyor. Aynı zamanda "ekonomik gelişme için SBKP programında konan hedefler"nin yerine getirilmemesinden de yakınıyor. Biraz sonra ise Gorbaçov yoldaş, "SBKP'nin üçüncü programı kabul edildiğinden bu yana geçen çeyrek yüzyıl içinde" elde edilen büyük başarılardan söz ediyor.

Bilindiği gibi, 1961'de kabul edilen SBKP programının koyduğu ekonomik hedefler arasında, 1970'e kadar ABD'den daha yüksek üretim düzeyine ve yaşam standardına, 1980' de ise komünizme ulaşmak vardı. (Bakınız: R.Yürükoğlu, *Yaşayan Sosyalizm*, s. 72-73)

Gorbaçov yoldaş, "1970'lerde birikmeye başlayan zorluklar" olmasaydı, programdaki hedefler yerine getirilebilirdi mi demek istiyor? Yani, programda tek ülkede komünizme ilişkin olan teorik görüşleri kabul mu ediyor? Bu soruların yanıtları bulanıktır ama öte yanda, bu bilim dışı hesaplar, programın "yeni basım"ından çıkarılmıştır.

7. Bu bizi bir başka noktaya getiriyor. Gördüğümüz gibi, Gorbaçov yoldaş "doğrunun dersleri"nden söz ediyor ve keskin dönemeçlerden "utangaç bir biçimde kaçınan", "gerçekçi siyasetin belirlenmesini geciktiren" "yarım doğruları" eleştiriyor.

Gorbaçov yoldaşın stratejisi ve önerileri bu çerçevede de değerlendirilmelidir. Kendi raporundaki yarım doğruların sayısı da hiç azımsanacak gibi değildir. Ve kongrede, Gorbaçov yoldaşın önerilerinin açık tartışması pek az yapılmıştır.

Özellikle, SBKP'nin, "değişen ekonomik durumun zamanında bir siyasal değerlendirmesini" yapmadaki başarısızlığının *nedenleri*, ne raporda, ne de kongrede açıkça tartışılmamıştır.

8. Gorbaçov yoldaş, duraklama, kalıplılık, bürokrasi ve

Sovyetler Birliği'ne engel olan öteki sorunlara ekonomik bir açıklama getirmiştir. Hiçbir yerde, hiçbir *siyasal açıklama* vermemiştir. Raporun bu bölümünün ve getirdiği hızlandırma stratejisinin belki de ana eksiği budur.

Sorunların siyasal nedenlerinin analizi, dolayısıyla ekonomik gelişmedeki hızlanmayı desteklemek ve yürütmek için gerekli siyasal değişmelerin düzgün bir tartışması yoktur.

Bu bölümde keskin siyasal koşelerden her düzeyde kaçınılmaktadır:

- Genel düzeyde, kapitalizmden komünizme dönüşüm döneminin siyasal niteliği ve sorunlarından kaçınılmış.
- Sovyet toplumundaki toplumsal-sınıfsal ilişkiler düzeyinde, özellikle bürokrasi, demokrasi ve kollektif çiftlikler konularında kaçınılmış.
- Partinin öncülüğü düzeyinde, partinin toplumsal ekonomik gelişmeyi hangi yoldan yönlendireceği, özellikle merkezîyetçiliğin boyutları ve uygulanması gibi konulardan kaçınılmış.

Bütün bunlar, hızlandırma stratejisinin başarısını sorguya çeken ciddi eksiklerdir. Can alıcı siyasal konulardan kaçınmak, dolayısıyla bazı sorunları açığa çıkarıp çözememek, öyle görünüyor ki bu stratejinin yumuşak karnıdır.

Ekonomik siyasetin ana hatları

Bu bölüme kısa bir giriş yaparken Gorbaçof yoldaş, bu yüzyılın sonunda varılacak somut ekonomik hedeflere ve SBKP'nin ekonomik gelişmeye ilişkin stratejik çizgisinin ana etkenlerine değiniyor:

"... Bu çizginin ardındaki ana etkenler bilimsel teknolojik ilerleme ve toplumun üretici güçlerinin temelli bir dönüşümüdür. Köklü değişiklikleri önceki maddi ve teknik

temeller üzerinde yapmak olanaksızdır. Gördüğümüz kadarıyla, çıkış yolu, ulusal ekonominin en son bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, bilimin ve teknolojik ilerlemenin öncü kollarındaki atılımlar, ekonomik mekanizmanın ve yönetim sisteminin yeniden yapılanması temelinde modernizasyonundan geçiyor." (agy, s.30)

Bu stratejinin ayrı ayrı yönleri, dört ayrı bölümde ele alınmış:

1. Bilimsel teknolojik ilerleme temelinde ulusal ekonominin modernizasyonu.
2. Yiyecek sorununu çözmek: En öncelikli bir görev.
3. Ekonomik yönetim yeni istemlere uygun olmalıdır.
4. Ekonomik büyüme için yedekleri harekete geçirmek.

Bu bölümlerin her birine kısaca bakacağız. Bu arada, Gorbacov yoldaşın, "bazı teorik fikir ve kavramlara yeni bir bakış" çağrısına da bakacağız.

1. Ulusal ekonominin modernizasyonu

Bilimsel ve teknolojik ilerleme temelinde ulusal ekonomiyi modernleştirmeye ilişkin olarak Gorbacov yoldaşın sıraladığı görevleri dört grupta toplayabiliriz.

Birinci grup *yapısal sorunlara ve yatırıma izlenen siyasettir*. Bu, makinaların vb. yenilenmesini, yakıt ve hammaddenin daha iyi kullanılmasını ve üretimi teknik olarak yeniden donatabilmek için yapılacak yatırımları içeriyor.

Yatırımda öncelik, stratejik alanlara verilecekmiş:

"Bilimsel ve teknolojik ilerlemede anahtar rolü oynayan, çabuk ekonomik sonuç vermeyi ve acil toplumsal sorunların çözümünü garantileyen endüstriler daha dinamik olarak yol alacaklardır. Önemli fonlar ve maddi, bilimsel ve insangücü kaynakları, onların gelişmesini hızlandırmak için

biriktiriliyor." (agy, s.31)

Makina yapımına özel önem verilecektmiş:

" ... Temel bilimsel ve teknolojik fikirlerin maddeleştiği, ulusal ekonominin başka dallarındaki ilerlemeyi belirleyecek emek araçlarının ve makina sistemlerinin geliştirildiği yer burasıdır. Burada, kökten yeni, kaynak tasarruf edici teknolojilere, daha yüksek emek verimliliğine ve daha iyi kalite ürüne toplu ilerlemenin temelleri atılır.

" (...)

" ... Yeni nesil makinaların artan ölçüde akması, ulusal ekonominin temelden bir yeniden araçlandırılmasının ve etkinliğinin büyümesinin yolunu döşeyecektir." (agy, s.31-32)

Bunlarla bağlı olarak, yatırımlar, bilgisayar ve bilgisayar-programlarının büyük ölçekli üretime ve kullanıma sokulması ve Enerji Programı'nın uygulanması alanlarında odaklaştırılacakmış. Enerji Programı, enerji tasarrufu sağlayan teknolojilerin, madencilikte ileri teknolojilerin geliştirilmesini ve nükleer enerji kapasitesinin 2,5 kat arttırılmasını öngörüyor.

Gorbaçov yoldaş, metal yapımı ve kimya endüstrilerinde daha verimli makinalar kullanma, ulaşımın ve haberleşmenin teknik düzeyinin yükseltilmesi ve inşaat endüstrisinin iyileştirilmesi gereksinimlerinden kısaca söz ediyor.

Bu bölümde, bütün bu gibi önlemler arasında iki cümle ile de tüketim malı üreten endüstrilere değiniyor:

"En birincil öncelik, hafif endüstrinin ve tüketicinin talebini doğrudan karşılayan öteki endüstrilerin geliştirilmesine verilecektir. Bunlar için ileri araçlar yalnızca bu işle uğraşan değil, başka endüstriler tarafından da üretilecektir." (agy, s.33)

Burada, ağır endüstri (Grup A) ile hafif endüstri (Grup B)

ve tüketici talebini doğrudan karşılayan öteki endüstriler arasındaki ilişki konusunda en azından bir belirsizlik var. Bu konu hem özellikle Sovyetler Birliği'nde ciddi bir sorun oluşturduğu, hem de genelde sosyalizmin temel sorunlarından biri olduğu için, buna değineceğiz.

Bilindiği gibi, üretim aracı üreten endüstrilere grup A ya da Bölüm I, tüketim malı, geçim aracı üreten endüstrilere ise grup B ya da Bölüm II denmektedir.

A gurubu - B gurubu ilişkisi

Dedik ki A ve B gurubunda olan endüstrilerin ilişkisi konusunda bir belirsizlik var. Gorbaçof yoldaş bir yandan hafif endüstrinin geliştirilmesine birincil öncelik verileceğini söylüyor. Ama aynı zamanda bu öncelik, ulusal ekonominin modernleştirilmesine ayrılmış 6,5 sayfada yalnızca iki cümleyle yer alıyor.

Gorbaçof yoldaş, "halkın yaşam standardını düzenli ve tutarlı iyileştirmek" konusuna eğilen bir başka bölümde, tüketim malları üretimi sorununa yine dönüyor. Ama belirsizlik orada söyledikleriyle de ortadan kalkmıyor. Orada Gorbaçof yoldaş şöyle diyor:

"... Eğer biz pazarı çeşitli mal ve hizmetlerle dolduramazsak, halkın refahını yükseltme hedefine ulaşamaz. Gerçekten de, tüketim malları ve hizmet üretimini geliştirmeye yönelik çok yönlü programın amacı budur." (*agy*, s.57)

"İçinde bulunduğumuz beş yılda, tüketim malları üretimi ve perakende ticaret için daha yüksek büyüme oranları garantilemek ve ticaretin ve lokantacılığın örgütlenmesini büyük ölçüde iyileştirmek planlanıyor. Ağır endüstriye, tüm işletmeleri mamul madde üretimine çekme,

hafif endüstri ve gıda endüstrisi için kalitesi yüksek materyal ve gereç üretimini garantileme direktifi verilmiştir." (agy, s.58)

Gorbaçov yoldaş, tüketim malları üretiminin büyüme hızı ne kadar artacak, bunu belirlemiyor. Ayrıca, bu büyümeyi ve "pazarı çeşitli mal ve hizmetlerle doldurma"yı gerçekleştirmek için alınacak somut önlemlerden hiç söz etmiyor. Oysa, ağır endüstri alanındaki büyüme ve gelişme planları için ayrıntılı açıklamalar veriyor. (Örneğin, makina yapımına yapılacak yatırımların gelecek beş yılda %80 artacağını, makina ve gereç üretiminin ise %40 artacağını belirtiyor.) Bu bir tutarsızlıktır.

Önceki kongre raporları, önceliğin gurup A'ya mı, B'ye mi verileceğini açıkça belirtirken, bu kongre raporunda böyle bir açıklık yoktur. (1976'daki 25.Kongre gurup A'ya, 1981'deki 26.Kongre ise gurup B'ye öncelik vermişti.)

Nikolay Rizkof'un 27. Kongre'ye okuduğu ekonomik raporda söylenenler, A ve B konusundaki bulanıklığı hafifletmiyor, daha da arttırıyor. Bu raporda Rizkof yoldaş yeni beş yıllık planın önemli bir özelliğini anlatırken şöyle diyor:

"Eksiksiz tüm endüstriler, tüketim malları üretimine ve hizmet alanını geliştirmeye eskisinden daha fazla yönlendirilmişlerdir. B gurubu endüstrinin büyümesine A gurubundan daha çok öncelik verilmesi planlandı." (Nikolay Rizkof, agy, s.37)

Ulusal ekonominin modernleştirilmesi planı Gorbaçov yoldaşın raporunda ele alınıyor. Rizkof yoldaşın raporu da bunu destekliyor. Her ikisinde de maddi teknik temelin yenileştirilmesine, makina yapım endüstrisini geliştirmeye, bilgisayar kullanımına yapılan vurgu, fiilen, üretim aracı üreten endüstrilere, yani gurup A'ya yüksek düzeyde yatırım ve öncelik anlamı taşıyor.

Bu konuda Gorbaçov yoldaşın raporundaki belirsizlik,

sanırız, partilie ve hükümette ciddi bir fikir ayrılığının hâlâ sürmekte olduğunu yansıtır. Herhalde, Sovyet sosyalist gelişmesinin bu aşamasında öncelik gurup A'ya mı, B'ye mi verilmeli sorusu ciddi tartışmalara konu oluyor.

Gerçekte bu tartışma Sovyetler'de 1950'lerden beri süregelenmiştir. O zamanlar bazı Sovyet ekonomistleri, ağır endüstride kazanılan başarıların, artık önceliği A'dan B'ye kaydırmaya ve iki ana gurubun büyüme hızını birbirine yaklaştırmaya olanak tanıdığını öne sürmüşlerdi. Hatta 1952'deki 19. Kongre de bu yönde karar almıştı.

Bu uzun tartışmanın kendisi, Sovyet yaşamında önemli bir sorunun varlığını ısrarla sürdürdüğünü yansıtır. Gorbaçov yoldaşın konuyu bulanık bırakması ise, sanırız, son yıllardaki genel ekonomik güçlüklerin ve duraklamanın bu önemli sorunu acılaştırdığını ve eğer hızlanma stratejisi çok dengeli ve yaratıcı bir biçimde uygulanmazsa, bu sorunun daha da acılaşacağını gösteriyor.

Bu önemli sorun, Sovyetler'de tüketim malı üretimi ve dağıtım sorundur. Sorunun nedenlerine girmeden önce boyutlarına kısaca bir göz atalım.

İlk bakışta, bu, Sovyet halkının çoğunluğunun yaşam standardına ilişkin "basit" bir sorun gibi görünüyor. Bilindiği gibi, Sovyetler'de birçok temel günlük gereksinim maddesinin ciddi kıtlığı vardır, birçok mal almak için uzun kuyruklar oluşur, kolayca bulunan mallarda ise kalite düşük, çeşit sınırlıdır.

Bu durum bir yandan Sovyet halkının yaşam kalitesini kemirmektedir, öte yandan da *parti ve devlet görevlilerine ayrıcalıklar tanınmasını* getirerek, onlarla emekçi halk yığınları arasında kötü ilişkilerin oluşmasına neden olmaktadır.

Yüksek düzeyde görevliler için özel mağazalar, hastaneler ve öteki hizmetler içeren geniş ayrıcalıklar vardır. Bunlar bu

görevlilerin, halkın karşılaştığı sorunlarla karşılaşmalarını engellemektedir.

27. Kongre öncesinde ve sırasında *Pravda*'da yayınlanan çok sayıda mektupta, bu özel mağaza ve hizmetlerin varlığı, "toplumsal eşitsizlikleri derinleştiriyor", parti ve hükümet katlarında rüşvet ve yolsuzluğu körüklüyor diye şiddetli eleştiriye uğradı. Moskova parti örgütünün yeni lideri Yeltsin yoldaş, kongre konuşmasında, bu gibi ayrıcalıkların haklı ve gerekli olmayanlarının kaldırılması gerektiğini söyledi. Kongre sırasında yapılan bir basın konferansında Politbüro üyesi olan Aliyef yoldaş, özel mağazalar ve öteki ayrıcalıklar konusunun "tartışılmakta olduğunu" açıkladı.

Özel mağazalar ve ayrıcalıklar sorunu, tüketim malları üretimi ve dağıtımındaki ciddi aksaklıkların yarattığı sorunların yalnızca biri, bir parçasıdır. Gereksinim, ya da istek duyulan tüketim mallarının ve hizmetlerin kıtlığı, karaborsa, rüşvet ve yolsuzluğun, bunlarla bağlı birçok olumsuz tutum ve davranışın yeşerdiği bir atmosfer yaratmaktadır.

Tüm bunlar, Sovyetler'de bir başka sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Resmen kabul edilen ama sosyalizmin gelişebilmesi açısından yarattığı ciddi sonuçlar herhalde yeterince kavranmayan bir sorun şudur: *Gelir ile tüketicinin birbirinden kopması*.

Yıllarca Sovyetler'de bu sorun, tüketim malları üretiminin ücretlerdeki ve öteki gelirlerdeki hızlı büyümeyi yakalayamaması olarak açıklandı. Oysa, parasal gelirlerde artış, ancak bu parayla daha çok tüketim malı ve hizmet satın alınabilirse, yaşam standardında yükselme getirebilir. Eski açıklamaların bu gerçeği görmezlikten geldiği daha sonra anlaşıldı.

Öte yandan, gelir, yapılan işe göre ödemedir ve bu ödeme ancak tüketim malları alıp kullanarak gerçekleşmiş olur. Bu

nedenle, gelirle tüketim arasındaki kopukluk, sosyalizmin "herkese yaptığı işe göre" yasasının çiğnenmesini getirmektedir.

Bunu daha iyi anlayabilmek için *Siyasal Ekonomi: Sosyalizm* başlıklı Sovyet ders kitabından birkaç sayfa okuyalım. (Kitap, G.A.Kozlov'un genel editörlüğü altında hazırlanmış ve İngilizcesi Progress Yayınları'nca 1977'de Moskova'da basılmıştır.)

Siyasal Ekonomi: Sosyalizm'den

"İşe göre dağıtım sosyalist toplumda bir ekonomik yasadır. İşe göre dağıtımın varlığının başlıca nedeni, üretimin, üretim araçlarının sosyalist mülkiyetinin bölünmez egemenliği altında yapılması ve dolayısıyla hiç kimsenin başkasının işinin sonuçlarına el koyma hakkı olmamasıdır.

"İşe göre dağıtım sosyalizm aşamasında gereklidir çünkü sosyalist üretimin gelişme düzeyi öyledir ki tüketim malları bolluğu yoktur ve insanların istekleri tam ve bütün yönleriyle karşılanmaz. Böyle koşullarda toplum, elde olan tüketim malı kaynaklarını çalışan halka, onların toplumsal üretime katkılarına göre dağıtmak zorundadır. Dolayısıyla her emekçi insanın eline geçen maddi pay, toplumun yararı için gördüğü işin nitelik ve niceliğine göre değişir.

"Ayrıca, sosyalizmde emek henüz tam çalışan halk için vazgeçilmez bir yaşamsal gereksinim durumuna gelmemiştir.

"İşe göre dağıtım yasasının gereklerini tutarlı bir biçimde gözetmek, herkesin yeteneğine göre çalışmasını ve bizzat bu çalışma yeteneğinin gelişmesini kamçılar. Daha çok kazanmaya çalışırken, çalışan erkek ya da kadın kendi hünerini geliştirir ve üretimde öncü işçilerin deneyimini özümser. 'Herkesten yeteneğine, herkese işine göre' ilkesinin uygulanması, emek verimliliğini arttırmada güçlü bir esinlendiricidir ve bireysel çıkarla kamu çıkarının en iyi

birleştirilmesini sağlar. Bu aynı zamanda en büyük moral önemi taşır, zira işçiler, sömürücüler için değil kendileri için çalıştıklarının ve kendi kişisel çıkarlarının ortak çıkarlarla tümünden bağlı olduğunun bilincindedirler.

"Dolayısıyla, *işe göre dağıtım yasası* tüketim malları stoklarının kullanımını öyle belirler ki, bu mallar, *her çalışan insana toplumsal üretime yaptığı emek katkısına göre verilir*. Sosyalist topluma ilişkin olarak Karl Marks şöyle yazıyor: 'Tekil üretici, topluma ne vermişse - bazı şeyler düşüldükten sonra - aynısını toplumdan geri alır. Topluma verdiği ise kendi tekil emek miktarıdır.'

"İşe göre dağıtım yasasının işleyişi *işten kişisel maddi çıkar* ve o temelde tüm çalışabilir insanların işe katılımını garantiler.

"İşe göre dağıtım sosyalizmin kapitalizme büyük üstünlüklerinden biridir. Kapitalizmde geniş maddi kaynakları ve insangücünü üretimden uzaklaştıran kazanılmamış geliri ve parazit tüketimi silip atar. Aynı zamanda, 'eşit işe eşit ücret' ilkesinin uygulanmasını, insanların cinsiyet, yaş ve milliyet açısından eşitliğini garantiler. Son olarak, işe göre dağıtım işçinin yeteneklerinin gelişmesini teşvik ederek üretimin de gelişmesini kamçılar...

"(...)

"Sosyalist endüstrideki işçiler, kendilerince yaratılmış toplumsal üründen kendi paylarını... *kişisel gelir* biçiminde alırlar...

"Sosyalizmde işçilerin gelirleri işgücünün fiyatı değildir zira işgücü artık bir meta değildir. *İşe göre ödeme, üretim araçlarının ortak sahibi olan ve kendileri için çalışan işçiler arasında yoldaşça işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ilişkilerini*

dile getirir." (agy, s.185-188)

"Çalışan halkın kazandığı ücretler, işe göre dağıtım sürecinde ilk adımdır. Ücretlerin toplamı, çalışan halkın emeğinin niteliğine ve niceliğine göre kullanabileceği, tüketim malları ve hizmetleri içeren toplumsal fonun hacmini gösterir.

"Ama onların ücret biçiminde aldıkları para, kendi başına, toplumsal ürünün parçası değildir. Bunu sağlamak için, dağıtım sürecinin ikinci adımını atmak - parayı metalarla, somut tüketim mallarıyla değiştirmek- gereklidir.

" (...)

"Ticaretin dağıtım sürecindeki yeri onun görevlerini belirler. Sosyalist toplumda ticaret, işe göre ödeme ilkesinin en tam gerçekleşmesini garantilemek içindir.

"Her işçinin gereksinimi olan tüketim mallarını satın alabilmesi, yani, toplumsal üründen kendi payını alabilmesi için, metaların üretimiyle nüfusun parasal gelirleri arasında, pazarlanabilir meta stoklarıyla efektif talep arasında belli bir orantıyı sağlamak önemlidir.

"Bu orantı bozulursa, çalışan halk kendi parasal gelirlerini harcayamayacak ya da tam tersine, işlev görmemiş mal stokları belirecektir. Her iki durumda da, ekonomi ve çalışan halkın refahı zarar görecektir. SBKP'nin 25. Kongresi, tüketim mallarının üretimini arttırarak, kalitesini yükselterek ve çeşidini genişleterek ve aynı zamanda hizmetleri geliştirerek, SSCB'de büyüyen tüketici talebini daha tam karşılama gereksinimini özel olarak vurguladı. SBKP Merkez Komitesi'nin 25. Parti Kongresi'ne raporu, çalışan halkın yaşam standardının yükselmesiyle, onların en çeşitli mal ve hizmetlere olan talebinin giderek artan ölçüde daha tam giderilmesinin birbirinden ayıramayacağını belirtti. Nakit

gelirlerin artması, kendi başına, yaşam standardında henüz gerçek bir artış anlamına gelmez. Ayrıca, bazı malların kıtlığı ve hizmetlerin kısıtlılığı, emek için maddi iticiler sağlama olanaklarını azaltıyor ve dolayısıyla tüketim malları üretimi, nüfusun nakit gelirlerinden daha yüksek bir hızda artmalıdır." (agy, s.317-318)

Bu okuduklarımızı, sosyalizmde "herkese işine göre" yasasına sıkı sıkıya uymanın can alıcı önemini anlatmaya yetiyor. Aynı zamanda, bu yasanın çiğnenmesinin toplumsal etkilerinin ne kadar yıkıcı olacağını da gösteriyor.

Kitaba göre, bu yasanın uygulanmasının bazı olumlu toplumsal sonuçları şunlardır:

- * Herkesin kendi yeteneğine göre çalışmasını kamçılar ve bu yeteneğin kendisinin de gelişmesini getirir.

- * Emek verimliliğini arttırmada önemli bir maniveladır.

- * Kişisel ve toplumsal çıkarın en iyi birleşimini sağlar.

- * İşçilerin, sömürücüler için değil kendileri için çalıştıklarının bilincine varmalarının temellerinden biridir.

- * İşten kişisel maddi çıkar kazanılmasını garantiler.

- * Kazanılmamış geliri ve parazit tüketimi silip atar.

- * İnsanların cinsiyet, yaş ve milliyet açısından (formel) eşitliğini getirir.

- * İşçiler arasında yoldaşça işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ilişkilerini dile getirir.

Bunlar yasanın uygulanmasının olumlu toplumsal sonuçlarıdır. *Düşünün ki, böyle temel bir yasa, uzunca bir süre çiğnenirse ne olur! Bütün bu sayılanların tersi olur! Yukarıdaki listede yazılanları qlımsuzundan sıralayabiliriz.*

"Yeni sosyalist insan"ın kişiliği, emek verimliliğinin gelişmesi, bireysel çıkarla toplumsal çıkarın kaynaşması, insanların işe yönelik kişisel maddi çıkar duygusu, insanların

formel (gerçek değil - bakınız, R. Yürükoğlu, *Yaşayan Sosyalizm*, s. 79-82) eşitliği, yoldaşça işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ilişkileri hep tehlikededir!

SBKP, ekonominin her alanında emek verimliliğini arttırmayı önüne görev olarak koymuştur. Daha ilerideki bir bölümde Gorbaçov yoldaş şöyle diyor:

"Ulusal gelirden bu yılki büyümenin hemen hepsi emek verimliliğini arttırmaktan ve malzeme ve enerji tüketimini azaltmaktan gelecektir." (*agy*, s.52)

Sonra Gorbaçov yoldaş, müsrifliği ve düşük kaliteli üretimi şiddetle eleştiriyor ve bunların yok edilmesi çağrısı yapıyor. Hatta bu amaçla yeni bir yasanın çıkarılmasını öneriyor.

Eğer bu sorunların temelindeki daha köklü sorun çözülmezse (ve bu köklü sorun çözülene kadar) bunlar da çözülemez ve emek verimliliğinde artış sağlanamaz. "Herkese işine göre" yasasının, kağıt üzerinde değil, yalnızca parasal ücretler düzeyinde değil, aynı zamanda tüketim alanında bu ücretlerin gerçekleşmesini sağlayarak, tam ve doğru dürüst işlemesi garantilenmelidir. Bununla bütün sorunlar çözülecek değildir ama en temel, önemli sorunlar çözüm yoluna girmiş ve Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin gelişmesini baltalayan en ciddi etkenler ortadan kaldırılmış olacaktır.

A gurubundaki üretimle B gurubundaki üretimin ilişkisi sorunu

Açıktır ki, tüketim mallarının üretimi ve dağıtımı egemen toplumsal, ekonomik ve siyasal koşulların çerçevesi ve sınırları içinde gerçekleşir. Bunun gibi, "herkese işine göre" yasasının işleyişi de sosyalizmin öteki yasalarının çerçevesi ve sınırları içinde gerçekleşir. Dolayısıyla, bu koşullara ve öteki yasalara değinmeden söz konusu sorun tartışılmaz.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Sovyetler Birliği'nde, öncelik

A'ya mı B'ye mi verilmeli diye uzun yıllar tartışıldı. Resmi ve genel Sovyet görüşü, "üretim araçları üretiminin büyümesine öncelik" biçiminde dile getirilmektedir. Önceki bölümde okuduğumuz ders kitabından yine okuyalım.

Birinci olarak, yasanın genel formülasyonuna bakalım:

"Sovyetler Birliği'nin ekonomik gelişmesinin her aşamasında SBKP, tutarlı bir biçimde, ağır endüstrinin, yani üretim araçları üretiminin gelişmesine öncelik veren bir çizgi izlemiştir. Sosyalizmde, üretim araçları üretiminin tüketim nesneleri üretimine göre öncelikli büyümesi nesnel bir ekonomik yasadır." (agy, s.365)

İkincisi, iki gurup arasındaki (aşağıda geçen Bölüm I, A gurubu, Bölüm II, B gurubudur) açıklığın kapanmasına ilişkin şu görüştür:

" ... Kapitalist koşullarda olduğunun tersine, sosyalizmde üretim hem Bölüm I'de, hem Bölüm II'de daha hızlı büyür. Toplumsal üretimin hem teknik, hem değer yapısı yükselir. Bu Bölüm I'in büyümesinin önceliğini belirler, ama iki bölümün büyüme hızları arasındaki açıklığın azalması kaydıyla." (agy, s.368)

"Olgun sosyalizm aşamasında, (yasanın-İ.S.) işleyişinde yeni öğeler gelişir: Bilimsel ve teknolojik ilerleme, hem yaşayan, hem maddeleşmiş emekten daha çok ekonomi yapmanın koşullarını yaratmıştır. Bu tüketici için üretimin büyümesini hızlandırmayı ve Bölüm I ile Bölüm II'nin büyüme hızlarını birbirine yaklaştırmayı olanaklı kılar." (agy, s.368)

Üçüncü fikir, Bölüm II'nin (Gurup B'nin) büyüme hızı belli bir süre Bölüm I'inkine yaklaşıp ya da onu geçse de, Bölüm I'in öncelikli büyümesi yasası yine işlerliktedir.

"... Belirli dönemlerde, genişletilmiş yeniden üretim iki

bölümde eşit büyüme hızlarıyla, hatta Bölüm II'de üretimin daha hızlı artması koşullarında yürütülebilir. Ama böyle bir ilişki kalıcı bir karakter kazanırsa, Bölüm I'in, hem değer, hem teknik verimlilik açısından iki bölümde gereksinim duyulan toplam üretim araçlarına göre ürün fazlasının azalmasına yol açacaktır. Bunun sonucunda, genişletilmiş yeniden üretim potansiyeli tüketilebilir ve o zaman, üretimin boyutlarını büyütebilmek, Bölüm I'in ürününün daha hızlı büyümesini gerektirir.

"Dolayısıyla, iki bölümün büyümeleri arasında belli bir andaki karşılıklı ilişki ne olursa olsun, üretim araçları üretiminin öncelikli büyüme yasası gücünü korur." (agy, s.367)

Dördüncüsü, bugünkü koşullarda, özellikle bilimsel teknolojik devrimin etkisi sonucu, Sovyet halkını bekleyen görevin, Bölüm I'in daha hızlı büyümesi olduğu fikridir:

"Üretim araçları, yani, giderek daha karmaşık makina, araç ve gereçler üretiminin, bu yasanın işleyişinde özel bir yeri vardır... Tüketim malları üretmek için gerekli makina ve malzeme de Bölüm I'de üretilir. Başka üretim araçları üretmek için üretim araçları üretiminin daha hızlı büyümesi, son çözümlemede, tüm ekonomideki emeğin kullanımında olan sabit üretim malları endeksinin büyümesinin temelidir.

"Şimdi Sovyet ekonomisini bekleyen görev, verimlilikte, bugün ülkede ve ülke dışında kullanılan en iyi emek araçları, malzemeler ve işlemlerden geniş ölçüde üstün olan, temelden yenilerini geliştirmektir. Bu ilkenin uygulanması, komünizmin maddi ve teknik temellerini inşa etmenin gerekliliklerine yanıt veriyor. Birinci dereceden önemli bir başka sorun da geneliyle, modası geçmiş makinaları yenilemek, endüstri, tarım, ulaşım ve haberleşmede ana halka olan işlemlerin tümünden mekanizasyonu ve otomasyonudur."

(agy, s.366-367)

"... Bölüm I'in daha hızlı gelişmesi, hızla gelişen temel üretim mallarını yenileme, çok yönlü mekanizasyonu tamamlama ve üretim süreçlerinin otomasyonunu yaygınlaştırma gereksinimini gidermeyi olanaklı kılıyor." (agy, s.368)

Burada bir noktaya işaret edelim. Bu okuduğumuz kitap yayınlandıktan birkaç yıl sonra, SBKP'nin 1981'deki 26.Kongresi'nde, büyümede Bölüm II'ye (Gurup B'ye) öncelik tanındı ve aynı öncelik, Rizkof yoldaşın 27. Kongre'ye sunduğu ekonomik raporda da vardır.

Beşincisi, bu kitap Bölüm I'e önceliği vurgularken, aynı zamanda tüketim malları miktarında paralel bir büyüme olacağını da belirtiyor:

"... Teknolojik ilerlemeyle, onun (Bölüm I'e büyümede öncelik yasasının - *İ.S.*) işleyişi, tüketici için üretimin hızlanmasının temelini döşer." (agy, s.367)

"Üretim araçları üretiminin güçlü bir biçimde büyümesi, tüketim malları üretimindeki yüksek büyüme hızlarını belirler. Üretim araçları üretiminin yıllık belli bir büyüme hızıyla sosyalist endüstrinin verimliliğini yükseltmek, tüketim malları üreten endüstrilerde daha yüksek büyüme hızlarını garantiler..." (agy, s.369-370)

Altıncısı, kitap, yukarıda söylenen bazı fikirlerle görünüşte çelişik bir değerlendirme yapıyor:

"... Sosyalizm altında üretim araçları üretimindeki büyüme, tüketim malları üretimini arttırma ve halkın refahını iyileştirme görevine bağımlı kılınır." (agy, s.367)

Son olarak, şunu belirtelim ki, bütün bu tartışma, şöyle bir mantık çerçevesinde yürüyor: Üretimi, üretim araçları üretimini

arttırarak genişletmek, ancak tüketim malları ve hizmetler pahasına, bunlarda bir azalmayla gerçekleşir.

"... Toplumun gelişmesi, üretimin çapını genişletmekle halkın tüketiminin aralıksız artması arasında en verimli bileşimi sağlama gerekliliği demektir. ...

"Birikimi ve tüketimi en verimli bir biçimde birleştirebilmek çelişkili bir süreçtir çünkü belirli bir anda birinin artması ötekinin azalması anlamına gelir." (*agy*, s.218)

Görüldüğü gibi burada ciddi bir teorik karmaşa vardır. Bunun yıllardır, ısrarla sürmesi, ekonomik planlama ve örgütlemeye ciddi eksikliklerle de bağlıdır ama herşeyden önce şununla bağlıdır: Emek verimliliğini, Sovyetler'in sosyalist gelişmesinin bugünkü aşamasında hem olanaklı, hem gerekli olan düzeye yükseltmedeki başarısızlıkla.

Tüketim malları kıtlığını, bunların üretim ve dağıtımındaki öteki sorunları gurup A'da (Bölüm I'de) üretimi arttırmakla gurup B'de (Bölüm II'de) üretimi arttırmak arasındaki "çelişki"yle açıklamak ve haklı göstermek çabası vardır. Sanki tüketim malları alanındaki sıkıntı, gurup A'ya (Bölüm I'e) öncelik vermekten kaynaklandı. Sanki, gurup B'ye (Bölüm II'ye) öncelik verince bütün bu sorunlar çözülecek!

Bize öyle geliyor ki, tüketim malları üretimi ve dağıtımının geri kalışı ve bu alandaki tüm eksiklikler, aksaklıklar, hiç de gurup A ile B arasındaki dengeden kaynaklanmıyor. Tam tersine, sorun, her iki guruptaki sorunlardan, başarısızlıklardan, eksikliklerden kaynaklanıyor ama bunlar kendini en çok gurup A'da açığa vuruyor.

Başka bir deyişle, tüketim alanındaki sorunlar ve eksiklikler, üretim alanındaki, ama en başta da üretim araçları üretimindeki sorunların ve eksikliklerin ürünüdür. Bu durumda gurup A'nın (Bölüm I'in) nesnel bir olgu olan önceliği, kendini tersinden

dayatıyor. Tüm eksiklikler, bozukluklar, *öncelikle* bu alandan kaynaklanıyor.

Tüketim malları üretiminin geride kalışını gurup A'nın öncelikli büyüme yasasına bağlamak en başta mantık olarak sakattır.

Eğer, üretimin teknik düzeyini yükseltmek sonsuz bir süreçse ve eğer komünizm üretim araçları üretiminin çok yüksek bir gelişme düzeyini gerektirirse, ama bu düzeye ancak tüketimin artması pahasına erişilebilirse, o zaman komünizme nasıl varılacak? Zira komünizm aynı zamanda tüketim malları bolluğunu da gerektiriyor. "Herkes işine göre" ilkesi, toplumsal üretim, üyelerinin tüm maddi gereksinimlerini karşılayabilir duruma ulaşmadan, nasıl "herkese gereksinimine göre" ilkesine dönüşecek? (abç-Ed.)

Açıktır ki, tüketim malı üretim ve dağıtımındaki sorunları, gurup A'nın önceliğiyle açıklayan mantık çıkmazdır. Üstelik komünizme geçişi de çıkmaza sokuyor. Çünkü sosyalizmin bir başka yasasını, "toplumsal emeğin verimliliğinde kesintisiz artış yasasını" dikkate almıyor. Bu teorik yanlışın kaynağı, emek verimliliğine ilişkin pratik eksikliklerdir. Bunlara bir sonraki bölümde daha geniş değineceğiz.

İşçinin Sesi sayı:310, 28 Temmuz 1986

V₉

"A Gurubu"na öncelik ne anlama geliyor?

Sovyet yazınının, A gurubu üretimine öncelik yasasını anlayış ve açıklayışında ciddi bir teorik karmaşa olduğunu geçen sayımızda belirtmiştik. Bu karmaşadan A gurubundaki büyümenin yalnızca B gurubundaki büyüme pahasına ve aynı şekilde B gurubundaki büyümenin de A gurubundaki büyüme pahasına olacağına ilişkin anlayış gelişti. Bu karışıklık nereden kaynaklanıyor?

*Herşeyden önce A gurubunun öncelikli büyüme yasasının sosyalizmin bir yasası olduğu söyleniyor. Ama gerçekte A gurubuna öncelik tüm sosyo-ekonomik formasyonların bir yasasıdır. Bu yasa, üretimin tüketime olan önceliğinin bir ifadesidir. Üretimle tüketimin ilişkisinden söz ederken Marks, üretimin "gerçekleşmenin (realizasyonun) başladığı nokta ve bu nedenle belirleyici aşama, tüm geri kalan süreci karakterize eden eylem aşaması" olduğunu vurguluyor. Marks, "üretim, dağıtım, değişim ve tüketim, tek bir bütünün halkaları, tek bir birimin değişik yönleridir" diyor. (abç-Ed.) "Üretim belirleyici aşamadır. ... Süreç daima üretimle yeniden başlar. Açıktır ki, değişim ve tüketim belirleyici elementler olamaz." (Marks, *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı*, İngilizce basım, s.199, 204-205) (abç-Ed.)*

Öte yandan, üretimin kendi içindeki belirleyici rolü Marks'ın tanımlamasıyla, iş aletlerini ve emeğin konusunu

⁹ *İşçinin Sesi*'nin introsu: Ayla Antepli yoldaşımızın SBKP MK Genel Sekreteri Gorbaçov yoldaşın 27.Kongre'ye sunduğu Politik Rapor'u değerlendiren yazısının V. bölümünü veriyoruz.

(toprak, su ve doğadan kendiliğinden temin edilen kaynaklar) içeren üretim araçları oynar. Marks her açıdan "önceliği" iş aletlerine ve onların içinde de "mekanik doğası olanlara" veriyor. (Marks, *Kapital*, İngilizce basım, c.I, s.179-180)

"İş aletlerinin kullanımı ve yapımı, bazı hayvan türlerinde nüve olarak bulunmasına karşın, asıl olarak insanın emek sürecine özgün birşeydir ve bu nedenle Franklin, insanı alet yapan hayvan olarak tanımlıyor. Kemik fosilleri eski hayvan türlerini belirlemede hangi önemi taşırlarsa, geçmişteki emek süreci aletlerinin kalıntıları toplumun ömrünü tamamlamış ekonomik biçimlerine ilişkin araştırmalarda aynı önemi taşır. *Yapılan şeylerin kendisi değil ama nasıl ve hangi aletlerle üretildiği, farklı ekonomik çağları ayırt etmemize yardım eder.* İş aletleri yalnızca insan emeğinin ulaştığı gelişme düzeyini sağlamakla kalmazlar, aynı zamanda o emeğin uygulandığı toplumsal koşulların göstergeleridir. Emek aletleri arasından mekanik doğada olanlar - ki bir bütün olarak alındığında, üretimin adeste ve kemikleri diye adlandırabiliriz - belirli bir üretim dönemine ilişkin boru, tekne, sepet, kavanoz vb. gibi yalnızca emek için gerekli materyalleri koymaya ya da taşımaya yarayan şeylerden çok daha fazla malzeme sağlar. ..." (agy, s.179-180) (abç-Ed.)

Üretime ve buradan da üretim araçlarına öncelik, her sosyo-ekonomik biçimlenmenin nesnel bir yasasıdır. Bu öncelik anlayışı, tarihsel materyalizmin başlangıç noktasıdır.

Aynı zamanda, üretim araçlarının özellikle de üretim aletlerinin gelişiminin önceliği, emeğin ve üretimin (emek üretkenliğinin) gelişimi için nesnel bir yasadır. Marks bu konuda şöyle diyor: "Emekte en küçük gelişme olduğu anda özel olarak hazırlanmış aletlere ihtiyaç doğar." (agy, s.179)

İkincisi, *üretim araçları üretiminin öncelikli büyüme yasası*

tam olarak kapitalizm altında işler:

"... Kapitalist toplumda üretim araçları üretimi, tüketim araçlarının üretiminden daha hızlı artar. Belirtildiği gibi bu, kapitalist üretimin, önceki dönemlerde yapılan üretimle ölçülemeyecek ölçüde üstün bir teknik düzeye ulaştığına ilişkin önermenin doğrudan bir sonucudur." (Lenin, "Sözümüne Pazar Sorunu Üstüne", *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.I, s.88)

Bu yasanın kapitalizm altında işleyişi

Üçüncüsü, üretim araçları üretiminin öncelikli büyüme yasası, kapitalizm altında antagonistik bir karakter taşır. Lenin, bu yasa "bir bütün olarak toplumsal üretime uygulandığında, sabit sermayenin değişken sermayeye oranla daha hızlı büyüme eğiliminde olması yasasıyla özdeştir" diyor.

Kapitalizm altında tüketim, üretim araçları sahipleri (kapitalistlerin kâr olarak aldığı) ya da işçiler olarak bireylere ödenen para miktarıyla belirlenir. İşçi sınıfının bir bütün olarak tüketimi, bir bütün olarak işçi sınıfına verilen ücretlerin miktarıyla (değişken sermaye) belirlenir. Ve kapitalistler tam da değişken sermayenin düşünülmesi, - mutlak, göreceli ya da ikisi birlikte - yoluyla üretim sürecinde yaratılan artık-değeri çoğaltmaya bakarlar.

Ücretlerin göreceli olarak düşürülmesi, yani üretim araçlarına oranla paylarının düşürülmesi, üretimin araçlarının gelişmesiyle gerçekleşir. Özellikle daha gelişmiş makinaların kullanılmasıyla emek üretkenliği geliştirilir ve böylece ücretlerin üretim araçlarına oranla değeri düşürülmüş olur. Marks tüm bu süreci nisbi (göreceli) artık-değer üretimi olarak adlandırıyor ve şöyle diyor:

"Ancak, bu temelde gelişen, tüm emeğin toplumsal

üretici gücünü arttırma yöntemleri, aynı zamanda, birikimi oluşturan unsurlar olan artık-değer ya da artık-ürün üretimini yükseltme yöntemleridir. Öyleyse, bunlar, aynı zamanda, sermayenin sermaye tarafından üretimi ya da hızlandırılmış sermaye birikimi yöntemleridir." (Marks, *Kapital*, c.1, s.624)

Öyleyse kapitalizmde, üretim araçlarının öncelikli büyümesi yasası, nisbi artık-değerin üretimi yoluyla, sömürü derecesinin sürekli artışı yoluyla işler. O halde bu yasanın kapitalizm altında işleyişi, işçi sınıfının refah ve çıkarlarına düşman, zararlı bir yöndedir.

Marks, bu yasanın kapitalizm altında işleyişinin olumsuz sonuçlarını kapitalist birikimin genel yasasında formüle etti. Üretim araçlarının ve emek üretkenliğinin gelişimi, üretim araçlarına yatırılan sermayenin (sabit sermaye) büyümesinde ve ücretlere ödenen sermaye miktarının (değişken sermaye) göreceli düşüşünde kendisini gösterir:

"Emeğe olan talep sermayenin bütünü tarafından değil de yalnızca onun değişken kısmınca belirlendiğinden bu talep, toplam sermayenin artışıyla birlikte önceleri farzedildiği gibi artma yerine sürekli azalır. Bu talep, toplam sermayenin büyüklüğüne oranla ve bu büyüklük arttıkça hızlanan bir şekilde artar. Toplam sermayenin büyümesiyle, onun değişken bileşeni ya da ona katılan emek de artar, yalnız bu artış sürekli azalan bir orandadır." (agy, c. I, s.629) (abç-Ed.)

"Değişken sermayenin toplam sermayeye oranla hızla azalışı, öteki kutupta – daha hızlı biçimde - çalışan nüfusun görünürdeki mutlak artışıyla ters bir şekilde biçimlenir. Ama gerçekte kapitalist birikimin kendisi, enerji ve düzeyiyle doğrudan orantılı bir şekilde suni bir işçi nüfusu, yani genişleyen sermayenin ortalama ihtiyacından daha büyük ölçüdeki bir nüfus, bu nedenle bir artık-nüfus üretir." (agy,

s.630)

"Bu yüzden, çalışan nüfus, sermaye birikimiyle birlikte kendisini suni yapan ve artık-nüfusa dönüştüren araçları da üretir ve bunu giderek artan bir ölçüde yapar. Bu, kapitalist üretim biçimine özgü bir nüfus yasasıdır." (agy, s.631-632)

"İşçi sınıfının bir kesiminin öteki kesiminin aşırı çalışması yüzünden işlevsizliğe mahkum edilmesi, tekil kapitalistleri zenginleştirme aracı olur. Bu aynı zamanda toplumsal birikime denk düşen bir ölçekte endüstri yedek ordusu üretimini hızlandırır. Görece artık-nüfusun biçimlenmesinde bu ögenin ne kadar önemli olduğunu İngiltere örneği gösteriyor. İngiltere'nin emekten tasarruf etmek için devasa teknik olanakları var. Bununla birlikte, emek rasyonel bir miktara düşürülüp işçi sınıfına yaş ve cinsiyete göre pay edildiğinde, çalışan nüfus, ulusal üretimi şimdiki ölçeğinde sürdürmede mutlak olarak yetersiz kalacaktır. Şimdi 'üretken olmayan' işçilerin büyük çoğunluğunu, 'üretken' yapmak gerekecektir." (agy, s.636-637)

"Toplumsal zenginlik, işleyen sermaye, onun büyüme enerjisi ve düzeyi ve bu nedenle de mutlak proletarya yığını ve onun emeğinin üretkenliği ne derece büyükse, endüstri yedek ordusu da o derece büyüktür. Sermayenin genişleme gücünü geliştiren aynı nedenler, onun emrindeki işgücünü de geliştirir. Onun için, endüstri yedek ordusu, zenginliğin potansiyel enerjisiyle birlikte artar. Ancak, aktif emek ordusuna oranla bu yedek ordu ne derece büyükse, konsolide olmuş artık-nüfus kitlesi - ki sefaleti emeğin kullanımıyla ters orantılıdır - o derece büyüktür.

"Son olarak ... endüstri yedek ordusunun yaygınlığı ölçüsünde resmi yoksulluk da artar. Bu kapitalist birikimin

mutlak genel yasasıdır. Bu yasa da tüm diğer yasalar gibi, işleyişini birçok koşula göre ayarlar ama burada bunların analizi bizi ilgilendirmiyor." (*agy*, s.644)

"Toplumsal emek üretkenliğinin gelişmesi sayesinde, sürekli azalan oranda insan emeği harcayarak, giderek artan oranda üretim aracını devreye sokmayı mümkün kılan bu yasa, işçinin üretim araçlarını değil de üretim araçlarının işçiyi kullandığı kapitalist toplumda tamamıyla tersine dönüşür ve şöyle ifade edilir: Emek üretkenliği büyüdüğü ölçüde işçilerin çalışma araçlarına olan basıncı da büyür ve onların varoluş koşulları - yani, işgüçlerini başkalarının zenginliği ya da sermayenin genişlemesi için satma koşulları - daha güvencesiz olur. Üretim araçlarının ve emek üretkenliğinin üretken nüfustan daha hızlı arttığı gerçeği, kendisini, kapitalist anlamda şu ters biçimde ifade eder: Çalışan nüfusun artışı, bu artışın kullanılabileceği koşullardan daha hızlıdır." (*agy*, s.644-645)

Dördüncü olarak, bu yasanın kapitalizm altında antagonistik işleyişinin, işçi sınıfının tüketiminde buna denk düşen bir azalmaya götürmediğini belirtmek gerekir. Bu yalnızca kriz dönemlerinde olur. "Normal" koşullar altında, bu yasa, işçileri tüketim araçlarından yoksun bırakarak değil ancak bu tüketim araçlarını ucuzlatarak işler:

" ... Emek gücü dahil tüm metalar tam değerinde alınıp ve satılır. Buradan hareketle işgücünün ya da işgücü değerinin üretimi ya da yeniden üretimi için gerekli emek zamanı, işçi ücretinin iş gücü değerinin altına düşürülmesiyle azaltılamaz. Bu ancak bu değer kendisindeki bir düşmeyle olur. Belirli bir iş günü uzunluğu içinde artık-emek zamanının uzunluğu zorunlu olarak gerekli emek zamanının kırpılmasından doğar, yoksa sonraki öncekinden doğmaz.

"Ancak işgücü değerindeki bu düşüş, önceden on saatte üretilen aynı yaşama gereksinimlerinin şimdi dokuz saatte üretilebileceğini gösterir. Bu da emek üretkenliğindeki bir artış dışında imkansızdır. Diyelim ki, verili aletlerle, bir ayakkabı üreticisi bir çift ayakkabıyı oniki saatte üretiyor. Eğer aynı zaman süresi içinde iki çift üretmesi gerekirse, emek üretkenliğini iki katına çıkarmalıdır. Ve bu da aletlerinde, çalışma biçiminde ya da her ikisinde değişiklik yapmadan gerçekleşemez. Öyleyse, üretim koşullarını yani ayakkabı üreticisinin *üretim biçimini ve emek sürecinin kendisini devrimcileştirmek* gerekir." (agy, s.314) (abç-Ed.)

"İşgücü değerinde bir düşüş sağlamak için, ürünleri işgücü değerini belirleyen emek üretkenliği, bu endüstri dallarında artmalı ve bunlar ya geleneksel yaşam araçları sınıfına ait olmalı ya da bu araçları sağlayacak yerleri mümkün kılmalıdır." (agy, s.315)

"*Metaların değerleri emek üretkenliğiyle ters orantılıdır.* İşgücü de, aynı şekilde metaların değerlerine bağlı olduğundan böyledir. Nisbi artık-değer ise tersine bu üretkenlikle doğru orantılıdır. Üretkenliğin artışıyla artar, azalışıyla azalır. Paranın değeri sabit farzedildiğinde 12 saatlik ortalama toplumsal işgünü her zaman aynı yeni değeri üretir. 6 şilin. Bu miktarın artık-değer ve ücretler arasında nasıl pay edildiği bunu değiştirmez. Ancak artan üretkenlik sonucu yaşam gereksinimlerinin değeri düşerse ve işgücünün günlük değeri 5 şilinden 3 şiline düşerse artık-değer 1 şilinden 3 şiline çıkar. İşgücü değerinin yeniden üretimi için 10 saat gerekliydi, şimdi yalnızca 6 saat gerekiyor. 4 saat boşta kalıyor ve bu 4 saat artık-değer bölmesine katılabilir. Öyleyse, metaları ucuzlatmak, bu ucuzlama yoluyla işçinin kendisini ucuzlatmak için sermayenin emek üretkenliğini arttırmaya doğru sürekli

bir eğilimi vardır." (agy, s.319)

Böylece, emek üretkenliğinin ve üretim araçlarının gelişimi tüketim malları üretimi alanında da yer alır, ve almalıdır. Bu, aynı zaman birimi içinde ve aynı emek miktarıyla daha çok ve daha ucuz tüketim maddelerinin üretimine götürür.

Lenin, üretim araçları üretiminin, tüketim maddeleri üretiminden "bağımsız" yer aldığına ilişkin Narodnik düşüncüyü şiddetle eleştiriyor:

"Anlaşılabilir mi ki, V'nin C'ye oranını¹⁰ düşüren teknik ilerleme, II. bölümü tam bir durgunluk durumunda bırakıp yalnızca I'de ifadesini bulsun? Bu, yani II. bölümde hiç de birikim olması gerekmediği düşüncesi, her kapitalistten, işletmesini yıkıntının acıları üzerine genişletmesini isteyen yasalarla, kapitalist toplumu yönlendiren yasalarla uygunluk içerisinde midir?" (Lenin, "Sözümüne Pazar Sorunu Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.I, s.88)

Bu nedenle Lenin, üretim araçları üretiminin "önceliğinden" ya da hakimiyetinden, onun tüketim araçları üretiminden daha hızlı arttığının anlaşılması gerektiğini söylüyor. Bu üstünlüğün çelişkili bir özellik taşıdığı kapitalizmde bile, her iki üretim alanı birlikte büyür. *Birisi öteki pahasına büyümmez.* Tüketimin gelişimiyle çelişkiye giren üretim araçlarının kendisi değildir. Üretim araçlarının özel mülkiyeti ve bunların artık-değer üretimi amacıyla kullanımı, giderek artan bir şekilde büyüyen yedek endüstri ordusunu yaratarak, bir bütün olarak işçi sınıfının tüketimiyle çelişkiye düşer.

¹⁰ Derleyeninin notu: **V**, değişken sermayeyi, **C** ise sabit sermayeyi anlatır.

A gurubunun öncelikli büyüme yasasının sosyalizm altındaki işleyişi

Beşinci olarak, bu bizi, üretim araçlarının öncelikli büyüme yasasının sosyalizm altında nasıl işlediği sorusuna getiriyor. Açıktır ki, bu yasa işler ve işlemelidir ve bu işleyiş olmadan komünizme geçiş olanaksızdır. Üstelik bu yasa, kapitalizm altındaki işleyişine özgü antagonistik özellik ve zararlı etkileriden arınmış bir şekilde, emek üretkenliğini arttırmaya yönelik tüm yararları ve daha fazlasıyla işlemelidir. Çünkü bu, işçilerin devlet yoluyla üretim araçlarının sahibi olduğu ve onları kullandığı bir toplumdur. Bu büyüme, yalnızca onların çıkarlarına çalışabilir. Sosyalizmde, üretim araçlarının sürekli gelişimini ve emek üretkenliğinin büyümesini getiren şey, göreceli artık-değer üretimi, kâr arayışı değildir. Bu, işçi sınıfı devleti tarafından anlaşıldığı ve uygulandığı kadarıyla toplumun gereksinimleridir Aynı şekilde, tüketim malları üretiminin büyümesini belirleyen, işgücünün değerini düşürme ya da kapitalistler arasındaki rekabet değildir. Devlet başlıca tüm üretim araçlarına sahip olduğunda, bütün işletmelere sahip olup ya da kontrol ettiğinde ve tüm üretim ve tüketim alanlarındaki gelişme merkezi planlamayla düzenlendiğinde, herhangi tekil bir alandaki büyüme ve gelişme ilk olarak bütün ekonominin büyüme ve gelişmesine bağlı, ondan sonra bu tekil alanın bütünü içinde işgal ettiği yere bağlıdır

Başlangıç noktamız olarak burada, *Gotha Programının Eleştirisi*'nde Marks'ın "emeğin kazanımlarının adil dağılımı" fikrine eleştirisini alalım.

Marks, emeğin kolektif sonuçlarının - toplam toplumsal ürün olarak adlandırıyor - dağıtımına gelmeden önce, nasıl bu toplamdan bir dizi şeyin çıkarılması gerektiğini gösteriyor. Bölümü tümünden aktaralım:

"Bundan çıkarılması gerekenler:

"*Birincisi* eskimiş üretim araçlarını yenilemek için kullanılacaklara,

"*İkincisi*, üretimin genişlemesi için yapılacak eklemelere,

"*Üçüncüsü*, kazalar, doğal afetler vb. sonucu yer değiştirmelere karşı teminat olacak yedek ya da sigorta fonları, 'emeğin azalmayan sonuçları'ndan bu çıkarmalar ekonomik bir gerekliliktir ve büyüklükleri mevcut güç ve araçlarca ve kısmen de hesaplama ve ihtimallerle belirlenir. Ancak hiçbir şekilde eşitlemeyle hesaplanamazlar.

"Geriye, tüketim aracı olarak hizmet görecekt, toplam ürünün öteki kısmı kalıyor.

"Bu bölüm bireylere bölüştürülmeden önce, yine çıkarılması gereken vardır.

"*Birincisi, üretime ait olmayan genel yönetim masraflarıdır.*

"Bu kısım, en başından itibaren, bugünün toplumuyla kıyaslandığında, anlamlı bir şekilde sınırlandırılacak ve yeni toplumun gelişimi oranında azalacaktır.

"*İkincisi*, okullar, sağlık hizmetleri vb. *ortak karşılanacak ihtiyaçlar için ayrılan kısımlardır.*

"Bugünkü toplumla karşılaştırıldığında bu kısım oldukça büyür ve yeni toplumun gelişmesiyle daha da büyür.

"*Üçüncüsü, çalışamayacak durumda olanlar için ayrılan fonlardır. ...*

"Ancak şimdi, programın Lasal'ın etkisi altında, dar biçimde, yalnızca ondan söz ettiği 'dağıtım'a geliyoruz. Yani, kooperatif toplumun tekil üreticileri arasında pay edilen

tüketim araçları kısmı.

"(...)

"Burada komünist toplumdaki, ancak, kendi temelleri üzerinde gelişen değil de tersine, kapitalist toplumun bağrından çıkan komünist toplumdaki söz ediyoruz. Öyle ki, ekonomik, moral, entellektüel, her açıdan, hâlâ, bağrından çıktığı eski toplumun izleriyle damgalıdır. Bununla uyumlu şekilde, tekil üreticiler, toplumdaki - gerekli çıkarmalar yapıldıktan sonra - ona verdiği kadar geri alır. Topluma verdiği, onun tekil emek miktarıdır. Örneğin, toplumsal işgünü tekil çalışma saatlerinin toplamından oluşur. Tekil üreticinin tekil emek zamanı, toplumsal üretime katkıda bulunduğu, onu paylaştığı kısmıdır. O, toplumdaki, şu kadar emek miktarı harcadığına ilişkin bir belge alır (ortak fonlara ayrılan emeği çıkarıldıktan sonra) ve bu belgeyle, toplumsal tüketim araçları stokundan aynı emek miktarının karşılığı kadar çeker. Topluma bir biçimde verdiği aynı emek miktarını bir başka biçimde geri alır."

Açıktır ki, bireysel tüketimin (buradan da, bireysel tüketim malların üretiminin gelişme düzeyi ve ölçüsü, böyle bir toplumda, birincisi toplam toplumsal ürünün büyüklüğü ve ikinci olarak da, bunun nasıl dağıtılacağı sorundur. Yine açıktır ki, toplam toplumsal ürünün tek bir merkezden dağıtıldığı böyle bir sistemde, üretim ya da tüketimin herhangi bir alanı ya da alanları, bireysel tüketim üzerinde öncelik taşır.

Sorunun, yalnızca üretim araçlarının yenilenmesi ve gelişimi için ücretlerden bir indirim sorunu değil "ekonomik bir gereklilik" olarak ilk önceliğin buraya verilmesi sorunu olduğu açıktır. Ancak, bireysel tüketim aynı zamanda tüm toplumsal ürünle ve içinde dağıldığı tüm diğer alanlara göre ölçülmelidir.

Marks'ın söylediklerini, Sovyetler Birliği'ndeki şimdiki

duruma, bu açıdan, nasıl uygulayabiliriz?

Çelişki başka yerde yatıyor

Marks'ın söylediklerine ek olarak şunları gözönünde tutabiliriz:

1. Açıktır ki, üretim araçlarının yenilenmesi ve üretimin genişlemesi için yapılan harcamalar, bilimsel ve teknolojik ilerleme dönemlerinde, yeni, gelişmiş ve pahalı makinaları da kapsamak üzere artacaktır. Aynı şekilde, açıktır ki, belli bir zaman dilimi içinde, toplam toplumsal ürünün artmasına etkide bulunacaktır.

2. Marks, toplam toplumsal ürünün genel idari harcamalara ayrılan parçasının "büyük ölçüde sınırlandırılacağını" tahmin ediyor. Sovyetler Birliği'nde bu tahminin gerçekleştiğini sanmıyoruz.

Tersine, *bu ülkedeki bürokrasinin yoğunluğu* biliniyor. Bunun toplum ve toplam toplumsal ürün üzerindeki yükü ciddi ölçülerdedir. Ve bu, bürokrasi için gerekli harcamalardan çok daha ötelere gitmektedir. Bu harcamalar, Gorbaçov yoldaşın raporunda söz ettiği gibi, ekonomi ve planlama organlanca yaratılan "suni işler" de gözönünde tutulursa oldukça büyüktür.

Buna ek olarak, *raporda geniş bir şekilde açıklanan şey bürokrasinin önemli bir kesiminin Sovyetler Birliği'nde üretimin gelişmesini engellediği gerçeğidir.* (abç-Ed.) Raporda, hiçbir şey, ekonomi bakanlıklarının bu konuda oynadığı rol kadar şiddetle eleştirilmiyor. Birkaç örnek verelim:

"Vitrin süsleme ve içeriğe yönelik önlemler yerine palyatif önlemler kullanımının önüne geçmek özel önemdedir. Bakanlık ve teşkilatların, modernizasyon kisvesi altında yeni fırsatlar yarattığı, bunları günü geçmiş aletlerle doldurduğu ve üretimin daha üst ekonomik-teknik düzeye yükselmesini

sağlamayan masraflı projeler hazırladığı rahatsız edici durumlar vardır.

"İşte bu yaklaşıma bir örnek. Dizel lokomotifleri için motor yapan Bryansk motor yapım atölyesi, şimdi 140 milyon rublelik alet yenileme programının ortasındadır. Bu kapasitenin modernizasyonu ne sonuç getirecektir? Şu çıkıyor ki, program ileri teknoloji girişini sağlamıyor. İşçi sayısı şimdiden 1000 kadar artmıştır ve işletmenin geliri düşmüştür. Daha kötüsü, yeni kapasiteyi - daha verimli bir model çizilip denendiği halde - günü geçmiş bir motor için kullanmayı düşünüyorlar.

"Ağır Makina Endüstrisi Bakanlığı ve Demiryolu Bakanlığı yönetiminin bu konudaki konumu ne anlama geliyor? Açıktır ki, bazı yoldaşlar önlerindeki derin önemdeki görevin önemini kavramayı başaramamışlardır. Bunlar, partinin modernizasyon politikasını ve hızlı bilimsel ve teknolojik ilerlemeyi sarsıcı anlayışlar olarak mahkum edilmeyi hak ediyor." (27. Kongre Raporu, s.33-34)

"Sektöre) Araştırma Enstitüsü'nün çalışmalarını yoğunlaştırması ve bilimsel, teknolojik ilerlemeyi hızlandırmaya katkısının arttırılması için adımlar atılıyor. Ancak bu süreç çok yavaş işliyor. Birçok enstitü hâlâ bakanlık personelinin eklentisi durumundadır. Bölüm çıkarlarını desteklemeleri, bürokratik işlere ve kağıtlara boğulma durumları az rastlanır bir durum değildir. Bilimi üretime yaklaştırma, araştırma enstitülerini üretime katma ve araştırma ve üretim birlikleri sorunları, Haziran konferansında güçlü bir biçimde dile getirildi. Kimlerin buna karşı çıktıklarını, bakanlıkların ve onların parti komitelerinin bu konuda ne tutum aldıklarını ve hayatın istemlerine nasıl tepki gösterdiklerini açıkça belirlemeliyiz.

"Üzüntü vericidir ki, hiç de az olmayan sayıda bilimsel buluş ve icatlar yıllarca ve hatta bazan onyıllarca pratik uygulama bulamıyor. Birkaç örnek vereyim.

"Sovyet bilim adamlarının 30 yıl önce bulduğu yıpranma karşıtı etki, sürtünmeye açık makina parçasının hizmet süresinde büyük artış getiren, özünde yeni bir yağlama aletinin gelişimini getirdi. Milyonlarca rublelik tasarruf getirebilecek bu buluş, SSCB Petro-Kimya Endüstrisi Bakanlığı'nın ve bir dizi diğer bakanlık ve teşkilatların konuya duyarsızlığı nedeniyle henüz geniş çapta bir uygulama alanı bulamadı.

"On yıla yakın bir süredir yeni icat edilen, makinaları en güç koşullarda daha güvenilir yapan, sürtünmeye karşı millerin yaygın ölçüde kullanılmayışından Motorlu Araçlar Endüstrisi Bakanlığı ve Planlama Teşkilatı sorumlu tutulmalıdır. Makina Aletleri Endüstrisi Bakanlığı, madencilik ve başka alanlarda hidrolik tekniğin yaygın kullanımını, emek üretkenliğini birkaç katı arttırmayı ve çalışma koşullarını iyileştirmeyi mümkün kılan hidrolik motorların yapımını sorumsuzca durdurdu." (*agy*, s.35)

3. Görüldüğü gibi, Marks'ın okul, hastahane hizmetleri gibi ortaklaşa doyurulan ihtiyaçlara ayrılan masrafların artacağı yönündeki tahmini gerçekleşmiştir. Eğitim ve tıbbi tedavi Sovyetler Birliği'nde kolayca sağlanabilir ve parasızdır. Bu, Sovyetler Birliği'nin büyük başarılarından biridir ve hiçbir kapitalist ülkeyle kıyas kabul etmez bir ölçüdedir. Marks'ın sözleri Sovyetler Birliği'nde bu alanda geçerlidir:

"Üretici, özel birey oluş kapasitesiyle kaybettiği değerden toplum üyesi oluş kapasitesiyle doğrudan üyesi oluş kapasitesiyle doğrudan ya da dolaylı yararlanır." (Marks, *Gotha Programı'nın Eleştirisi*)

4. Şimdiye dek değindiğimiz noktalara kısaca bakarsak:

1. numara toplumun üzerinde bir yük sayılamaz. Çünkü üretim araçlarını geliştirmek ve emek üretkenliğini arttırmakla, toplum tarafından yapılan yatırımı fazlasıyla geri öder. Bu yüzden "önceliği" vardır ve olmalıdır. Kollektif ya da bireysel tüketimle bir çelişkisi yoktur.

Ancak, öte yandan 2. numara hem üretim hem de tüketimle doğrudan çelişkilidir. Kaynakları üretimden alıkoyar ve onları telef eder ve gördüğümüz gibi, aynı zamanda, üretimi engeller.

Ancak bu örnek, Marks'ın sözünü etmediği, ancak Sovyetler Birliği'nde toplum üzerinde büyük bir rol oynayan üretken olmayan ve kaynakları telef edici örneklerden yalnızca biridir.

Gorbaçov yoldaşın okuduğu raporda, "ekonomik büyüme rezervlerini harekete geçirme" başlığı altında büyük bir bölüm vardır. Ancak bu bölüm gerçekte, makinalar ve emeği içeren üretim kaynaklarının büyük çapta telef oluşuyla ilgileniyor.

Gorbaçov yoldaş aşırı bir zararın olduğu dört alanı tartışıyor:

1. Sabit üretim yataklarının (fabrika, makina) düşük kapasitede kullanımı:

"Ülkemiz bütün olarak her yıl, olması gerekenin altında gerçekleşen kapasite nedeniyle milyarlarca ruble değerinde endüstriyel çıktı kaybediyor. Planlama ve ekonomi organları ve işletmelerdeki işçi kolektifleri, mevcut kapasitenin planlanan düzeyde işlemesi için mümkün olan herşeyi yapmalıdır." (27. Kongre Raporu, s.51)

2. Parça dağıtımı:

"Parça dağıtımı gerekliliğini karşılama eksikliği başka bir engeldir. Bir yerdeki bu tür bir aksama tüm ulusal ekonomide dalgalanma yaratır ve verimi düşürür. İstikrarsız

retimın zararları da elle dokunulabilecek bir düzeydedir. Ay başlarında, birçok fabrikanın çalışmaktan çok atıl kaldığı bir sır değildir. Ay sonlarında ise kalite düşüklüğüyle sonuçlanan tam bir acelecilik vardır. Bu kronik hastalığın kökü kazınmalıdır." (agy, s.51)

3. Yzeyssel işler:

"Bazı ekonomi menejerleri insan gücü sıkıntısından şikayet ediyorlar. Sanırım şikayetler çoğu durumda temelsizdir. Soruna daha yakından bakarsanız emek sıkıntısı olmadığını görürsünüz. Ancak, düşük emek üretkenliği, yetersiz iş örgütlenmesi ve etkin olmayan teşvik sistemleri vardır. Buna, ekonomi ve planlama organlarınca yaratılan yzeyssel işleri ekleyin. şurası çok iyi bilinen bir gerçektir ki, işletmelerimiz ve proje ofislerimizin ve araştırma enstitlerimizin bir kısmı, aynı iş için, başka lkelerdeki karşıtlarına göre oldukça fazla personele sahiptir." (agy, s.51)

4. Düşük kalite düzeyleri:

"Proje aksaklığı, teknolojiden sapma, düşük kalite materyal kullanımı ve kötü sonul işlem yüzünden büyük maddi ve moral kayıplar vermeyi sürdürüyoruz. Bu makina ve aletlerin güvenilirlik ve hassaslığını etkiliyor ve tüketicinin mal ve hizmet talebini engelliyor. Geçen yıl milyonlarca metre kumaş, milyonlarca çift ayakkabı ve diğer pek çok tüketim maddesi geri gönderildi ya da düşük kalite mal olarak damgalandı. Kayıplar ciddidir: Zıyan olan hammaddeler ve zıyan edilen yüzbinlerce işçinin emeği. Hatalı ya da düşük kalite mal üretimini bertaraf etmek için radikal önlemler alınmalıdır. Parasal ve idari etkiler ve yasalar, bu amaç için tüm gcle uygulanmalıdır. Ayrıca, ürünün kalitesine ilişkin özel bir yasa çıkarmaya gereksinim vardır." (agy, s.52-53)

Gorbaçof yoldaşın bu bölümde yaptığı gözlemler ziyanın ölçüsünü vermeye yetiyor: Ağır endüstrinin varolan kapasiteyi tam olarak kullanması bile, gerçekten ürünün artış hızını iki katına çıkaracaktır. Gorbaçof yoldaş bu konuda şöyle diyor:

"Bu yılki büyümenin hemen hemen tümü artan emek üretkenliği ve azalan materyal ve enerji tüketiminden gelecektir." (agy, s.52)

5. Marks'ın o zaman göremediği toplum ve toplam toplumsal üretim üzerindeki diğer bir yük de savunma harcamalarıdır. Raporda, bu konuda bir rakam yoktur. Savunma harcamaları konusunda resmi Sovyet rakamları, genellikle, gayri safı milli hasılanın yüzde 4-5'i kadardır. Batının bu konudaki tahminleri ise yüzde 10-20 arasında değişmektedir. Ne olursa olsun, *savunma harcamalarının Sovyet toplumu ve ekonomisi üzerinde ağır ve giderek artan bir yük olduğu* açıktır. (abç-Ed.)

6. Bütün bunlara ulusal çapta ekonominin örgütlenmesi, planlama ve iş yönetimi alanlarındaki eksiklik ve sorunlar eklenmelidir. Gorbaçof yoldaş, bu sorunlara ayrı bir bölüm ayırıyor. Biz bunlara daha sonra döneceğiz.

7. Son olarak, üretim ve toplumun alt yapısını geliştirmeye yönelik masrafları ekleyebiliriz. Bunlar yol, demiryolu, havaalanı yapımı, iletişim ağı, elektrik enerjisi vb. yatırımları içerir.

Bütün bunlardan açıkça görülüyor ki, bireysel tüketim maddelerinin üretim ve tüketimi alanına gelmeden önce, toplam toplumsal sermayeden çıkarılacak çok şey vardır. *Üretim araçlarının üretimiyle, tüketim araçları üretimi arasında kalıcı bir çelişki yoktur. Üretim araçları üretimi tüketim araçları üretimi pahasına olamaz, tersine üretim araçları üretiminin gelişimi, tüketim maddeleri üretiminin gelişmesini mümkün kılar, onu teşvik eder. Toplumsal ve bireysel tüketim arasında bir çelişki söz konusu değildir. Marks'ın söylediği gibi, bir alandaki kayıp öteki*

alandaki kazanımdır. (abç-Ed.)

Ancak, ister toplumsal ister bireysel olsun, üretim ve tüketimle bürokrasi kaynakları telef etme, hatalı yönetim, kötü planlama ve örgütlenme ve savunma harcamaları arasında keskin bir çelişki vardır. A gurubu ve B gurubundaki, yani üretim ve tüketim alanındaki eksiklik ve kusurlar, tüm bu faktör ve eksikliklerle, kapitalizmin baskıcı kalıntılarıyla sıkı sıkıya bağlı olan emek üretkenliğini geliştirmedeki başarısızlıklarla açıklanabilir. Bütün bunlar hep birlikte toplum üzerinde büyük bir yük oluşturuyor ve bu yük sosyalizmin daha fazla gelişmesini engelliyor.

Gorbaçof yoldaşın ziyandan, hatalı yönetimden, kötü planlama ve örgütlenmeden kaynaklanan kayıpları azaltma amacını koyduğu açıktır. Aşağıda bunu nasıl gerçekleştirmeyi planladığını göreceğiz.

Şimdi sosyo-ekonomik gelişmenin ivmesi, stratejisi açısından anahtar rol oynayan bilimsel ve teknolojik ilerleme temelinde, ulusal ekonominin modernizasyonu için Gorbaçof yoldaşın koyduğu plana ilişkin görüşlerimizi özetlemeye çalışalım.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Gorbaçof yoldaş, tüketim malları üretimine "en büyük önceliği" vermek ve "pazarı çok çeşitli mal ve hizmetlerle doyurmaktan" söz ediyor ama buna nasıl erişileceği sorusuna pek fazla değinmiyor. Bu tutum, tüketim mallarının üretim ve dağılımı sorunlarına gerekli özen ve önceliğin pratikte verilip verilmeyeceği sorusunu gündeme getiriyor.

Bu sorunun ciddi bir sorun olduğunu birçok açılardan belirtmiştik. Kısaca özetleyecek olursak, Sovyet emekçi halkının yaşam düzeyi ve kalitesi açısından, toplumsal gerginliklere yol açan geniş bir *parti, hükümet görevlileri ve menejerler katmanına tanınan özel ayrıcalıklar ve özel dükkanlar* açısından, *rüşvet, çürüme ve karaborsanın beslenmesini sağlayan atmosfer* açısından sorunu ele almıştık. (abç-Ed.)

Bütün bunlar Sovyet toplumu üzerinde büyük bir yük oluşturmakta, sosyo-ekonomik gelişmesini geciktirmektedir.

Bu gerçek, tüketim mallarının üretim ve dağılımındaki aksaklık ve bozukluklar, herkese çalışmasına göre dağılım yasasının işleyişini sarmaya meylettiği anlaşıldığında özellikle açığa çıkar. Bu da, dönüp emek üretkenliğinin gelişimini geride tutmaya katkı yapar.

Teorik olarak, tüketim mallarının üretimi ve dağılımı alanındaki sorunlar ve gelirle harcamalar arasındaki uçurum, üretim araçları üretiminin öncelikli büyüme yasasına referans verilerek açıklanamaz. Üretim araçları üretiminin öncelikli büyüme yasası, sosyalizm altında, tüketim malları üretiminin büyümesiyle çelişmez, onu mümkün kılar.

Tüketim malları eksikliği sorununa toplam toplumsal üretimin dağılımı açısından yaklaşmak gerekir. Marks'ın getirdiği temel şemaya göre, *asıl çelişkinin*, üretken olmayan değişik alanlara yapılan harcamalarla üretim araçlarının ve yaşama gereçlerinin üretimine yapılan harcamalar arasında olduğu açıktır.

Üretken olmayan alana girenler arasında, Marks'ın sosyalizmde payının büyüyeceğini söylediği, toplumsal ihtiyaçları karşılayan ve bir bütün olarak topluma katkısı olan harcamalar (sağlık, eğitim, çalışmayacak durumda olanların bakımı vb.) ve Marks'ın sosyalizmde payının azalacağını söylediği yönetsel

harcamalar bulunur. Buna biz savunma harcamaları ve ziyanın getirdiği kayıplar gibi Sovyetler Birliği'nde büyük rol oynayan şeyleri de ekledik.

Bütün bunlardan aşağıdaki sonuçları çıkarabiliriz:

1. *Bireysel* tüketim araçları üretiminin görece yavaş büyümesi, sosyalizmin ayırd edici bir özelliğidir. Çünkü burada öncelik, toplumsal tüketim gereksinimlerini karşılamaya yönelik üretimin büyümesinedir. Bu, Sovyet yazınının haklı olarak vurguladığı, unutulmaması gereken bir noktadır. Bireysel tüketim mallarının üretimi (açık gereksinimler dışında) öncelikler listesinin altında gelir.

2. Ancak, Sovyetler'de olan yalnızca üretim araçlarının ve toplumsal tüketim araçlarının, bireysel tüketim araçları üretimi üzerindeki önceliği değildir. Bu alanlar büyür ve büyümelidir. *Sorun, Marks'ın sosyalizmde küçüleceğini söylediği, üretken olmayan alanın Sovyetler Birliği'nde büyümesidir. (abç-Ed.)* Bunların en başında *yönetim harcamaları* geliyor. Bu, bütün bir menejerler, direktörler, memurlar. ve planlamacılar katmanını içeriyor. İkinci olarak, Marks'ın şemasında olmayan *savunma* harcamaları vardır. Üçüncü olarak, ziyan, kötü yönetim ve kötü planlamadan kaynaklanan masraflar ki, bunların büyük bir rol oynadığı Gorbaçof yoldaşın okuduğu rapordan anlaşılıyor. Birinciyle üçüncü arasında yakın bir iç bağlantı vardır.

3. Tüm bu üretken olmayan harcamalar, bir bütün olarak toplum üzerinde, üretim ve tüketimin gelişmesi üzerinde büyük bir yükür. Bunlar Sovyetler Birliği'nin karşı karşıya olduğu başlıca iki soruna indirgenebilir.

Birincisi içsel bir sorundur. *Bürokrasinin* hem kendisinin ekonomik bir yük olarak ve hem de ekonomik gelişmeyi, toplumsal ve siyasal hayatın gelişimini (demokrasinin gelişimi) geciktirici bir faktör rolü oynaması sorunudur.

Diğeri ise uluslararası bir sorundur. Bu da tek bir sosyalist ülke ya da sosyalist ülkeler topluluğunun, henüz kapitalizmin ve emperyalizmin egemen olduğu bir dünyada yaşaması ve savunulması sorunudur.

Bu iki sorunun, sosyalizm altında tam olarak çözülmesi mümkün değildir. Sınırlandırılabilmesi ve çözümlerine doğru adımlar atılabilmesi ise yalnızca ve yalnızca Sovyetler Birliği'nde demokrasinin gelişmesi ve bir bütün olarak dünyada sosyalist devrimin ilerleyişiyle mümkündür.

4. Hızlandırma stratejisine dönersek. Sorun, varolan temelde hızlandırmanın yani bürokrasinin boyutlarını, gücünü ve oynadığı geri çekici rolü demokrasinin gelişmesini sağlayarak azaltmaksızın, özellikle tüketim ve emek üretkenliği alanlarındaki sorunları hafifletmek yerine onların yoğunlaşıp yoğunlaşmayacağı sorunudur.

5. Söylediğimiz gibi, rapordaki eleştiriler, özellikle de bu bölümde yer alanlar gösteriyor ki SBKP ve Gorbaçof yoldaş sorunların çok iyi farkındadırlar. Gelecek sayımızda ekonominin yönetimi, toplumsal siyaset, demokratikleşme ve partiyle ilgili sorunlarla başetmek için neler önerdiklerini göreceğiz. Ancak, önce Sovyet ekonomisinin en sorunlu sektörlerinden birine, tarım sektörüne bakmamız gerekecek.

İşçinin Sesi sayı:311, 18 Ağustos 1986

VI¹¹

Yiyecek sorununun çözülmesi: Acil bir görev

Önümüzdeki dönem Sovyet ekonomisi ve partinin ekonomik siyasetinin ana hatlarını tartışırken, Gorbaçov yoldaş yiyecek sorununa ikinci yeri veriyor. Gorbaçov yoldaşın bu sorunun çözümü için yaptığı önerilere bakmadan önce birkaç noktayı belirtmek yararlı olur.

Bazı noktalar

Birincisi, Sovyet halkına yeterli ve çeşitli miktarda yiyecek sağlama sorunu, SBKP'nin yıllardır bilincinde olduğu ve çözmeye çalıştığı *kronik bir sorundur*. Bu sorunun derin tarihsel kökenleri vardır ve sorun 1917'den bu yana da sosyalist devletin gündemindedir. *Yiyecek sorunu devrimin çözülmemiş bir sorunudur*.

İkincisi, yiyecek sorunu Sovyetler Birliği'nin genel ekonomik durumundan kaynaklanıyor ve ekonominin genel sorunlarının (durgunluk, lagarlık, geri kalma) bir parçası oluyor. Yiyecek sorunu aynı zamanda ekonomik sorunları ciddi olarak ağırlaştıran bir etkidir.

Bu sorun genel ekonomik sorunlardan, özellikle endüstriyel sorunlardan ayrı düşünülemez ve tek başına çözümlenemez. Sovyetler Birliği'ni doğuşundan bu yana kasıp kavuran ve ülkenin henüz kendini çekip kurtaramadığı bir kısır döngü vardır: Endüstriyel gelişme (kısmen) tarım alanındaki

¹¹ *İşçinin Sesi*'nin introsu: Bu sayımızda, Ayla Antepli yoldaşımızın SBKP'nin 27. Kongresi 'ne sunulan raporu değerlendirdiği ÇEK-AL'ın sonuncu bölümünü yayınlıyoruz.

sorunlardan etkilenmektedir, tarım alanındaki gelişme ise endüstriyel gelişmedeki sorunlardan etkilenmektedir.

Yiyecek sorununun işçiler ve emekçiler üstündeki doğrudan etkileri bir yana, Sovyet ekonomisine getirdiği yükler arasında şunları sayabiliriz: Bütçenin yatırımlara ayrılan fonlarının büyük bir oranı yiyecek sorununun çözümlenebilmesi için bu alanda kullanılmaktadır. Temel gıda maddelerinin fiyatlarının düşük tutulabilmesi için, devlet üreticiye yüksek ölçüde sübvansiyon ödemek zorundadır. Özellikle tahıl, makina ve teknoloji ithali için kullanılması daha doğru olan döviz kaynakları yiyecek ithaline harcanmaktadır.

Üçüncüsü, yiyecek sorunu yalnızca ekonomik bir sorun değildir. O, herşeyden önce toplumsal ve siyasal bir sorundur. Çünkü yiyecek sorunu, belli bir sınıfın, köylülüğün ekonomik faaliyetine, üretkenliğine ve tutumuna doğrudan bağlıdır. 70 yıldan beri sürüp gelen yiyecek sorununun köylülerin sosyalizme entegrasyon biçimiyle, onların sosyalizme "uyum" sağlama yöntemiyle, proletarya ve devletle olan ilişkileriyle bağlantısı olduğunu söylemek, hiç de abartma olmaz. (abç-Ed.) 1920 ve 1930'larda yiyecek sorununun belirttiğimiz bu siyasal yanı açıkça kabul edilmişti. O zamandan bu yana ise, sorunun bu yanı geriye atılmış, hatta üstü örtülmüştür.

Her ne kadar Gorbaçof yoldaş aynı hattı sürdürmekte ve yiyecek sorununun sınıfsal ve politik içeriğine değinmemekte ise de, ileride göreceğimiz gibi, sorunun çözümü için önerdiği düzenlemelerin bir kısmı bu noktayı açıkça hesaba katmaktadır.

Gorbaçof yoldaşın yiyecek sorununa ilişkin önerilerine bakmadan önce bu birkaç noktayı belirtmekte yarar var diye düşündük. Çünkü Gorbaçof yoldaşın önerileri arasında özellikle biri, ki buna kilit öneri de diyebiliriz, tek bir cümle ile yiyecek sorununun tüm bu belirttiğimiz yanlarını, tarihsel, ekonomik,

sosyal ve siyasal yanlarını içermektedir. Bu öneri, "Lenin'in yiyecek vergisi fikrini bugünün koşullarında yaratıcılıkla uygulamak"tır. Biz dikkatimizin çoğunu bu öneriye vereceğiz. Çünkü bu öneri, yalnızca yiyecek sorununun kökenini ve çeşitli yanlarını anlamada değil, ayrıca Gorbaçov yoldaşın bu soruna yaklaşımını anlamada da anahtar niteliğindedir. Fakat önce Gorbaçov yoldaşın önerilerine bir bütün olarak bakalım:

Gorbaçov yoldaşın yiyecek sorununun çözümü için yaptığı önerileri üç guruba ayırabiliriz: Genelde teknik nitelikteki öneriler, tarımsal üretimin ulusal çapta yönetimini ve organizasyonunu içeren öneriler, tarımsal üretimin tekil birimlerinin devlet ve kollektif çiftliklerinin özerkliği konusunu öneriler.

Gorbaçov yoldaş bu önlemleri sunarken şöyle diyor: "Tarım sektöründe belirleyici bir dönemece gerek vardır." "... Tarım üretiminde gelişme oranının iki katına çıkartılması planlanmaktadır", ve önlemlerin özü "tarım bölgelerinde sosyo-ekonomik yapının değişmesi, daha yoğun ve güvenceli tarım ürünleri için gereken ortamın yaratılmasıdır." (agy, s.37)

Teknik önlemler

Teknik önlemler arasında ise şunları sayabiliriz:

- "Çaba ve olanakları yüksek düzeyde kazanç sağlayan en önemli sektörlerde yoğunlaştırmak",

- Toprağın verimini arttırmak,
- Entansif teknolojiyi büyük ölçekli kullanmak,
- Tarım ürünlerinde kaybı azaltmak.

Son iki önlemi ele alan paragrafları okuyalım:

"Hasat, taşıma, depolama ve işleme sırasında *tarım ürünlerinde kaybın azaltılması*, yiyecek stoklarının çoğaltılmasında en fazla *öncelik* taşıyan bir etkidir. Bu

alanda potansiyelimiz az değildir. Tüketim kaynaklarının genişletilmesi %20'lik bir artışa, bazı ürünlerde ise %30'luk bir artışa yol açabilir. Üstelik, kaybın azaltılması ile, aynı miktarda ürün iki üç misli düşük bir fiyatla piyasaya sürülebilir.

"Merkez Komitesi ve hükümet kaybı azaltmak için atılması gereken belli başlı adımları belirlemiştir. *Tarımsal makina parkının hızla geliştirilmesi*, üretkenliği yüksek makinalarla donanmış kolektif çiftliklerin ve devlet çiftliklerinin tarlada her türlü işi daha iyi ve çabuk yapmasını sağlayacaktır. Ayrıca yiyecek endüstrisi ve ürünlerin işlenme ve depolanması için gerekli makinaların yapımının arttırılması için de ek ödemelere yer ayrılmıştır." (agy, s.38) (abç)

Merkezi planlama kapsamına giren ilk önlem dışında, tarım üretimini geliştirmeye yönelik teknik önlemlerin tümünün, aslında *endüstrinin tarımdaki rolüne* ilişkin olduğunu görüyoruz. Günümüzde toprağın verimliliği büyük ölçüde kimya endüstrisinin ürettiği yapay gübrelerin kullanımı ile arttırılmaktadır. Sovyetler Birliği yapay gübre üretiminde ve genelde kimya endüstrisinde geride kalmıştır. Hatırlayalım ki, tarım teknolojisi ve tarımsal makinalar, aynı zamanda endüstri ürünleridir.

Özellikle yapay gübre, tarım teknolojisi ve makinalarının üretimi ve gelişimi büyük ölçüde bilimin endüstrideki ilerleyişine bağlıdır. Hatırlanacağı gibi Gorbaçov yoldaş bir önceki bölümde bu alandaki "durgunluk" ve hatta "düşmanlığa" karşı ağır eleştiriler yapmıştı.

Çağdaş toplumda tarımsal teknolojik ilerlemenin endüstriyel gelişmeye bağlı olduğu açıkça görülmektedir. Bunu daha da açarak şöyle diyebiliriz: Tarımda gelişme, ileri yöntemlerin, kimyasal maddelerin, makina ve teknolojinin tarımsal üretimde uygulanışına bağlıdır, ki bunlar da endüstriyel

üretim alanına girer.

Böylece belirginleşiyor ki, tarımda teknik yanlışlıklar, olanaksızlıklar ve gerilikler belli bir ölçüde endüstrideki yanlışlıkların, olanaksızlıkların ve geriliklerin ürünüdür.

Tarım ürünlerinin üretim, taşıma ve dağıtımına dayalı altyapıyı gözönüne aldığımız zaman da aynı şey geçerlidir: Ambarlar, yollar, taşıt ve demiryolları, soğuk depolu taşıtlar, tesisatlar, vb.¹²

Tarımı endüstri düzeyine, kırsal alanı kent düzeyine çıkarmayı ve böylece kırsal kent arasındaki ayrımı bilinçli olarak yok etmeyi amaçlayan sosyalizm için bu konu özellikle ağırlık taşımaktadır.

Ulusal çapta yönetime ilişkin önlemler

Gorbaçov yoldaşın önerdiği ikinci önlem dizisi, tarımın ulusal çapta düzenlenmesi ve yönetimi alanındadır. Okuyalım:

"Önlemlerin hepsi acildir, fakat eylem programı bundan ibaret değildir. Tarım sektöründe yeni yönetim ve işletme yöntemlerine yöneliş süreci tamamlanmalıdır. Tarım endüstrisinin tümünün merkez ve çevre birimlerinde birleşik yönetim organlarının oluşturulması, bu organların tanın ve tarıma bağlı endüstri kollarında gerçek bir bütünlüğü sağlayabilmeleri, kuşkusuz büyük önem taşıyan bir adımdır." (agy, s.38) (abç)

Yönetimden ve özellikle "tarım endüstrisinde birleşik yönetim organlarından" söz ederken Gorbaçov yoldaş 1985 sonlarına doğru, 27 Kongre'den az önce ilk kez uygulanması

¹² *Derleyenin notu:* Bu konuda R.Yürükoğlu'nun *Yaşayan Sosyalizm* kitabında yerinde eleştiriler getirilmişti. Bakınız: https://emarvakfi.net/wp-content/uploads/TKP-IS/Kitaplar/PDF/ryurukoglu_yasayan_sosyalizm_rs.pdf

başlatılmış önemli bir değişiklikten de söz etmektedir.

Sovyet hükümeti bu dönemde yeni bir "süper-bakanlık" kurdu. Adı Devlet Tarımsal-endüstri Komitesi olan bu bakanlık daha önce tarım üretimine ilişkin sorumluluğu taşıyan birbirlerinden ayrı birkaç bakanlığın yerini almıştır. Birleştirilen bu bakanlıklar meyva ve sebze, et ve sut mamulleri, yiyecek endüstrileri ile kırsal yapı bakanlıkları ve ayrıca tarım araçlarının tahsisatıyla görevli devlet komitesidir.

Tarımsal üretimin örgütlenmesi ve yönetilmesi açısından bakarsak, bu büyük bir adımdır. Birçok çakışma ve karışıklığı, tekrarı ortadan kaldıracaktır. Önceden, tarımsal üretimin yönlendirilmesine karışmada birbiriyle yarışan çok sayıda bakanlık vardı. Sorunun derinliğini biraz olsun anlatabilmek için örneklersek, bir tek kollektif ya da devlet çiftliğinin çalışması, bu reform gerçekleşene dek beş ayrı bakanlığa bağlıydı. Reform sonucu, binlerce bürokratin işsiz kalması (Sovyet deyiimiyle, "başka işler için özgür kalmaları"), eski, ağır yönetsel sistemin yarattığı gereksiz kırtasiyeciliğin, artık emeğin ve kaynak israfının ne denli büyük olduğunu bir ölçüde gösteriyor

Burada şu noktaya dikkati çekmek isteriz: *Nasıl, tarımsal üretimdeki sorunlar belli ölçüde endüstrideki sorun ve tıkanıklıkların parçası ve sonucu ise, aynı şekilde, tarımın yönetiminde yıllarca varlığını sürdüren ciddi sorunlar, karmaşa ve ağır aksak bürokrasi, ulusal ekonomiyi bir bütün olarak kemiren aynı hastalıkların parçasıdır. Yiyecek sorunu, bir ölçüye kadar, planlama, örgütleme ve yönetmedeki başarısızlıkların ürünü olarak görülmelidir.* (abç-Ed.)

En son yapılan reforma dönersek, tek bir tarımsal endüstri yönetiminin oluşturulması, geniş ele alındığında, endüstri ve tarımı birbirine daha yakınlaştırmamanın, özellikle de - tarımsal makina sağlanması, ya da tarımsal ürünlerin işlenme ve

dağıtılması yoluyla - birbiriyle yakın çalışma yürüten endüstrilerin çalışmasının daha iyi eşgüdümünü sağlamanın bir aracıdır.

Tekil tarımsal-endüstriyel birliklerin ve işletmelerin kurulmaya başlandığı 1970'lerden beri bu yönde adımlar atılıyor. Ancak, bunların etkinliği, birbiriyle çoğu kez yarışan (biri tarımsal diğeri endüstriyel olmak üzere) en az iki bakanlığa aynı anda bağlı olmaları nedeniyle sınırlı kalıyordu.

Bu nedenle, birleşik, bütünsel bir Devlet Tarımsal-endüstri Komitesi'ne kavuşulmuş olması bu hatta atılmış ileri bir adımdır.

Söylediklerimizden açık olarak çıkan şey şudur ki, bu örgütsel stratejinin başarısı, herşeyden önce, devlet ve kolektif çiftliklere tarımsal makina, araç-gereç ve diğer girdileri sağlayan endüstrilerin başarısına bağlıdır. Onların başarısı da endüstrinin bir bütün olarak ilerlemesiyle bağlıdır. Bu, daha önceki bölümlerde ele aldığımız, üretim aracı üretimine öncelik verilmesi konusuna güzel bir örnektir.

Devlet Tarımsal-endüstri Komitesi'nin kurulması, yiyecek üretim ve dağılımında ve bir bütün olarak gıda endüstrisinin yönetiminde daha büyük merkezileşmeye doğru bir adımdır. Bununla birlikte bu düzeyde merkezileşme yönünde alınacak önlemler, tarımsal üretimin tekil birimleri, yani devlet ve kolektif çiftlikleri düzeyinde daha geniş ademimerkeziyetçilik getirmeyi hedefleyen önlemler ile birlikte ele alınmalıdır.

Ekonomik işletmecilik yöntemleri

Böylece, Gorbaçov yoldaşın, tarımda üretimin gelişme hızını iki katına çıkarma ve tarımsal-endüstriyel kompleksin bütün sektörlerinde verimliliği yükseltmek için ileri sürdüğü önlemlerin can alıcı yerine geldik:

"Bunların özü, daha yoğun ve güvence altına alınmış çiftlik ürünü elde etmenin koşullarını yaratmak kırsal

bölgelerdeki sosyo-ekonomik durumu değiştirmektir. Vurgu, ekonomik işletme yöntemlerinde, kolektif ve devlet çiftliklerine daha geniş özerklik ve çalışmalarının sonuçları açısından daha çok sorumluluk vermededir.

"... Temel fikir, ekonomik işletme yöntemlerine geniş açılım vermek, kolektif ve devlet çiftliklerinin özerkliğini anlamlı bir biçimde genişletmek, sonuçlara olan ilgi sorumluluklarını arttırmaktır. Özünde, sorun *Lenin'in yiyecek vergisiyle ilgili düşüncesini* günümüz koşullarında yaratıcı bir biçimde uygulama sorunudur.

"Beş yıllık plan dönemi boyunca – bu plan değiştirilmeyecektir - her yıl kolektif çiftliklerin ve devlet çiftliklerinin ürünlerinin satın alımı ile ilgili sabit planlar oluşturulması düşünülüyor. Aynı anda, çiftliklere, planın üzerinde gerçekleştirecekleri bütün ürünü, meyva, patates ve diğer sebzeler için de planlanmış ürünün *hatırı sayılır bölümünü*, kendileri uygun görürse, kullanabilme fırsatı verilecektir. Çiftlikler, bu söylediklerimizi, devlete ayrıca satabilecekleri gibi, taze ya da işlenmiş olarak kolektif çiftlik pazarında veyahut kooperatifler aracılığıyla satabilirler. *Veya kişisel arazilerinin ihtiyaçları da dahil olmak üzere, başka ihtiyaçlar için kullanabilirler.* Büyük talep olan maddi kaynakların ek olarak tahsisi ve diğer özendiriciler, çiftlikleri, devlete planın öngördüğünden daha fazla tahılı satmaya teşvik edecektir.

"Gelecekte, *cumhuriyet, bölge ve yörelere, merkezi stoklara iletecekleri ürünler için sabit kotalar tanınacak*, onun üstünde üretilen herşey yerel arz sistemine dahil edilecektir.

"İleri düzeydeki standartlara oturan iyi planlama yöntemlerine bir geçiş olmalıdır. *Maliyet hesabının rolü etkin bir biçimde artırılacaktır.* Geçmiş deneyler gösteriyor ki,

kendine yeterlilik, maddi çıkar ve performansa göre sorumluluk ilkelerinin gözardı edilmesi, *kollektif ve devlet çiftliklerinin finans ve ekonomik durumlarında kötüleşmeye, aynı zamanda büyük ölçüde borçlanmalarına yol açtı*. Ciddi maliyet hesabı, *işletmelerin gelirlerinin faaliyetlerinin sonuçlarına bağlı olduğunun gözönünde tutulması*, tarımsal-endüstri kompleksinin bütün halkalarının ve en başta da kollektif ve devlet çiftliklerinin bir kuralı olmalıdır. *Kontrat ve işe göre ödeme sistemi, kontratla belirlenen sürede – toprak da içinde - üretim aracı verilen guruplar ve aileler için yaygın bir hale getirilecektir*.

"Yaratıcılığın ve becerikliliğin gösterilmesi önünde büyük olanaklar olacaktır. Yine de bu, Gıda Programı'nın hedeflerinin karşılanmasında, kollektif çiftliklerin, devlet çiftliklerinin, çiftlikler arası işletmelerin ve örgütlerin mali ve ekonomik faaliyetlerinin sonuçlarında daha yüksek sorumluluk duygusunu gerekli kılıyor. Yanlış işletmeciliğe ve parazit gibi yaşama eğilimine karşı güvenilir bir engel oluşturulmalı, bazı kollektif ve devlet çiftliklerinin kendi beceriksizliklerini ve bazen de daha iyi çalışma isteklerindeki eksikliği örtbas etmek için kullandıkları 'nesnel koşullar' türünden özörlere artık bir son verilmelidir. *Çiftlikler üretimi geliştirmek, kârı ve gelirleri arttırmak ve özendiricileri sağlamak için esas olarak kendi fonlarını kullanmak durumunda kalacaklardır. Banka kredisi sağlamaya yönelik uygulama, kollektif ve devlet çiftliklerinin daha yüksek faaliyet düzeyine ulaşmalarını itici biçimde, önemli ölçüde değiştirilecektir*.

"Gördüğünüz gibi yoldaşlar, kırsal ekonomik işletmenin koşulları esaslı değişiklikler geçiriyor. Bu, tarımsal-endüstriyel kompleksin yönlendirilme stil ve yöntemlerinde

büyük değişiklikleri gerekli kılıyor. Kırsal bölgelerde üretim faaliyetine ehliyetsiz karışmaya bir son verilmelidir. SSCB Devlet Tarımsal-endüstri Komitesi'nin ve ona bağlı yerel organların, alınan önlemlerin ülkemize yığınla yarar getirmesini sağlamak üzere herşeyi yapacağını umuyoruz." (agy, s.37-38-39) (abç)

Bu uzun alıntıda geçen önlemleri özetleyecek olursak:

- Genelde, kollektif ve devlet çiftliklerine daha geniş özerklik ve sorumluluk.

- Bunun esas olarak "Lenin'in yiyecek vergisi fikri"nin "yaratıcı uygulaması" ile sağlanması.

- Maliyet hesaplamasının rolünün "işletmelerin gelirlerinin elde ettikleri sonuçlara bağlı olması" yoluyla önemli ölçüde arttırılması.

- Kontrat ve işe göre ödeme sisteminin yaygınlaştırılması.

- Çiftliklerin kendi kendilerini finanse etmelerine yapılan vurgu.

- "Ehliyetsiz, bilip bilmeden üretim faaliyetine yapılan karışmaların" sona erdirilmesi.

Bu önlemlerin çoğu, yıllardır uygulamada olan önlemlerin devamı niteliğindedir. Hepsi, çiftlikleri özerklik sınırını genişletmek ve onların üretimi geliştirmeye daha fazla ilgi göstermelerini sağlamak için, çiftliklere ya da çiftliğin belli bölümlerine belirgin mali özendiriciler verme yoluyla, çiftlikleri daha üretken, daha kârlı yapma amacına yöneliktir.

Gerçekten yeni olan iki öge, yiyecek vergisi fikrinin yaratıcı şekilde canlandırılması, kontrat ve işe göre ödeme sisteminin - ki bu üretim araçlarının takımlara, gurup ve ailelere teslimi anlamına da gelir - yaygınlaştırılmasıdır.

Bu, Sovyetler'de yıllardır tartışılan, ama özel işletmecilik anlayışının teşvik edileceği ve aynı devlet ya da kollektif çiftlikte

büyük gelir farklılıkları yaratacağı korkusu ile uygulaması ertelenmiş bir önlemdir.

Önlemin altında yatan fikir şudur: Kollektif ya da devlet çiftliği, oldukça küçük köylü guruplarıyla bir kontrat imzalar. Onlara gerekli üretim araçlarını (toprak, makina, vb.) sağlar. Köylü gurubu da, daha önce üzerinde anlaşılan bir fiyat üzerinden belli bir ürünü üreterek çiftliğe satmayı taahhüt eder. Bu önlem söz konusu gurupların bireysel üyelerine daha büyük özendiriciler vermek, çalışmalarına bu yoldan daha büyük ilgi yaratmak amacını güdüyor. Çünkü onların geliri, ürettikleri miktarla doğru orantılı oluyor.

Gorbaçov yoldaşın, henüz tarımdan sorumlu politbüro üyesiyken, 1983 yılında yaptığı bir açıklamaya göre, bu gurupların üyeleri, gurup ya da tugaya gönüllü olarak katılıyorlar, kendi liderlerini kendileri seçiyorlar, yeni üye alımına kendileri karar veriyorlar, çalışmalarını kendileri kararlaştırıyorlar ve yapılan iş karşılığı nasıl ücret ödeneceğine gurubun içinde kendileri karar veriyorlardı. (A. Nove, "Sovyet tarımı: Sorunlar ve beklentiler", *Sovyet Devleti*, İngilizce basım, derleyen C. Keeble, Gower, 1985)

Açıktır ki, Sovyet kollektif ve devlet çiftliklerinde özendirici yoksunluğu, kötü örgütlenme ve sorumluluk eksikliği ciddi sorunlardır. Kontrat ve işe göre ödeme sistemleri, bu sorunların üstesinden gelebilmek için ileri sürülüyor.

Lenin'in 1921'de söyledikleri bugün hala doğru ve geçerlidir: Tarımı, "köylülere kişisel özendirici temelinde inşa etmeliyiz Güçlük, kişisel özendiriciyi yaratmada yatıyor." (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.33, s.69)

Tarımda sorun, bir yandan üretimi arttırmaya yönelten ama öte yandan da köylünün özel meta üreticisi ve küçük burjuva karakterini güçlendirmeyecek özendiricileri bulmadadır.

Bireysel meta üreticisi köylü ile kollektif çiftlik işçisi köylü çelişmesine yol açan özel arsaların dezavantajı buradadır. Bu yoldan, hem köylünün bilinci, hem de tarımsal üretimin kendisi geride tutuluyor.

Kontrat ve işe göre ödeme sisteminin hem bir iş örgütlenmesi yolu olarak, hem de özendiriciler sağlama biçimi olarak üstünlükleri var. Bu sistem, "herkese işine göre" sosyalist ilkesine eş düşüyor. Özel arsaların tersine, kısmen farklı biçimde de olsa, köylünün kollektif tarım işçisi karakterini güçlendirme potansiyeline sahip. Gurup, çiftlikle belli bir kontrat temelinde çalışıyor, üretkenliğine göre kendisine ödeme yapılıyor, ürünlerini pazarda satmıyor ama çiftliğe teslim ediyor.

"Lenin'in yiyecek vergisi fikri"

Şimdi, 27. Kongre Raporu'nun bu bölümdeki en çarpıcı fikirlerinden birine geldik. Gorbaçov yoldaş, "bugünün koşullarında" Lenin'in yiyecek vergisi fikrinin yaratıcı uygulamasını öneriyor. Bu, görüşümüzce, Sovyetler Birliği'nde hem tarımın hem de endüstrinin durumu, *kapitalizmden komünizme geçiş dönemi olarak sosyalizmin durumu* ve ayrıca Gorbaçov yoldaşın ve SBKP liderliğinin bütün teorik anlayışı hakkında ciddi sorunlar uyandırıyor. (abç-Ed.)

Bunun neden böyle olduğunu anlamak için, önce Lenin'in yiyecek vergisi (veya o günkü ve daha iyi bilinen deyimini ile 'aynî vergi') fikrini kısaca ele almak gerekiyor. Biz önce bu fikrin Lenin'deki ekonomik, siyasal ve tarihsel önemini koyacağız. Sonra da, "bugünün koşullarında" öneminin ne olabileceğine bakacağız.

Aynî vergi, SBKP'nin 1921 yılında yapılan 10. Kongresi'nde, Yeni Ekonomik Politika'yla birlikte ve onun parçası olarak kabul

edildi.

Yeni Ekonomik Politika, 1918-1920'de izlenen savaş komünizmi siyasetinden bir gerileme, kapitalizme karşı savaşımında gerekli bir "stratejik gerileme" olarak ortaya çıktı. Savaş komünizmi siyaseti, "doğrudan komünist üretim ve dağılıma geçmeyi kararlaştırma yanlısını" içeriyordu. (Lenin, *agy*, c.33, s.62) Bu ise, iç savaş ve dış karışma tarafından gerekli kılınıyordu:

"Kapitalist sınıf bizi dehşetli ve amansız bir savaşıma zorlama taktiğini benimsemişti ve bu bizi eski ilişkileri başlangıçta niyet ettiğimizden çok daha fazla ölçüde yok etmeye mecbur etti." (Lenin, *agy*, c.33, s.91)

Böylelikle, stratejik olarak doğru olmasına karşın, savaş komünizmi siyaseti, kapitalizmden sosyalizme geçiş açısından yanlıştı:

"Kısmen bizi altında ezen savaş sorunlarından ve kısmen de Cumhuriyetin emperyalist savaş sona erdiğinde kendisini içinde bulduğu dehşetli konumdan - bu ve bir dizi başka durumdan - ötürü, doğrudan komünist üretim ve dağılıma geçmeyi kararlaştırma yanlısını yaptık. Fazla yiyeceğe el koyma sistemi altında köylülerin bize, fabrikalarda dağıtabileceğimiz ve böylece komünist üretim ve dağıtıma ulaşabileceğimiz miktarda tahılı sağlayacağını düşündük.

"Bu planı bu denli belirgin ve açık seçik düşündüğümüzü söyleyemem, ancak biz, hemen hemen bu çizgide hareket ettik. Ne yazık ki bu böyledir. Ne yazık ki diyorum çünkü kısa deneyim bize gösterdi ki, bu çizgi yanlıştı. Kapitalizmden sosyalizme geçiş üstüne daha önce yazdıklarımıza, yani, komünizmin alt aşamasına varırken bile, sosyalist muhasebe ve denetimin atlanmasının imkansız olacağına ters düşüyordu." (Lenin, *agy*, c.33, s.62)

Yeni Ekonomik Politika, doğrudan komünist üretim ve dağıtımına geçme çabasından *devlet kapitalizmine* doğru bir gerilemeydi. (abç-Ed.) Devlet kapitalizminin yanı sıra, ekonomik yaşamı yeniden canlandırmanın tek yolu olarak özel kapitalizmin gelişmesine de izin veriyordu. Yalnızca savaşın getirdiği yıkımdan ve iç savaştan dolayı değil, fakat aynı zamanda komünistlerin ekonomiyi yönetememesinden dolayı, bu gerekliydi. (Lenin, *agy*, c.33, s.273)

Lenin, komünistleri "yönetemeyeceklerini, yönlendirdiklerini sanacaklarını ama gerçekte yönlendirildiklerini" kavramaya çağırırdı. "Bunu kavrarlarsa, elbette öğreneceklerdir, çünkü bu iş öğrenilebilir. Ancak kişi önce onu öğrenmek için çok çaba göstermelidir ve bizimkiler bunu yapmıyorlar. Sağa sola emir verip emir dağıtıyorlar ama sonuç onların istediklerinden oldukça farklıdır." (Lenin, *agy*, c.33, s.289)

Bu durumdan kurtulmanın, erki elde tutmanın ve ekonomiyi yönetmeyi öğrenmenin tek yolu, kapitalistlerle yanyana çalışmak, onlardan öğrenmek ve onlarla yarışmaktı. Lenin bu nedenle, komünistlere çağrı yaparak onların bu en ciddi sınavdan, "tabi olduğumuz, bağlı olduğumuz ve kendimizi yalıtlayamayacağımız Rus pazarının ve uluslararası pazarın dayattığı sınav"dan geçmelerini ve başarılı olmalarını ısıtırdı. (Lenin, *agy*, c.33, s.276-277)

Yeni Ekonomik Politika, genel olarak böyleydi. Özelde onun "bütün önemi", "temel belirleyici ve ezici sorunu", "ulusallaştırılmış, toplumsallaştırılmış fabrikalarda ve devlet çiftliklerinde inşa edilmekte olan" yeni ekonomiyle, "milyonlarca ve milyonlarca köylünün yaşamlarını sağladığı köylü ekonomisi" arasında "bir halka oluşturmak"tı. (Lenin, *agy*, c.33, s.268-269-270)

Bu halka, savaş komünizmi döneminde hakim olan fazla

ürüne el koyma sisteminin yerine benimsenen aynî vergi yoluyla oluşturulacaktı. Eski sistemde, hayatta kalabilmesi için gerekli asgari şeylerin dışında herşey köylüden alınmıştı. Bu, orduyu, işçileri ve kentlerdeki emekçi halkı beslemek için gerekliydi. Aynî vergi sisteminde, köylüden daha öncekinden çok daha az bir miktar alınıyordu. Verginin öngördüğü miktarın üstünde kalan bütün ürün, kendi ürün fazlasını isterse satmakta özgür olan köylüye kalıyordu. Bu da; kendi faaliyetini geliştirmesi ve mahsulü arttırması için, küçük köylü çiftçiye tanınan bir özendirici olarak gerekliydi. Tarımın yeniden canlandırılması için gerekliydi.

Şimdi, aynî verginin önemi konusuna biraz daha yakından bakalım.

İlk olarak, onun acil ekonomik önemini ele alalım. Aynî vergiye dönüş, "köylü tarımında olağanüstü olarak acilleşen kriz" tarafından gerekli kılınıyor. "(Bu krizin – İ.S.) sonuçları, bizim ulaşım sistemini kendi endüstrimizi restore etmemizi etkiliyor." (Lenin, *agy*, 32. s.287)

Ama aynî vergiye geçişi daha da acilleştiren, endüstrideki derin krizdi. Aynî vergi. ancak savaş komünizmiyle karşılaştırıldığında, köylülere verilen bir taviz olarak görünüyor. Olması gerekenle, Lenin'in "proletarya ile köylülük arasında düzgün ekonomik ilişkiler" olarak tanımladığıyla karşılaştırıldığında ise, aynî vergi, köylülerin kentlerdeki işçilere ve proleter devlete verdiği bir taviz, bir borçtur. "Köylü" diyor Lenin, "bize kredi veriyor". (Lenin, *agy*, c. 33, s.271)

Lenin, sosyalizm altında tek doğru sistemin "ürünlerin düzenli sosyalist değişimi" olduğunu çok açık koydu:

"Aynî vergi. bize aşırı yokluk, enkaz ve savaş tarafından dayatılan kendine özgü savaş komünizminden. ürünlerin düzenli sosyalist değişimine geçişin biçimlerinden

biridir. Son bahsettiğim de. aynı şekilde, ağırlıklı olarak küçük köylü nüfustan ötürü, özgün özellikleriyle, *sosyalizmden komünizme geçişin* biçimlerinden biridir." (Lenin, *agy*, c.32, s.342) (abç-Ed.)

"Bir küçük köylü ülkesinde diktatörlüğünü uygulayan proletaryanın doğru siyaseti, köylünün ihtiyaç duyduğu mamul maddeler karşılığında tahıl elde etmektir. Bu, proletaryanın görevlerine eş düşen ve sosyalizmin temellerini güçlendirerek onu topyekun zafere götürecektir, tek doğru gıda siyaseti türüdür." (Lenin, *agy*, c.32, s.343)

Aynî vergi bir atlama tahtası, ya da ürünlerin düzenli sosyalist değişimine bir geçiş biçimiydi. Sosyalist endüstrinin zayıf olması bunu gerekli kılmıştı:

"Aynî vergi bu siyasete bir geçiştir. Savaşın (ki daha dün devam ediyordu ve yarın kapitalistlerin açgözlülüğü ve kötü niyetliliğine bağlı olarak yeniden patlak verebilir) ağırlığı altında henüz öylesine ezilmiş ve harap olmuş haldeyiz ki, ihtiyacımız olan bütün tahılın karşılığında köylüye mamul madde veremiyoruz. Aynî vergiyi, bunun farkında olarak, yürürlüğe koyuyoruz. Yani (ordu ve işçiler için) gerekli gördüğümüz tahılın asgarisini vergi biçiminde alacağız ve gerisini mamul madde karşılığı elde edeceğiz." (Lenin, *agy*, c.32, s.343)

"Atlama tahtası, endüstriyel malların tarımsal ürünle değişimini hazırlamak, köylünün ürününü kent ve fabrika yapısı mallardan başka birşeyle değiştirmek zorunda kalmayacağı ama onu kapitalist sistem altında varolan biçimlerden herhangi birine tabi kılmayacak bir sistem yaratmaktır. Bununla birlikte, varolan ekonomik koşullar altında, biz bunu bile düşünemedik. İşte bu nedenle bahsettiğim geçiş biçimini, yani ürünü karşılığını vermeden bir

vergi biçimi altında almak ve ek ürünü değişim yoluyla elde etmek yolunu benimsedik. Ancak bu uygun bir fonu gerektiriyor, bizinkisi son derece küçüktür." (Lenin, *agy*, c.32, s.406)

Şimdi de, aynî verginin geniş toplumsal-sınıfsal önemine değinelim. Gördüğümüz gibi, aynî vergi, bir bakıma köylülerin işçi sınıfına verdiği bir borcu oluşturuyordu. Sosyalizme geçiş şu koşullar altında oluyordu:

1. "Köylülük nüfus içinde devasa ağırlık taşıyor".

2. Bu nedenle, "hem genel olarak siyasetimizin, hem de özel olarak ekonomik siyasetimizin birincil görevi, işçi sınıfı ile köylülük arasında belli ilişkileri kurmaktır". "Yüzyüze olduğumuz - ve gelecekte uzun yıllar boyu kaçınılmaz olarak yüzyüze geleceğimiz - birincil sorun, bu iki sınıf arasında düzgün, sınıfların yok olması açısından düzgün ilişkilerin kurulmasıdır." (Lenin, *agy*, c.32, s.404)

Bu nedenle, "şeylerin merkezine yerleştirilecek olan, köylüdür". (Lenin, *agy*, c.32, s.409)

3. Küçük köylü çiftçilere özendiriciler sağlamak zorunluydu:

"... Fazla-ürüne el koyma sistemi altında küçük köylü çiftliklerinin hiçbir düzgün ekonomik temeli yoktur ve onlar yıllarca ölü kalmaya mahkumdurlar. Küçük çiftçilik yaşayamaz ve gelişemez, çünkü küçük çiftçi kendi faaliyetini konsolide edip geliştirmeye ve mahsulü arttırmaya olan ilgiyi kaybeder. Bütün bunlar bizi bir ekonomik temelden yoksun bırakır." (Lenin, *agy*, c.33, s.44)

Yukarıda tanımlanan ekonomik ve toplumsal temelin üzerinde, aynî vergi, kırdaki kapitalizmin canlandırılması anlamına geliyordu:

"Doğal olarak, aynî vergi köylüye vergi sonrası artığı kendi isteğine göre kullanma özgürlüğü demektir. Devlet,

köylüye onun bütün ürünleri karşılığında sosyalist fabrikalardan mal sağlayamadığı için, artık-ürün ile ticaret yapma özgürlüğü, zorunlu olarak kapitalizmin geliştirilmesi özgürlüğü anlamına gelir.

"(...)

"Bununla birlikte, bu, verilen sınırlar içinde, ulaşım ve büyük-ölçekli endüstri proletaryanın elinde bulunduğu sürece, sosyalizm için hiç tehlikeli değildir." (Lenin, *agy*, c.32, s.457)

Kapitalizmin gelişmesinden korkmak gerekmiyordu:

"Her ne pahasına olursa olsun, kapitalizmden korkmadan ticareti geliştirmek için mümkün olan her şeyi yapmalıyız, çünkü ona tanıdığımız sınırlar (ekonomide toprak sahiplerinin ve burjuvaların kamulaştırılması, siyasette işçi ve köylü yönetimi) yeterince dar ve 'ılımlı'dır. Aynî verginin altında yatan temel fikir ve onun ekonomik önemi budur." (Lenin, *agy*, c.32, s.352)

Sorun, kapitalizmin gelişmesini engellemeye çalışmak değil, daha çok, onu devlet kapitalizmi kanalına sevketmekti:

"Almaşık (ve bu tek makul ve en son *olanaklı* siyasettir) kapitalizmin gelişmesini yasaklamaya veya kilitlemeye çalışmak değil, fakat onu *devlet kapitalizmine* yönlendirmektir.

"Bütün sorun - teorik ve pratik anlamda- kapitalizmin gelişmesini (ki bu bir ölçüye kadar ve bir süre için kaçınılmazdır) *devlet kapitalizmine* yönlendirmenin doğru yöntemlerini bulmak ve yakın gelecekte sosyalizme dönüşmesini sağlamak için gerekli koşullarla onu nasıl kuşatacağımızı belirlemektir." (Lenin, *agy*, c.32, s.344-345) (abç-Ed.)

Şu ana kadar Lenin'in aynî vergi fikri çevresinde söylemiş olduklarını özetlersek:

Birinci olarak, aynî vergi, sosyalist endüstrinin tarımla

"düzgün bir meta değişimini" sağlayamayacak denli zayıf olduğu bir ortamda zorunluydu. Sosyalist endüstri tarımın ürünleri ile değişime girebilecek miktarda yeterli endüstriyel mal üretemiyordu.

İkinci olarak, endüstri köylülerin ihtiyaçlarını karşılayamadığı için, bu ihtiyaçların kırdaki kapitalizmin gelişmesini sağlama yoluyla karşılanmasına izin vermek gerekiyordu.

Üçüncüsü, aynı vergi, küçük köylüye, tarımı canlandırmak ve tarımsal ürünü arttırmak için gerekli özendiriciyi sağlıyordu. Bu özendirici, vergiyi ödedikten sonra kalan ürünü, köylülerin satma hakkıydı. Bunun etkisi, köylülerin birer küçük meta üreticisi karakterlerini güçlendirmektir.

"Kapitalizm altında, küçük çiftçi – istese de istemese de, farkında olsa da olmasa da - bir *meta üreticisi* haline gelir. Temel olan bu değişimdir, çünkü yalnızca bu, o ücretli emek sömürsüne henüz başlamamış olsa bile, onu bir *küçük burjuva haline* sokar ve proletaryanın hasmına dönüştürür. Proletarya kendi işgücünü satarken, o kendi ürününü satar." (Lenin, "Tarımda kapitalizmin gelişmesi hakkında yeni bilgiler", *ABD üzerine Lenin*, s.198) (abç-Ed.)

Bu üç nokta aynı verginin ruhunu, niteliğini ortaya koyuyor.

Bugünün koşullarında yaratıcı uygulama

Şimdiye kadar ele aldığımız noktalar, Gorbaçov yoldaşın Lenin'in yiyecek vergisi fikrinin bugünkü koşullara yaratıcı uygulaması önerisini neden çok çarpıcı bulduğumuzu ve konunun Gorbaçov yoldaşın verdiğiinden daha fazla açıklamayı neden gerekli kıldığını yeterince açıklığa kavuşturdu.

Gorbaçov yoldaş ne tür bir vergiden bahsediyor? İki olanak vardır:

1. Ya Gorbaçov yoldaş sözcüğü geniş anlamda kullanıyor ve aslında anlatmak istediği bir vergi türü değil ama planda konulması öngörülen kotalardır. Bu kotaların gerçekleşmesi, vergi yoluyla ödemeye eş değil, çünkü çiftçilerin teslim ettikleri ürünlerin fiyatları ödenmiş olacak. O zaman Gorbaçov yoldaş, yiyecek vergisinden bahsederken, bir verginin ödenmesini değil, kotalardan arta kalan ürün fazlasını çiftliklerin ve çiftçilerin istedikleri gibi satma özgürlüğünü vurgulamak istiyor.

Bu Gorbaçov yoldaşın sözlerinin en olumlu yorumudur. "Düzgün meta değişimi" fikrine en az zararı içermektedir. Yine de, özgür köylü pazarının (ki devlet mağazalarından çok daha yüksek fiyatlarla çalışıyor) güçlendirilmesi, (çiftlikteki ürün fazlası özel tarlaların ihtiyaçlarını gidermekte kullanılabileceği için) özel tarlaların güçlendirilmesi ve böylelikle köylülerin küçük-burjuva karakterinin güç kazanması anlamına geliyor.

2. Ya da, Gorbaçov yoldaş, ele aldığımız fikrinde, gerçekten bir yiyecek vergisini kastediyor. Bu takdirde, sözleri, çiftliklerin plandaki kotaya göre teslim ettikleri malların karşılığı ödenmiş olsa bile, çiftliklere ödenen fiyatlar son derece düşük olduğu için, malların gerçekte kısmen karşılığı ödenmeden alındığı anlamına geliyor. ("Bir vergi, devletin ülkedeki nüfustan karşılığını ödemediği bir şeydir." (Lenin, *agy*, c.32, s.289)

Bu durumdan, yukarıda 1'de değindiğimiz bütün sonuçlar ortaya çıkacaktır. Buna çok daha ciddi başka şeyler de eklenebilecektir: Sovyetler Birliği'nde sosyalist endüstrinin hâlâ çok zayıf ve bunalımlar içinde olduğu ve bu nedenle tarımla düzgün bir meta değişimini sağlayamadığı ve tarıma gerekli üretim araçlarını temin edemediği ve tarımdaki krizin üstesinden gelinebilmesi için kırdaki kapitalizmin gelişim özgürlüğünün tanındığı gibi.

Böyle bir gelişme düşünülemez değildir. Geçenlerde Batı

burjuva basınında, Sovyetler Birliği'nde "yüksek düzeydeki parti ve hükümet yetkililerinin" kurduğu iddia edilen "Sosyalist Yenilenme Hareketi"nin sözümona "Manifesto"sunun metni yayınlandı. Söylendiğine göre, bu yetkililer, Gorbaçof yoldaşın ekonomik ve siyasal reformlar için başlattığı geniş tartışma sürecinde görüş ve önerilerini hazırlamış ve sunmuşlar. Ama, önerilerinin reddedildiğini ve Gorbaçof yoldaşın "reformlarında yeterince ileri gitmediğini" anlayınca, bağımsız olarak harekete geçmeyi ve önerilerini bastırmayı kararlaştırmışlar.

"Manifesto", "bütün kollektif çiftliklerin yüzde 80'inin kâr etmediğini ve devletin sırtından yaşadığını", ülkenin tahıl gereksiniminin dörtte birinin ithal edildiğini, "SSCB'de 100 kilo buğday elde edebilmek için ABD'den yedi kat daha fazla emek harcadığını" iddia ediyor. Özel ticaretin geliştirilmesini savunuyor ve Lenin'in kapitalistlerden ve kapitalist ilişkilerden "korkmak için neden yok" sözlerini gerekçe yapıyor. (*Guardian*, 22 Temmuz 1986)

"Manifesto" çeşitli *gerici fikirlerle* doludur. Burada ele almamızın nedeni yalnızca bugün Sovyetler Birliği'nde kapitalist gelişmeye, özellikle, *özel tarlaların şimdiden metaların özgür üretim ve ticareti için bir temel oluşturduğu tarımda*, özgürlük tanınması için baskıda bulunan yüzlerin varlığını sergilemek istememizdir. (abç-Ed.)

Bu teorik olarak, Lenin'in "Tarımda kapitalizmin gelişmesi hakkında yeni bilgiler" makalesinden yaptığımız alıntıdan anlaşılabilir gibi, imkansız değildir:

"... Tarımda kapitalizm, toprak mülkiyeti ve toprakta tasarruf hakkının biçimiyle bağlı değildir. Sermaye, ortaçağ ve patriyarkal toprak mülkiyetinin en farklı biçimlerini bulur - feodal, 'köylü payları' (yani, bağlı köylünün sahip olduğu şeyler), klan, komünal, devlet ve diğer toprak mülkiyeti

biçimleri. Sermaye çeşitli yol ve yöntemler kullanarak bunları ele geçirir." (Lenin, *agy*, s.120)

Özel tarlaların boyutlarının küçüklüğü, kendi başına onların kapitalist gelişmesini *önlemez*:

"Tarımın teknik özgüllüklerinden ötürü, onun yoğunlaşma süreci sık sık çiftliğin gelişmiş arazisinde küçülmeye yol açar ve aynı zamanda onu çıktısını arttırarak ve onu daha fazla, daha fazla bir kapitalist işletme haline getirerek bir ekonomik birim olarak genişletir." (Lenin, *agy*, s.138)

Özel arsaların meyve ve sebze uzmanlaşması önem kazanabilir:

"Ticari tarım, belirtilmelidir ki, burjuva economicilerin düşledikleri ve tasarladıkları 'basit' çizgilerinden, yani, aynı ürünlerden giderek daha fazla elde etme yolundan gelişmez. Hiçbir şekilde. Tarımsal kapitalizm çok sık rastlanır biçimde, bir üründen bir başkasına değişerek gelişir ve samanlık ottan ve tahıldan sebze dönüş çok rastlanan bir durumdur." (Lenin, *agy*, s.127)

" ... Önce, böyle çiftliklerin sayısı, rolü, ekonomik rolü genellikle kavranılandan çok daha büyüktür ve ikinci olarak - ve bu en önemli noktadır - kapitalist ülkelerde diğerlerinden daha hızlı gelişen bu tür ekinlerdir." (Lenin, *agy*, s.128)

Biz, tarımda kapitalizmin gelişmesiyle ilgili bu noktaları, Gorbaçov yoldaşın getirdiği önlemlerin tarımda şu ya da bu ölçüde kapitalizme geri dönüşü gösterdiğini ortaya koymak için ele almıyoruz.

Hayır. Biz bu noktaları, böyle bir *potansiyelin* var olduğunu, bunun dikkate alınmasının gerekliliğini, sürekli denetim altında tutulması gereğini göstermek için ele aldık. *Sosyalizmle* ilgili

olarak akılda tutulması gereken ilk şey budur. *O, bir geçiş dönemidir ve hem kapitalizmin hem de komünizmin öğelerini içinde taşır. Sosyalizm, bu her iki sistem arasında bir yarışma ve savaşım dönemidir.* (abç-Ed.)

Konu böyle kavranıldığında, görülür ki, *sosyalizm altında kapitalist öğelerin varlığı ya da uygulamaya sokulması* bir "suç" ya da "ihamet" düzeyinde ele alınamaz. Sorun, herhangi bir anda ve herhangi verili bir durumda - hem gerekli hem de yararlı-kombinasyonları bulup çıkartmaktır.

Lenin'in belirttiği gibi, "büyük, muzaffer dünya" devriminin yalnızca devrimci yöntemler uygulayacağını varsaymanın ne gibi bir temeli var? Hiç yok. Varsayım tamamıyla safsatadır. Eğer Marksizme bağlı kalırsak, bu yalnızca teorik önermelerle kanıtlanabilir. Devrimimizin deneyi de gösteriyor ki bu bir safsatadır." (Lenin, *agy*, c.33, s.111)

Komünizme geçişin doğru bir hat izleyeceğini ya da "izlemesi" gerektiğini düşünmek için herhangi, bir neden yoktur. O, idealidir. Ancak, pratikte devrimler ileri ve geri hareketlerle, zikzaklarla, ileri doğru atılımlar ve gerilemelerle zaferler ve yenilgilerle yüzyüzedir. Bu nokta, Yürükoğlu yoldaşın *Yaşayan Sosyalizm* kitabında şöyle ele alınıyor:

"Gelişmenin yönü, tüm tarımın devlet çiftliği olmasıdır. Ne var ki, bu genel teorik modeldir. O aşamaya, yaşamın getirdiği çeşitli çelişkileri, açmazları çözerek, bazan tersine davranarak, bazan yavaşlayarak vb. varılabilir. Onun için düşünülmesi gereken, önerilen önlemlerin Marksizmin 'lafzına' uygunluğu değil, Marksizmin önerdiği hedefe gitmede yardımcı olup olmayacağıdır." (R.Yürükoğlu, *Yaşayan Sosyalizm*, s.43)

Sovyetler Birliği'nde bugün bir yavaşlama ya da hatta bir gerileme var mıdır? Belki 1921 'de uygulamaya konulan Yeni

Ekonomik Politika'ya (NEP) benzer bir durum? Bu bile olanaklıdır. Ama, 27.Kongre Raporu'nda tarımla ilgili olarak getirilen öneriler böyle bir gerilemeyi, kapitalizme böyle bir açılmayı mı getiriyor?

Ademi-merkeziyetçilik veya kontrat ve işe göre ödeme sisteminin tanıtılması söz konusu olduğunda, böyle bir yargıya varılamaz. Yiyecek vergisi fikrine gelince, burada akılda tutulması gereken en önemli şey, 1921'de artık-ürünün, kapitalistlere dönüşme potansiyeli taşıyan küçük özel çiftçilerin, küçük burjuva meta üreticilerinin eline bırakıldığı, bugün ise artık-ürünün kollektif ve devlet çiftliklerine, yani sosyalist işletmelerin eline teslim edileceğidir. Açıktır ki amaç, onlara, ürün fazlalarını kollektif çiftlik pazarında daha yüksek fiyatla satma ve böylece karlarını arttırma iznini vermektir. Bu yoldan, kollektif ve devlet çiftliklerinin kendi yatırım fonlarını büyütebileceği düşünülüyor.

Hatırlarsak, Gorbaçof yoldaş, yiyecek vergisi fikrini devlet ve kollektif çiftliklerin kendine yeterli olması fikriyle birlikte ileri sürdü: "Çiftlikler, esas olarak kendi fonlarıyla üretimi geliştirmek durumunda kalacaklar..."

Çiftliklerin bunu yapabilmesi için özerklik arttırılıyor, kendi artık ürünlerini ne zaman ve nerede satabileceklerine ilişkin karar verme hakkı veriliyor. Böylece özgür *kolhoz* pazarında bir genişleme olacak.

Bunların hiçbirisi kapitalizm anlamına gelmiyor. Bizim sosyalist işletmeler yoluyla yapılan alışveriş üzerine konuştuğumuzu unutmadan, akılda tutulmalıdır ki, kapitalizmin ruhu, aslı ücretli emeğin sömürsü ve bu yoldan artık-değer üretimidir.

Gorbaçof yoldaşın getirdiği önlemlerde böyle birşey yoktur. Esasen ücretli emek istihdamı Sovyetler Birliği'nde yasa dışıdır.

Bu nedenlerden ötürü, raporun bu bölümünde değerlendirilen önlemlerin, 1921'de Yeni Ekonomik Politika'nın

kapitalizme gelişme izni vermesindeki gibi kapitalizme bir açılış olduğunu söylemek yanlıştır.

Bununla birlikte, bu önlemlerden bazılarının, özel işletmeleri, kapitalist eğilimleri ve köylülüğün küçük burjuva yönlerini cesaretlendirici etkisi olabileceğini açıklıkla itiraf etmemek de yanlış olacaktır. (Bu sonuncusu özellikle, özel tarlaların çiftlikteki bazı artık ürünün onların ihtiyaçlarını gidermek için kullanılması yoluyla güçlendirilip güçlendirilmeyeceğine ve kontrat ve işe göre ödeme sisteminin aile temelinde işleme derecesine bağlıdır.)

Lenin'den aktarırsak, önlemlerin kendileri, onların muhtemel toplumsal, ekonomik ve siyasal sonuçlarının kabulünden korkmak ya da gönülsüzlük kadar tehlikeli değildir. Resmi olarak "var olmayan" sorunlarla başa çıkmanın, onları sınırlamanın ya da çözmenin yolu yoktur.

Raporun en büyük eksikliği buradadır. Gorbacov yoldaş, Lenin'in yiyecek vergisi fikrini yaratıcı şekilde uygulamaktan bahsediyor. Ama gördüğümüz gibi, Lenin'in düşüncesi, yalnızca verginin kendisine değil, ama aynı zamanda onun toplumsal, ekonomik ve siyasal sonuçlarına da bir açıklama getiriyor, bu uygulamanın partiye ve devlete getirdiği büyük yönlendirme, denetim ve daha etkin örgütlenme yükünü hatırlatıyor, verginin taşıdığı tehlikeler için uyarıda bulunuyor. Lenin'in düşüncesinde görülen bu öğelerin hiçbirine raporda rastlanmıyor. Sorun buradadır.

İşçinin Sesi sayı:312, 8 Eylül 1986

Yiyecek Sorunu¹³

Önceki bir yazıda Sovyetler Birliği'ndeki yiyecek sorununun bazı yönlerini ve SBKP 27.Kongresi'ne sunduğu raporda Gorbacov'un sorunun çözümüne ilişkin önerilerini ele almıştık. Bu önerileri hayata geçirmede o zamandan beri bazı ön adımlar atıldı.

Bazı adımlar

Örneğin, geçtiğimiz nisan ayındaki MK toplantısında, tüm tarımsal işletmelerin kendi kendilerini finanse etmeleri (oto-finance) yolunda bağlayıcı bir karar geçti. Kongreden kısa bir süre sonra, tarımın çeşitli yönleriyle ilgili altı bakanlık kaldırıldı ve yönlendirme, yeni kurulan Devlet Agro-Endüstri Komitesi'nde merkezileşti. Geçen mayıs ayında SBKP MK Politbürosu aşağıdaki kararı aldı:

"... Bahçecilik kooperatiflerini daha da geliştirmek ve buraya ayrılan toprak parçalarını yılda 1-1.2 milyon arasında arttırmak, SSCB Devlet Agro-Endüstri Komitesi ve onun yerel örgütleri, bahçecilik kooperatiflerini tohumluklar ve sebze, meyva, çiçek tohumlarıyla besleyecek. Bu üreticiler için küçük yaz kulüpleri üretimi büyüyecek ve önümüzdeki yılın sonuna kadar yerel inşaat malzemeleri talebi karşılanmış olacak."

Aslında, hem oto-finance ilkesi, hem özel topraklara ek

¹³ *İşçinin Sesi*'nin introsu: Son sıralarda Sovyetler'de özel topraklarda pazar için üretimin artırılması yoğun teşvik görüyor. Yiyecek sorunu vardır ama çözümü bu değildir. Böyle geri bir adım atmak hiç de gerekmemektedir.

yardım uzun yıllar Sovyet tarım politikasının bir parçasıydı. 27.Kongre ve sonrasında getirilen önlemlerle gelen değişiklik, bu politikanın daha yaygın, tutarlı ve enerjik uygulanması yönünde olmuştur. Bu, Gorbaçov'un yiyecek sorunu üzerine getirdiği önerilerin tümü için böyledir.

Sovyet tarım politikasındaki süreklilik Gorbaçov'un kendisiyle doğrudan bağlıdır.

Gorbaçov 1978'de tarımdan sorumlu MK üyeliğine atandı. Mahsulün son derece yüksek olduğu 1978-79 ve son derece kötü olduğu 1979-80 ve 1981-82 yılları da onun sorumluluk dönemine denk geliyordu. Sovyetler Birliği, bu yıllarda ABD, Kanada, Arjantin ve AET'den büyük miktarlarda tahıl ithal etti. Yine onun tarımdan sorumlu olduğu 1981'de geniş kapsamlı tarımsal istatistiklerin yayınlanması durduruldu. 1981-85 rakamları ancak geçen kasım ayında yayınlandı. Şimdiki tarım politikası ve Yiyecek Programı bu kriz ortamına cevap olarak hazırlanmıştı.

Yiyecek Programı, 1981'de yapılan 26. Kongre'de başlatıldı. Tarım politikası ise, 1982 Mayıs ayında toplanan MK plenumunda resmen benimsendi. Tarımdan sorumlu MK üyesi olarak Gorbaçov bu politikanın hazırlanmasında baş rolü oynadı. Ulaşım ve depolamayı, tarımsal üretimdeki kayıpların (bazı ürünler için %20-30) ana nedeni olarak ortaya koyan bu politika, bölgesel agro-endüstriyel merkezlerin kurulması için çağrıda bulundu. Bu yeni birşey değildi, çünkü uzun yıllardır agro-endüstri kompleksi resmi politikanın bir parçası durumundaydı.

1981-82'de benimsenen bu yiyecek ve tarım politikasının ikinci ana vurgusu ise, özel toprak parçalarındaki üretimin arttırılması için verilen çeşitli ek yardım biçimleri ve özendiriciler üstüneydi. 26. Kongre'de kollektif çiftliklerin, özel topraklara tohum ve hayvan yemi sağlayabilecekleri açıklandı. Ve aynı zamanda ailelerin özel olarak sahip olabileceği hayvan

sayısındaki yasal sınırlama kaldırıldı. Gorbaçov'un özel topraklardaki büyüklük sınırının arttırılması yönünde de çağrı yaptığı rapor edildi. Ancak bu kabul edilmedi.

Gorbaçov'un o zaman ileri sürdüğü ancak reddedilen bir başka öneri de, tarımda gurup özendirici emek ilkesinin yaygınlaştırılmasına iliskindi. Bu ilkeyi Gorbaçov 1978 öncesinde parti sekreterliği yaptığı ve önemli bir tarım bölgesi olan Stavropol'da yaygın bir şekilde uygulamıştı. Tugay sistemi olarak bilinen bu ilke 1978'de deneme olarak yaygın bir şekilde uygulandı. Ancak zengin ve yoksul çiftçiler arasında ekonomik farklılaşmaya yol açtığı ve mülkiyetçi bir zihniyet geliştirdiği için reddedildi.

Bu ilkenin ya da metodun yaygın uygulanması, 27.Kongre'de Gorbaçov'un yaptığı ana önerilerden birisiydi. Daha önceki yazılarımızda bu ilke üzerinde uzunca durduk. Burada yalnızca aşağıdaki noktaları eklemekle yetineceğiz.

Birincisi, geniş çapta uygulandığında bu sistem, kuşkusuz çiftçiler arasında ekonomik farklılaşmaya ve tabakalaşmaya yol açacaktır.

İkincisi, bu sistemin tarımda daha derin ve temelli değişikliklere yol açma potansiyeli vardır. O denli ki, bu özendirici birlikler, işin kalite ve miktarını kişisel sorumluluk ve özendiriciler temelinde düzenleyen bir örgütlenme sistemi olarak *a) kendini üreten, kapalı loncalara dönüşebilir ve b) belirli bir toprak parçasının gerçekte sahipliğiyle özdeşleşebilir*. Bu, daha önce bu sisteme ilişkin söylediklerimize ekleyeceğimiz önemli bir noktadır. Elimizdeki bilgiler ışığında bunun ne kadar büyük bir tehlike oluşturduğunu söylemek zor. Ancak böyle bir tehlike vardır ve bildiğimiz kadarıyla bu sistemi uygulamaya koyarken SBKP ne böyle bir tehlikeyi açıkça göz önüne almış ne de buna ilişkin herhangi bir önlem getirmiştir.

Tarihin yeniden değerlendirilmesine doğru

Bu kısa değerlendirmeye, SBKP tarım politikasının eskiyle bağına ve içindeki yeni ögelere işaret etmeye çalıştık. Ancak bu eski ve yeni ögeler daha derindeki süregen bir olguya tepkidir. O da Sovyetler Birliği'ndeki yiyecek sorunudur. Önceki yazılarda bunu "kronik" bir sorun, ya da "devrimin çözülmemiş sorunu" olarak adlandırdık. Sorunun devrimden 70 yıl sonra hâlâ çözülmemiş olması, bir bütün olarak Sovyet toplumu ve onun gelecekteki sosyalist gelişmesi üzerine kara bulutlar getirmiştir. Bu sorun ve sonuçları herşeyi etkiliyor: Ekonomi, dış ticaret, toplumsal politika, yaşam ve çalışma koşulları, vb.

Şimdiye kadar Gorbaçof ve SBKP MK'sı bu sorunun nedenlerine ilişkin bir değerlendirme ortaya koymadı. Bu, 27.Kongre Raporu'nun ve o günden beri yapılan belli başlı konuşmaların başlıca eksikliğidir. Önerilenler, benimsenen öneriler ve yapılan açıklamalar ulaştırma ve depolamadaki özgül sorunlar dışında şunların önemli sorun olarak görüldüğüne işaret ediyor: Tarımın yönetiminde çok başlı ve tepesi ağır bir bürokrasinin varlığı, devlet ve kollektif çiftliklerde özerkliğin, girişimciliğin ve sorumluluğun yetersizliği. Herşeyi merkezden bekleme eğilimi ve "gerek duyulan herşeyin verileceği ve gönderileceği yönündeki parazit yaklaşımlar." (Gorbaçof, Khabarovsk konuşması, 31 Temmuz 1986)

Bu kısmi ve ikincil nedenleri bir yana, tarımda bugün izlenen politikanın, esas olarak derin tarihsel nedenlere öncelik veren daha genel ve temelli bir tarım ve ekonomi değerlendirmesinden kaynaklandığı anlaşılıyor. Böyle bir değerlendirme resmi olarak henüz yapılmamıştır. Ancak yakın bir zamanda bunun yapılacağına kesin gözüyle bakabiliriz.

Sovyetler Birliği'nde bugün yaşamın bütün alanlarında ve

özellikle de ekonomi ve kültürde resmi olarak körüklenen bir yeniden değerlendirme ve tartışmaya şahit oluyoruz. 27.Kongre'de şiddetle eleştirilen yapısal problemler, eksiklikler ve bozulmaların nedenleri olarak Sovyetler Birliği'nde 1920 ve 1930'lardaki, yani Stalin dönemindeki gelişmeler gösteriliyor.

Doğru ya da yanlış, suçlama nasıl olursa olsun, böyle bir tartışma kaçınılmaz ve gereklidir. Çünkü gerçekten de, *1920 ve 1930'lar, Sovyetler'de şimdiki sosyalizmin biçimlenme dönemi*ydı. (abç-Ed.) Ana yapısı ve özellikleri o dönemde biçimlendi ve sonradan çok az değişikliğe uğradı. *Bu, ekonomi, politik sistem, toplumsal ve kültürel kurumlar ve tüm uygulama için geçerlidir.* (abç-Ed.) Eğer *bugünkü sosyalizmde* önemli yapısal bozukluklar varsa, bunun köklerini anlamak için kuşkusuz o dönemi tartışmak gerekir.

Yapısal bozuklukların olmadığı, sorunun zaman aşımına uğrayan, yararlılığını ve meşruluğunu yitiren biçimler ve mekanizmalar sorunu olduğu düşünülse bile yine 1920, 1930'lara bakmak gerekiyor. Örneğin, deniliyor ki genişlemesine ekonomik gelişme yerini yoğunluğuna ekonomik gelişmeye bırakmalıdır. Ve öncekine uygun biçimlenme, sonrakine, yani yoğunluğuna ekonomik gelişmeye yaramamakta ve ona ayak bağı olmaktadır.

İkincisi, herkesin bildiği gibi, *Sovyetler Birliği'nde geçmişte, özellikle 1920 ve 1930'larda olanlara yönelik açık tartışma uzun bir süredir bastırılmış durumdadır. Hem Stalin hem Kruşçev dönemi kalın bir resmi sessizlik perdesiyle örtülüdür.* (abç-Ed.) (Şimdi sıra Brejnev döneminde. Bu döneme ilişkin değerlendirmelerde Brejnev adının geçmemeye başlaması aynı şeyleri çağrıştırıyor.) Bu dönemler nasıl değerlendirilirse değerlendirilsin bu dürüst olmayan, tutuma son verme zamanı gelmiştir.

Açıklık, demokrasi ve halkın katılımı konusunda bugün çok

şey konuşuluyor. Geçmiş hakkında açık ve demokratik bir tartışmaya izin verilmiyorsa bu halkın bugünü açık ve demokratik olarak ele alması ve katılımını sağlaması mümkün müdür? Özellikle de geçmişin büyük ağırlığı varsa? Tarih herhangi bir andaki liderliğe ya da genel sekreterliğe ait değildir.

Daha önce belirttiğimiz gibi, 1920 ve 1930 dönemine ilişkin yakın bir gelecekte tartışma açılacak ve yeni bir resmi yaklaşım belirlenecektir. Yeni bir resmi parti tarihi düzenlendiği de rapor ediliyor. Böyle bir tartışma, ancak konu, iyi ve kötü tüm yönleriyle ve objektif olarak, bugünkü liderliğin politikasına uygun olup olmadığından bağımsız olarak ele alınırsa bir anlam taşır.

Üçüncüsü, Sovyetler'de 1920 ve 30'lardaki çalkantılı döneme ve özellikle endüstrideki hızlı gelişmeye derin bir çarpıklık ve kötüye kullanım eşlik etmiştir. Bu, geçmişte kalan bir tarihsel sorun değildir. Sosyalist sistem içinde yapılmış ve bugün onun entegre bir parçası durumundadır. Bunu göstermek için tarım ve yiyecek sorunu başlığımıza yeniden dönelim.

NEP'in yeniden değerlendirilmesi

Bu alanda dikkat NEP politikasına ve 1920'lerin sonlarında bu politikanın terkedilmesine çevrilmiş durumda. Gorbaçov, NEP'in ana ögesi olan aynî verginin günümüz koşullarında yaratıcı uygulanması için çağrıda bulundu. Geçenlerde İngilizce bir Sovyet yayınında "NEP yapabileceklerini tamamlamadan çekildi" deniyor ve şu değerlendirme ekleniyor:

"Ekonomik yönetim metodlarından idari yönlendirme metodlarına geçişin içyüzü henüz açıklanmadı. Bürokratik

voluntarizmin, yönetimin aşırı merkeziliğinin getirdiği ekonomik, toplumsal ve manevi zarar henüz yeterince hesaplanmış değil.

"Gerçekten ve uzunca bir zaman iyi niyetle başlanan herşey yavaşlayarak bitti. Hiçbir 'başarı' görüntüsü bunu haklı çıkarmaz.

"Şimdi, bugünkü çalışmalarımızda kullanabileceğimiz ve kullanmamız gereken NEP sonuçlarına gelelim.

"NEP, asıl olarak bir rezervi, kır ve şehirdeki halk işletmesi ruhunu ve girişimciliğini devreye soktu. Sovyet iktidarının köylülerin emrine verdiği toprakta çalışma şevki, kendi evinin sahibi olmanın verdiği duygu, bağımsızlık, kendi emeğinden sorumluluk. Yani *insan faktörü* dediğimiz şey.

"Temel mantıkla buradan ancak bir pratik sonuç çıkar. Eğer insan faktörünü Sovyet ekonomisinin bugünkü olasılıklarına eklersek (araştırma ve teknolojik olanakları NEP dönemiyle karşılaştırılamayacak düzeydedir) o zaman getireceklerinin ne kadar büyük olduğunu görürüz.

"Bu mantık, 1985 Nisanı'ndaki SBKP MK plenumunda önerilen ve sonradan SBKP 27. Kongre kararlarıyla son biçimini alan hızlı ekonomik-toplumsal gelişme modelini şekillendirdi." (Lev Voskresensky, "Sosyalist Pazara Giden Yolda", *Soviet Weekly*, 13 Aralık 1986)

Yukarıdaki yazı, yalnızca Sovyet ekonomisindeki şimdiki tıkanıklığın sebebi olarak NEP politikasının terkedilmesini göstermekle kalmıyor, aynı zamanda bugün NEP prensiplerine geri dönülmesini istiyor ve böyle bir "anlayış" 27. Kongre'de benimsenen anlayışı biçimlendirdi diye ekliyor.

Daha önceki yazımızda neden bugün aynı vergiye ve NEP'e

dönüşün gerici sayılacağını belirttik Bunu burada yinelemeyeceğiz. Geçmişin değerlendirilmesinin, benimsenen politikada ve bunun uygulanışında önemli bir rol üstlendiği ve üstlenmeye devam edeceği açıktır Ancak şunu belirtelim NEP, sosyalizme geçiş süreciydi o nedenle gelişmiş sosyalizm için uygun bir model olamaz.

Yiyecek sorununun tarihsel kökeni: NEP'in sonu

Sovyetler Birliği'nde tarımın tarihini, ya da başka deyişle direngen yiyecek sorununu ele alırken, sanırım aşağıdaki üç faktörü dikkate almak ve NEP'in tarımdaki rolünü de bu çerçevede değerlendirmek gerekir

Birincisi, savaş komünizmiyle başlayan uzun bir tarihsel dönem boyunca, köyden şehire, tarımdan sanayiye yüklü miktarda kaynak aktarımı yapıldı. Bu, sanayi geliştikçe, tarımda yatırım ve gelişme olmadığı anlamına gelmiyor. Ancak tarımdaki yatırım ve gelişme sanayinin çok gerisinden geliyordu.

Savaş komünizmi sırasında, artık-ürüne şehirlerin ve ordunun ihtiyacını için kaba anlamıyla *el konuldu*. Karşılığında köylüye verilebilecek birşey de yoktu. Lenin'in şehirle köy arasında normal meta alışverişine dönmeyi planladığı NEP döneminde bile aynî vergi, karşılığında birşey verilmeden köylünün ürününe tek yanlı el koymayı anlatıyordu. Verginin kendisi sonuçta, kısmi de olsa bir el koymadır.

Sol muhalefetin "sanayi diktatörlüğü" belgisini ve "sosyalizmin ilkel birikimi" teorisini reddetmesine rağmen, Stalin de köylülüğün *olağan vergi ötesinde*, sanayi ürünleri için değerinden fazla ödediğini ve tarım ürünlerine değerinin altında ödeme yapıldığını kabul ediyor. Sanayiye geliştirmek için bir "süper-vergi", "haraç" ödenmiştir, diyor. (Stalin, "MK Plenumunda yapılan konuşma", Temmuz 1928, *Toplu Yapıtlar*,

İng. basım, s.167)

Köylülük bu el koymaya karşı çeşitli yollarla direnmiştir. Bu durum kötü mahsül yıllarında (1922, 1926 dışında) sürekli bir kriz yaşanmasını doğurmuştur. 1927'de bu kriz doruğuna çıkmıştır. 1928'de, savaş komünizminden beri ilk kez tahıl elde etmek için *köylüye şiddet uygulanmıştır*. 1929 sonbaharında başlayan tarımda kapsamlı kollektivizasyon 1928 ve 1929'daki tahıl toplama kampanyasındaki sorunların doğrudan sonucu ve onun bir devamıdır.

NEP ve aynî verginin şehirle köy arasında, sanayi ile tarım arasında Lenin 'in 10.Kongre'de öngördüğü güvenilir ve dengeli bağı yaratmadığı tarihsel bir gerçektir. Bunun birkaç olası açıklaması olabilir.

Stalin, krizin kaynağını, Ekim Devrimi'nden hemen sonraki toprak dağıtımında görüyor. Bolşevik değil de küçük burjuva, sosyalist-devrimci programın uygulanması olan eşit toprak dağılımı, toprağı, kendi ihtiyacından az fazlasını üreten milyonlarca küçük parçaya bölüyor.

"Nedeni, başta ve asıl olarak Ekim Devrimi'nin tarımımızda getirdiği yapı değişikliğidir. Pazara çıkan tahılın en büyük kısmını üreten feodal bey tarımından, kulak tarımından, pazar için en az tahılı üreten küçük köylü ve orta köylü tarımına geçmiştir. Savaştan önce 15-16 milyon tekil köylü toprağı varken bu sayı şimdi 24-25 milyon arasındadır. Bu gösteriyor ki, şimdi tarımımız aslen pazar için en az tahılı üreten küçük köylü tarımına dayanıyor.

"Toprak beyi, kulak ya da kollektif olmasından bağımsız olarak, büyük çaplı tarımın gücü emek üretkenliğini arttıracak, makina, bilimsel yöntemler, gübre kullanabilmesinden ve böylece pazar için maksimum tahıl

retmesinden kaynaklanıyor. Öte yandan küçük köylü tarımı bunlardan yoksundur, yarı tüketici tarımıdır. Pazarladığı tahıl miktarı azdır.

"Kollektif ve devlet çiftliklerini alın. Bunlar brüt tahıl üretiminin yüzde 47.2'sini pazarlıyor. Başka deyişle bunlar savaş öncesi toprak beyi tarımından daha fazla tahıl pazarlıyorlar. Ya küçük ve orta köylü tarımı? Bunlar ise ürettikleri toplam tahılın ancak yüzde 11.2'sini pazarlıyorlar. Görüldüğü gibi fark oldukça çarpıcıdır.

"(...)

"... Bunun şu anlamı vardır ki, toprak beylerinin boyunduruğundan kurtulan ve kulakların gücünü kıran küçük ve orta köylüler, maddi koşullarını oldukça iyileştirmişlerdir. Bu Ekim Devrimi'nin sonucudur. Burada, Ekim Devrimi'nin sonucuyla başta, asıl köylü yığınınına akan belirleyici orandaki tahılın etkisini görüyoruz.

"İkincisi, bu gösteriyor ki, ülkemizde pazarlanabilecek tahılı asıl elinde tutan küçük ve başta da orta köylülerdir. Bunun anlamı şudur: Ekim Devrimi'yle, yalnızca brüt tahıl üretimi açısından değil ama pazarlanabilecek tahıl miktarı açısından da, SSCB bir küçük köylü tarımı ülkesi olmuştur ve orta köylü tarımda temel direğ durumuna gelmiştir.

"ncs, toprak beyi (büyük ölçekli) tarımının kaldırılması kulak tarımının (büyük ölçekli) te birden aza indirilmesi ve az ya da çok gelişmiş büyük ölçekli toplumsal işletmeciliğn (kollektif ya da devlet çiftlikleri), yokluğunda ürününün yalnızca yüzde 11'ini pazarlayan küçük köylü tarımına geçiş, kaçınılmaz olarak pazara çıkan üründe bir düşüş yaratacaktı. Nitekim savaş öncesi rakamlarıyla karşılaştırıldığında, pazarlanabilecek tahıl üretiminde keskin

bir düşüş yarattı. Ülkemizde pazarlanan tahılın savaş öncesi rakamların yarısı olduğu bir gerçektir. Brüt tahıl üretimi savaş öncesi düzeye çıkmıştır.

"Tahıl cephesindeki sorunlarımızın temeli budur. Bu nedenle tahıl elde etme alanındaki zorluklara basit bir kaza eseri olarak bakılmamalıdır." (Stalin, *agy*, c. 11, s.88, 90-91)

Eğer bu açıklama doğruysa NEP, toprağın ve tahıl üretiminin daha zengin tarım kapitalistlerinde yoğunlaşmasını getirmedeği ölçüde, hiçbir zaman, tarımla sanayi arasında tatmin edici bir değişim sağlayamayacaktı.

İkinci açıklama olarak ilk beş yıllık planın kabul edildiği 1927 yılında doruğuna çıkmış olan hızlı sanayileşme koşullarında, NEP çatısı altında, sanayinin gereksinimlerinin karşılanamaması ileri sürülebilir. Hızlı sanayileşmenin gerektirdiği "süper vergi" ve "haraç"a karşı çıkan sağ muhalefet, yalnızca bu çerçeveye uygun hızda ve ölçekte bir sanayileşmeden ve kırla şehir arasında uyumlu bir meta değişiminden yanaydı.

Eğer bu açıklama doğruysa, Sovyetler Birliği daha yavaş sanayileşmeliydi.

Sanırım, gerçek bu iki açıklamadan da bazı unsurlar taşıyor.

NEP'in unutulmuş iki unsuru

Lenin'in öngördüğü biçimiyle NEP, aynî vergi dışında, ama onun ölümünden sonraki yıllarda unutulmuş iki unsuru daha içeriyordu.

Birincisi, Lenin ülkeye yabancı yatırım sermayesi çekmeyi ve yabancı sermaye "yardımıyla" sanayileşmeyi düşünüyordu. Bu yolla sanayileşmenin, küçük meta üretimine ve kapitalizmin yeniden canlanmasına karşı güçlü bir tampon olacağını

hesaplıyordu. Ancak bu "yardım" gelmedi ve Sovyetler Birliği kendi iç kaynaklarıyla başbaşa kaldı.

İkincisi, NEP, yoksul ve orta köylülerin, hem siyasal olarak köy sovyetlerinde hem de ekonomik olarak kooperatif ve örnek çiftliklerde örgütlenmesiyle elele gitmeliydi. Parti çalışmasının bu yönünün ihmal edildiğine ilişkin çok kanıt vardır. Yoksul ve orta köylülerin *kulaklara* ve kırsal kapitalizme karşı kalesi olamaması bir yana, köy sovyetleri çoğu kez *kulakların* ve durumu iyi orta köylülerin doğrudan ya da dolaylı etkisi altındaydı. Hatta birkaç kez Stalin, *kulakların* evlerinde barındıkları için komünistleri eleştirmişti.

Kırdaki parti çalışması ve örgütlenmesi çok zayıftı. Örgütlenen kollektif çiftlikler de sayıca çok az ve örnek oluşturmayacak kadar zayıftı.

1927'de tahıl üretiminde başgösteren kriz sonucunda zor yoluyla tahıl toplanmaya başlandı ve NEP terkedildi. *NEP'in, Lenin'in hesapladığından çok önce bırakıldığında kuşku yoktur. Bunun nesnel ve öznel nedenleri vardır.*

Dönemin öznel yanlışları eleştiri ve tartışmaya açılmalıdır. Ancak, NEP politikasının gününden önce bırakılmasında ne kadar ağırlık taşırsa taşısin, bunlar 66 yıl sonra bu politikaya geri dönmeye, bu politikayı örnek almaya yeterli bir neden olamaz. Bu geri adımın kabul edilmesi için tek gerekçe ileri sürülebilir: Kollektif ve devlet çiftlikleri üzerinde yükselen Sovyet tarımı, Sovyet endüstrisi ve genelde Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizm o derece zayıf ve krize gebedir ki, ülke ancak sosyalizm öncesi ekonomik politikaya geri dönerse bu krizden kurtulabilir. Ama şimdilik SBKP içinde kimse böyle birşey söylemiş değil.

Hangi açıdan NEP'ten "çok erken" vazgeçilmiş olabilir?

Bu söylendiğinde, genel olarak, Lenin'in planladığından çok önce demek isteniyor ve doğrudur. Ancak gördüğümüz gibi,

Lenin'in NEP ile ilgili planı, gerçekleşmemiş olan kritik bir unsuru içeriyordu: *Yabancı sermaye*. Bununla da bağlı olarak, pratik gösterdi ki sanayi yatırımı için dış kaynak yokluğunda NEP, sanayi ile tarım arasında dengeli bir ilişki sağlayamıyor.

Çok genel bir açıdan daha, NEP'in "çok erken" sona erdiği ileri sürülebilir. *Rusya gibi geri bir köylü ülkesinin, sosyalizme uzun bir geçiş sürecine ihtiyacı vardır* denebilir. Bu da doğru. Ancak yukarıda sözü edilen koşullar böylesine uzun bir hazırlık dönemine izin vermezse ne olacak?

NEP, köylülüğün hızla sosyalizme geçişe hazır olması açısından "çok erken" sonra ermiş olabilir. Ancak burada sorun--sosyalizme geçişin köylülük için çok erken gelip gelmediği değil, bu geçişin nasıl olduğudur. Eğer tarımdaki bugünkü tıkanıklık ile 1920 ve 1930'lardaki olaylar arasında bir bağ varsa, bu bağ NEP'in "erken" ya da geç sonra ermesinde değil, sosyalizmin tarımda uygulanışında izlenen yoldadır.

Bu farkı belirtmek önemlidir. Eğer bu bağ NEP'in erken sona ermesinde görülüyorsa, tarımdaki tıkanıklık sorununun mantıksal(!) çözümü NEP'e geri dönmektir! Eğer bağ kolektivizasyonun gerçekleşme biçiminde ve bunun sonucunda kolektif ve devlet çiftliklerinde ortaya çıkan yapısal özelliklerde görülüyorsa o zaman sorunun mantıksal çözümü, bu yapısal özelliklerdeki bozukluk ve çarpıklıkları düzeltmekten geçer.

Yukarıdan kolektivizasyon

Sovyetler Birliği'nde yiyecek sorununun tarihsel nedenlerini değerlendirirken ele alınması gereken bir başka unsur *kolektivizasyonun hızı ve biçimidir*. Zamanında büyük bir başarı olarak değerlendirildiği için bu hız rakamlarıyla biliniyor. Bunu göstermek için 1930 yılının başlarında

yalnızca üç ayda, on milyondan fazla ev işletmesinin kollektifleştirildiğini söylemek bile yeterlidir.

1928-1931'DE KOLLEKTİFLEŞTİRİLEN EV İŞLETMELERİ

	Bin	Yüzde
Haziran 1928	417	1.7
Temmuz 1929	1008	3.9
Ekim 1929	1909	7.5
Ocak 1930	4627	18.1
Mart 1930	14980	57.2
Eylül 1930	5495	21.5

(R. W. Davies, *Sovyet Rusya'nın Endüstrileşmesi 1. Sosyalist Saldırı, Sovyet Tarımının Kollektivizasyonu, 1929-30*, İng. basım, Londra 1980, s.441-42)

Kollektifleşme sürecinin üçüncü özelliği şiddet kullanımı ve otoritenin kötüye kullanımıdır. Stalin, Mart 1930'da "*Başarı sarhoşluğu*" başlıklı makalesinde "başarının güçlüklerle dolu yönü" dediği şeyi eleştirirken, "sosyalizasyonun", "kağıt üzerinde emirler üretmeye dejenerasyonu"ndan söz ediyor. (Stalin, *agy*, c.12, s. 198, 203) "*Kollektif Çiftliklere Cevap*"ta, kollektifleştirme kampanyasındaki üç yanlışla işaret ediyor:

1. Gönüllülük ilkesinin ihlali
2. Bölge farklılıklarını dikkate almamak
3. Kişisel eşya ve hayvanların sosyalizasyonu. (Stalin, *agy*, c.12, s.209, 212,215)

Gönüllülük ilkesi geri geldiğinde, kollektifleşmiş çiftçilerin *hemen hemen üçte ikisinin* altı ay içinde kollektif çiftlikleri terketmiş olması, zorlamanın ve kötü uygulamanın bir ölçütü olarak verilebilir. Sonradan, 1930'daki düzeye yeniden erişmek

için ikna ve basınç yöntemiyle birkaç yıl harcamak gerekmiştir.

Öyle görülüyor ki, *kırsal alandaki çalışmalarda yapılan ihmaller ve yanlışlar sonucu sosyalizm tehlikeye girince parti telaşa kapılmış ve bürokratik, kontrolsüz bir çabayla alelacele ve gerektiğinde zor kullanarak, tarımda kollektifleşmeye girişmiştir.* (abç-Ed.)

Stalin'den yukarıda verdiğimiz iki alıntı, çarpıklık ve otoriteyi kötüye kullanımın suçunu tümüyle ilgili yörelerde çalışan, "başarı sarhoşluğuna" kapılmış parti üyelerine yüklüyor. SBKP'nin o zamanlar da bugünkü gibi merkezi bir parti olması bir yana, Stalin ve öteki liderlerin o günkü bazı konuşma ve demeçleri böyle bir "sarhoşluğu" kendilerinin de paylaştığını kanıtlar yöndedir.

Tüm bunların dışında, kollektifleşmenin, tarımın makinalaşmasından çok önce başladığını unutmayalım. Önceleri kollektifleşme, makinalaşma ve traktör kullanımı ile elele gidiyordu. Bu, kollektiflerin üstünlüğünü kanıtlıyor ve kollektifler köylüler için çekim merkezi oluyordu. Gerçekte traktör sayısı öyle yetersizdi ki parti, "toprağın sürülmesinde at kullanımının küçümsenmemesi için" çağrıda bulunmayı gerekli gördü. Asıl vurguyu, durumu kapitalizmin manüfaktür aşamasına benzeterek, makinasız yapılan ortak çalışmanın verimine vurdu.

Bunların bugünkü Sovyet tarımında doğrudan bir damgası vardır. Kollektifleşmenin gerçekleştirilme biçimi çiftliklerin bugünkü yapısını ve havasını belirlemiş ve bunlar bugüne kadar süregelmiştir.

Hızlı kollektifleşme kampanyasının başladığı birkaç ay içerisinde parti liderleri çiftliklerdeki "lakayt üretim"den ve sorumsuzluktan şikayetçiydiler.

Buna yanıt, çiftliklerin yönetimlerinin kuruldukları dönemdeki bürokratik işleyişe dönüşleri oldu. Stalin 1933'te

şöyle diyordu:

"... Artık parti kendisini tarımın gelişme sürecine tekil karışmayla sınırlı tutamaz. O şimdi kolektif çiftliklerdeki yönetimi ve işlerin sorumluluğunu üzerine almalıdır. ...

"Dolayısıyla, eğer parti kolektif çiftlik hareketini yönlendirmek istiyorsa, kolektif çiftlik yaşamına ve yönetimine bütün ayrıntısıyla girmelidir." (Stalin, *agy*, c.13, s.228-229, 238)

Kollektif çiftliklerdeki yanlışlardan *partiyi sorumlu tutarken* Stalin, "köylülerin bu işle ne ilgisi var?" diye de soruyordu.

Kısaca sözedeceğimiz, ancak bugün için de son derece geçerli başka bir nokta daha var.

Kollektifleşme kampanyası başta, o andaki tahıl krizine bir çözüm olarak getirildi. Ve her zaman bu çerçeve içinde ele alındı. Kollektif ve daha sonra da devlet çiftlikleri, tahıl üretimi ve pamuk, keten, şeker pancarı gibi sanayi bitkileri üzerinde yoğunlaştılar. Sebze ve hayvansal ürünleri (süt, peynir, yumurta) sağlamak köylülerin kendilerine bırakıldı. Tahıl dışındaki herşey için, bir yazarın deyiimiyle "kendine yeterliliğe geri dönüş" vardı. Kollektif ve devlet çiftlikleri arasında, tahıl ya da sanayi bitkileri üretimine dayalı işbölümü ile sebze ve hayvansal ürünlerin bireysel köylü üretimine bırakılması temelindeki daha genel işbölümü bugün bile sürüyor.

1930'daki zorunluluğa çare bulmak için o anda çırpıştırılmış bu işbölümü, 1935'te resmileşen kolektif ve devlet çiftlikleri sisteminin bütünsel bir parçası oldu. Kolhoz Modeli Kanunu, kolektif çiftlik üyesi olan ailelere 4.39 dönümlük toprağa sahip olma hakkı tanıdı. Bu aileler buzağılarıyla birlikte bir ineğe, yavrularıyla birlikte bir dişi domuza, dört koyuna ve sınırsız sayıda tavşan ve kümes hayvanına sahip olabiliyordu. Bu hayvanlar kolektif arazi üstünde otlatılıp beslenebiliyordu.

(A.Nove, *SSCB'nin Ekonomik Tarihi*, Penguin Books, İng. basım, 1976, p.241)

Bundan önce, 1932'de çiftliklere ve tekil köylülere ürettiklerini serbest pazarda ve serbest fiyatlarda satma hakkı verilmişti.

Özel topraklar 1935'ten beri, büyüklüklerinin ve verilen ödümlerin zamanla azalıp (1939, 1946) zamanla artmasına (1941, 1953-54, 1958, 1982) karşın, yüzde 3'lük tarımsal alanda tarımsal üretimin yüzde 25'ini karşılayarak, Sovyet tarımının önemli bir parçası olmaya devam ediyor. Belki de bu, kolektifleşmenin yürütülüş biçiminin getirdiği en büyük çarpıklıktır.

Son derece hızlı ve yetersiz bir hazırlıkla kurulan kolektif çiftliklerin tahıl üretimiyle sebze üretimini birlikte götüremeyeceği açıldı. Bu göreve uygun olarak kurulmamışlardı. Öte yandan, özel topraklar ve ürününü serbest pazarda satma konusunda köylülere verilen ödümler de yukarıda söz ettiğimiz çarpıklık ve suistimallerin bir sonucuydu. Bu ödümler, yukarıdan hızlı ve bürokratik bir şekilde kolektifleşmeye ödenen bedel durumundaydı. Bu biçimde kolektifleşme, sonuçta sosyalist tarımın çerçevesi içine küçük meta üretimini soktu. Hem kolektif ve hem de devlet çiftlikleri için durum böyledir.

Devrimden az sonra işçilerin hayvancılığı, ve sebzeciliği devlet çiftlikleri arazisi üzerinde yapmalarını yasaklayan yasaya rağmen bu durum sürdü. Lenin, konuya ilişkin şöyle diyor:

"Özel sebzeciliğe, hayvancılığa, kümesçiliğe vb. izin verilirse günümüze kadar sürmüş olan küçük çiftçiliğe geri dönmemiz gerekir. Durum buysa bütün bu çileyi çekmeye gerek var mı? Devlet çiftlikleri kurmanın anlamı var mı?" (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İng. basım, c.29, s.43-44)

Geriye mi ileriye mi?

Bugün özel topraklar, tahıl sorununa bir çözüm olarak her zamankinden çok öne çıkıyor. Bu geri bir adımdır. Doğrudan işin içinde olan köylü ve çiftçiler açısından bile geri bir adımdır. Çünkü birkaç özel durum dışında, *tarım üretimi içinde ve çiftçilerin yaşamında özel toprak parçalarının rolü, savaş sonrasında bu yana birkaç on yıldır azalmaktadır*. Bu makinalaşma ve şehirleşmenin doğal ve kaçınılmaz bir sonucudur.

1930 ve 1940'larda köylüler zamanlarının çoğunu özel topraklarda harcıyıp yiyecek ve gelirlerinin çoğunu buradan elde ediyorlardı. Zamanlarının yalnızca bir kısmını kolektif ve devlet çiftliklerine ayırıyorlardı. 1950 ve 1960'lardaki makinalaşmayla durum değişti. Yalnızca köylülerin bu çiftliklerde harcaması gerekli zaman yasal olarak artmakla kalmadı, bu çalışmadan gelen gelirleri de arttı.

1965'te kolektif çiftlik aileleri, gelirlerinin %39.6'sını kolektif çiftlikten, %36.5'ini özel topraktan elde ediyordu. 1981'de bu rakamlar sırasıyla %43.3 ve %26.5 oldu. (David Lane, *Sovyet Ekonomisi ve Toplumu*, Basil Blackwell Yay., İng. basım, Oxford 1985, s.172) Son altı yılda aynı eğilimin (devlet çiftliklerinde daha da güçlü olarak) sürdüğü kesindir. Özel üretim 1960 yılında toplam üretimin %35.6'sını oluştururken 1979'da %26.5'ini oluşturuyordu. (David Lane, *agy*, s. 169) Şimdi özel topraklarda yapılan işin çoğunluğu 18 yaşın altındaki gençler, yaşlılar ve kadınlar tarafından yapılıyor. Ayrıca genel olarak üretilenler evde tüketiliyor.

Bugün Sovyetler Birliği'nde özel topraklarda üretimi ve özellikle de pazara yönelik üretimi arttırmaktan oldukça açık söz ediliyor.

"Kooperatiflerin gelişmesindeki diğer bir eğilim,

sosyalizm altında, özellikle köylerde oluşan tekil yan ekonomilere ilişkindir. Bunlar ekonomik anlamda tüketici bir özelliğe sahipler. Ürettikleri et ve sebzenin %66'sını, sütün %86'sını, yumurtanın %86.5'ini, patatesin %80.3'ünü kendi tüketimleri için ve masraflarını karşılamak için kullanıyorlar. Bu tür ekonominin pazarlanabilen kısmındaki yüzde birlik bir artış, ülkenin yiyecek stoklarında 45 bin tonluk et, 50 bin tonluk meyva, 500 bin tonluk patates gibi büyük bir artış anlamına gelecektir. (*Sosyalizm*, dergi, İng. basım, Eylül 1986)

Bu "çözüm", bırakalım ekonomide ve tarımda yoğunlaşma gereğini, sosyalist tüm mantık ve işleyişine terstir. Bu "çözüm önerisi" karşısında, gelişmeyi çiftçilerin mi yoksa partinin mi geriye çektiği sorusu haklı olarak sorulur.

Özel topraklara verilen rolün artan desteklenmesine, NEP ve aynî verginin tarımdaki sorunlara çözüm getireceğine ilişkin sözler gösteriyor ki, yoğunlaşma ve gelişmeye hız verme iddialarına karşın *SBKP ileriye değil geriye bakıyor*. Pratikte bunun ne ölçüde olacağını söylemek için çok erken. Ancak, daha şimdiden bunun belirtileri vardır.

İşçinin Sesi sayı:325, 25 Mart 1987

KİTABIN SONU

EMAR VAKFI